

6115
Loyemu prijatelju
Dr. Pavla Trnava je v znak
posebnega izdavanja
Jean Zolger

Novo meddržavno pravo.

(Nastopno predavanje rednega univ. prof. dr. Iv. Žolgerja dne 16. marc 1921.)

Gospoda!

Predmet, o katerem hočem danes govoriti, se nanaša na reformo, izvršeno na mirovni konferenci v Parizu na polju meddržavnega prava. Da moremo pomen reforme presojudati, je treba, da si predočimo v kratkem glavne nedostatke meddržavnega sistema in meddržavnega prava, kakor je veljalo do izbruha vojne.

I.

Eden glavnih nedostatkov je bil, da meddržavno pravo celo vrsto interesov, ki so za medsebojno življenje narodov temeljne važnosti, sploh urejalo ni in da so se ti interesi smatrali za take, ki jih je smela vsaka država urejati po svojem lastnem preudarku.

a) V vsem tradicionalnem meddržavnem pravu ne najdemo nobenega imperativa, ki bi vojni napad, naj je še tako krivičen, samovoljen in nenraven, prepovedal in stavil pod pravno odgovornost. Nasprotno, vojna napoved je štela v zmislu tradicionalnega meddržavnega prava med one absolutne attribute drž. suverenitete, ki niso poznali nobene pravne omejitve. Vojna je bila v pravnem oziru podjetje, ki ga je smela država kadarkoli in proti komurkoli po svojem lastnem suverenem prevdarku podvzeti. Podjetje je moglo biti politično riskantno, angažirati moralno odgovornost pred zgodovino, ali pravni presoji je bilo nedostopno.

In ko se je na mirovni konferenci v Parizu razpravljalo o problemu, kako ugotoviti pravno odgovornost za hudodelstvo, ki so ga centralne sile z napovedjo vojne izvršile, so

amerikanski zastopniki po vsej pravici povdarjali, da je hudo delstvo centralnih sil po obstoječem meddržavnem pravu »le moralno, ali ne legalno« (crime moral non pas legal).

b) Enako pravno neomejeno svobodo je pripuščalo tradicionalno meddržavno pravo glede vsega političnega in gospodarskega počenjanja, ki je po zgodovinskem izkustvu dajalo redne povode oboroženim spopadom.

Tu so bile države, ki so držale milijone tujih narodov v kulturnem in političnem suženjstvu, ne da bi bilo to v nasprotju s kakim pravnim ali vsaj priznanim političnim načelom. In vendar nam kaže zgodovina, da je bilo ravno odklanjanje narodnega principa vzrok skoraj vsem evropskim vojnām in nemirom izza leta 1815. Dalje vidimo, da so se v raznih delih sveta velike države pulile med seboj za kolonije, protektorate, vplivne sfere in hegemonije in da je ta rivaliteta držav pretresavala svet iz ene krize v drugo ter ga čestokrat spravila v največje vojne nevarnosti (n. pr. razne maroške ter bosansko - hercegovska kriza povodom avstro-ogrske aneksije).

Tradicionalno meddržavno pravo je sicer priznavalo poleg osmih velikih celo vrsto majhnih držav, ki so se tudi nazivale »suverene neodvisne sile«, a je bilo le malo takih, ki so se čutile zares neodvisne ter sigurne v svoji teritorialni integriteti ter politični in gospodarski neodvisnosti.

Močnejše sile so te majhne države ovirale v njihovem razvitku ter jih gospodarsko in politično izkoriščale. Znano je, kako sta Avstro - Ogrska in Nemčija zlorabljali svojo premoč na Balkanu, si v obliki preferencialnih carinskih in premetnih tarif in drugih gospodarskih svoboščin hotele zasigurati gospodarski monopol, ki naj izključi vsako tekmovanje drugih narodov ter spravi te države, posebno Srbijo, ležečo na potu v Carigrad in Bagdad, ob politično neodvisnost. Vse tako in slično počenjanje je bilo s stališča tradicionalnega meddržavnega prava popolnoma legitimno. Ni čudo, da je taka neomejena svoboda dovedla narode z znižanim nravnim razpoloženjem do političnih maksimov, kakor se izražajo v tezah »sacro egoismo«, ali v

tezi »Macht geht vor Recht« ali v tezi »Not kennt kein Gebot«, s katero je Nemčija oficijelno opravičevala svoj prav- in verolomni napad na nevtralno Belgijo.

Ker je ves sistem slonel na sili (značilno je, da se države v diplomatskem jeziku sploh imenujejo le »sile«, puissances, powers), so vzdrževale države ogromne armade, ki so neprenehoma ogrožale svetovni mir, kar tudi prav nič ni bilo v nasprotju s tradicionalnim mednarodnim pravom.

Da morejo te sile tem lažje zasledovati svoje sebične interese, so se v tajnih pogodbah koalirale ter s tajnim oboroževanjem pripravljale na oborožen roparski pohod, s čimer tudi niso kršile nobenega pravnega imperativa.

II.

Drugi poglobitvi nedostatek je bilo pomanjkanje vsake organične vezi med državami, vsled česar tudi ni bilo nobenega organičnega zastopstva skupnih interesov narodov. To pomanjkanje organičnega zastopstva skupnih interesov se javlja tako glede interesov, ki so kot skupni v meddržavnem pravu bili priznani, kakor glede interesov, katerih internacionalizacijo je moderni razvoj mednarodnega življenja odločno zahteval.

V prvem pogledu ni bilo nobenega mednarodnega organizma, ki bi bil s katerokoli avtoriteto čuval nad tem, da se obtoječe pozitivne določbe mednarodnega prava tudi spoštujejo in izvršujejo.

Represija proti kršenju mednarodnega prava je bila le slučajna, neorganizirana in neurejena, ker je bila prepuščena le političnemu prevdarku neposredno interesirane države, kakor da bi mednarodno pravo ne bila stvar splošnega interesa vseh narodov. Pa tudi za one velike splošne interese, ki jih je prodirajoča internacionalizacija prometa, trgovine, znanstva, tehnike, kulture od dne do dne vstvarjala in ki jih je rastoča solidariteta narodov hotela uveljaviti v meddržavni politiki, je manjkal povsem aparat, ki bi v redni in vzdržni kooperaciji

narodov skrbel za to, da se ti interesi kot skupni ugotavljajo ter pretvarjajo v potrebne mednarodne imperative.

Ves meddržavni ustroj je kazal o č i v i d n o i n k o m p a t i b i l i t e t o z o b s t o j e č i m i m e d n a r o d n i m i p o t r e b a m i . Ves svet je občutil, da vojne nikakor niso neke privatne zadeve vojskujočih se držav, da se posledice in vplivi tudi krajevno omejene vojne raztezajo na širni svet in da je pri modernem ustroju mednarodnega življenja vojna dejstvo splošnega mednarodnega interesa; ali nikjer v mednarodnem pravu in mednarodni politiki ni bil ta princip priznan. N a r o d i so hrepeneli po miru, narodi so se hoteli osvoboditi, ali ni bilo mednarodnega foruma, pred katerim bi bili mogli zastopati svoje želje. Nasprotno, znak mednarodnega sistema je bila m e d n a r o d n a a n a r h i j a , ki je vzkličala na podlagi nebrzdane principa suverenosti in v kateri so odločevale le lokalno organizirane sile. In kakor je v srednjem veku fevdalna anarhija povzročala privatne vojne, tako je tudi mednarodna anarhija modernih držav povzročala vojne med državami.

III.

Temeljno zlo, ki ga tedaj kaže meddržavni sistem, kakor je obstojal do vojne, je bilo torej prvič pomanjkanje internacionalne organizacije in drugič dejstvo, da so se interesi, ki so bili očitno interesi mednarodnega značaja, smatrali za interese, o katerih je smela vsaka država odločevati popolnoma samovoljno in brez vsakega sodelovanja drugih držav.

Vojne, tlačenje in izkoriščanje tujih narodov, brezmejno oboroževanje, tajnost diplomacije, nedopustna gospodarska politika, vse to so bile pravno le zadeve posameznih držav, kakor da bi vse te prikazni ne zasekavale v životne interese vseh narodov.

R e f o r m a , ki je hotela odstraniti glavne nedostatke meddržavnega sistema in meddržavnega prava, je torej morala iti za tem, da vstvari internacionalno organizacijo držav in da internacionalizira one životne interese političnega in gospodarskega življenja narodov, ki so bili dosedaj povodi mednarodnih konfliktov.

To reformo je mirovna konferenca izvedla s tem, da je celo vrsto političnih in gospodarskih interesov proglasila za interese mednarodnega značaja in da je dalje z ustanovitvijo Društva Narodov vstvarila organizem, ki naj čuva nad skupnimi interesi narodov.

Reforma, ki jo je izvršila mirovna konferenca, se suče okoli dveh problemov. Prvi obsega ustanovitev Društva Narodov in je formalnega značaja; drugi pa vsebuje materijalne določbe mednarodnega prava, ki mu služi Društvo Narodov kot organ za uveljavljanje in izvrševanje. Moj današnji tema tvori pred vsem novo materijelno pravo.

IV.

Reforma materijalnega prava sloni na ideji, da je vojna in vse, kar vojne navadno povzročuje, stvar skupnega interesa vseh narodov.

Ta princip je v svoji splošnosti izražen v členu 11. pakta o »Društvu Narodov«, kjer se določa: 1.) da je »vsaka nastala in vsaka preteča vojna« (*toute guerre ou menace de guerre*), kjerkoli in med katerimikoli državami bi vojna nastala ali pretila, stvar, ki se dotika interesov vseh držav; 2.) da ima vsaka država pravico, da opozori »Društvo Narodov« na vsako okolnost, ki bi le eventuelno mogla kaliti normalne odnošaje med državami ter v daljnjem razvoju ogrozati mir; in 3.) da je »Društvo Narodov« v enem in drugem slučaju dolžno vse podvzeti, da se ohrani svetovni mir.

Dalje pa določa členek 16., da se država, ki je proti določbam o mirnem urejanju mednarodnih sporov ubrala pot vojne, smatra ipso facto za tako, ki je izvršila vojni čin proti vsem članom »Društva Narodov«.

In slednjič se še določa, da stoji teritorijalna integriteta in politična neodvisnost držav, ki so član »Društva Narodov«, pod skupno in solidarno garancijo vseh članov »Društva Narodov«.

To so velika nova načela, ki imajo že sedaj formalno priznanje 49 držav, to je držav, ki reprezentirajo tri četrtine

(75%) človeštva in ki imajo dve tretjini obljudene zemlje v lasti.

Dosedaj je veljal mir kot neka *res nullius*, s katero je smela vsaka država počenjati, kar se ji je zljubilo. Novo pravo pa stoji na stališču, da je mir največje dobro človeštva, ki interesira vse narode, ter ga postavlja pod skupno zaščito.

Dosedaj se je smatrala vojna za stvar, proti kateri se druge države pravno niso mogle braniti, če so vsled vojne še tako hudo trpele. Novo pravo pa določa, da je že vsaka okolnost, ki bi eventuelno mogla povzročiti oborožen konflikt, činjenica, ki opravičuje vsako državo, da provocira intervencijo »Društva Narodov«.

Dosedaj je bila država glede na povedi vojne absolutno suverena. Novo pravo pa določa, da država na noben način ne sme začeti vojne prej, ko se je v določenem postopanju pred mednarodnimi instancami dognalo, da se spor mirnim potom ne da urediti, in so vsled tega le take vojne pravno dopustne, ki se s sredstvi obstoječega prava ne dajo zabraniti.

Dosedaj je bila sigurnost države proti zunanji agresiji, razun v slučaju trajne nevtralizacije, pravno brez zaščite ter odvisna od dobre volje močnejših držav. Novo pravo pa tudi individualno sigurnost države proglašča za skupni interes ter jo postavlja pod skupno solidarno varstvo narodov.

S stališča pravne tehnike pomenjajo ta načela internacionalizacijo vseh vprašanj in vseh odločb, od katerih zavisi ohranitev miru. Vsa ta vprašanja in vse te odločbe so izvzete iz sfere onih zadev, o katerih morejo države enostransko ter po svojem lastnem izoliranem prevdarku postopati.

Pravne odredbe, ki temeljijo na označenih načelih, se delijo na dve skupini:

Odredbe, ki se nanašajo na urejanje mednarodnih sporov;

Odredbe, ki se nanašajo na odstranitev vojnih vzrokov.

V.

Kar se tiče najprej urejanja nastalih mednarodnih sporov, zahteva novo pravo, da morajo države prej, ko se odločijo za vojno, predložiti spor v svrhu sodne razrešitve ali politične poravnave pred Društvom Narodov.

Pri tem imajo države štiri možnosti. Lahko določijo, da se spor predloži »Stalnemu sodišču za mednarono sodstvo, ki se je na zadnji skupštini Društva Narodov ustanovilo, ali Haškemu razsodišču, ali drugemu od njih postavljenemu razsodišču. Države pa imajo tudi četrto možnost, da predlože spor Društvu Narodov.

Ves čas, ko postopanje teče, ne smejo stranke storiti nobenega vojnega čina. Ta »vojni moratorij«, kakor se je imenoval, je velikega pomena. Zabрани, da se stranke v spor »zagrižejo«. Spor pride pred neutralen forum in pred javnost. Posebno v postopanju pred Društvom Narodov je zasigurana najširša publiciteta glede vzrokov spora, glede pravnega in dejstvenega položaja, glede stališč, ki jih stranke zavzamejo, glede načrta poravnave, ki ga Društvo predlaga itd. Na ta način pride spor pod vpliv in pritisk javnega mnenja celega sveta, ki deluje v zmyslu mirne poravnave. Vsi, ki so o problemu razmišljali, so enoglasnega mnenja, da bi do svetovne vojne nikdar ne bilo prišlo, ako bi se bilo v srbsko - avstro - ogrskem konfliktu razpravljalo na sličen način.

Novo pravo nikakor nima pretenzije, v bodočnosti zabraniti vse vojne. To bi bila utopija. Nasprotno priznava slučaje, ko se konflikt ne da poravnati mirnim potom, ko je potem vojna dopustna. Pa tudi, ko je določeno postopanje zaključeno in sicer z izidom, da je vojna pravno dopustna, še traja vojni moratorij 3 mesece, ki dajajo še obilo možnosti, da se vojna zabrani.

Država, ki prične pravno nedopustno vojno, prelomi pakt in se smatra, da je začela vojno proti vsem članom Društva. Protj takemu uporniku in skupnemu sovražniku imajo člani

Društva podvzeti ekonomsko in po potrebi tudi vojno represijo.

Ekonomska represija obstoja v popolni gospodarski, finančni, pravni ter diplomatični izolaciji države, ki se je pregrešila proti temeljni ideji novega prava. Vsi člani Društva so zavezani, da prekinejo takoj s to državo vse trgovske, finančne in prometne vezi, da prepovejo svojemu prebivalstvu vse odnošaje in stike s prebivalci države, ki je prelomila pakt, da zabranijo vsako finančno, trgovsko ali osebno občevanje med prebivalci te države in prebivalci vsake druge države, naj si je že ta član Društva ali ne.

Ta splošni bojkot, ki pomenja pravo pravcato izobčenje (Acht) države iz meddržavne zajednice, ki jo zadene v njeni oficijelni in privatni osebnosti njenih prebivalcev ter jo obsodi, da živi sama, če to more, je brez najmanjšega dvoma strašno orožje.

V svrhu vojne represije je mogel pakt ubrati dva pota, ali da odredi organizacijo in vzdrževanje mednarodne vojne sile, ki bi stala Društvu na razpolago ali pa da odredi, da se vojne akcije izvrše s kontingenti, s katerim člani Društva od slučaja do slučaja prispevajo. Pakt je ubral drugo pot.

VI.

Iz principa, ki priznava ohranitev miru za skupni interes narodov, sledi, da so tudi pojavi, ki so vzroki vojnih konfliktov, stvari občnega mednarodnega interesa. Vsled tega je mirovna konferenca vse interese, ki se sučejo okoli takih pojavov, izvzela iz sfere enostranskega samovoljnega odločevanja držav ter izročila kontroli Društva Narodov.

Posebno pa velja to o takih pojavih političnega in gospodarskega življenja narodov, ki so po zgodovinskem izkustvu redoma bili vzroki vojnih spopadov.

K tem pojavom je v prvi vrsti prištevati:

- 1.) tlačenje tujih narodov, odklanjanje narodnostnega principa ter samoodločbe narodov;
- 2.) militarizem in z njim spojeno brezmejno oboroževanje;
- 3.) tajne pogodbe in tajnost diplomacije sploh.

4.) vzdržavanje pogodb in mednarodnih položajev, ki času niso več primerne;

5.) nedopustna gospodarska politika;

Tlačenje tujih narodov, zlasti če je imelo svoj izvor v odklanjanju narodnostnega principa, je bilo povod pretežni večini vseh vojn, revolucij, krvavih konfliktov, kriz in nemirov, ki jih kaže evropska zgodovina od leta 1815 sem. Wilson ima neminljivo zaslugo, da je za reakcijo proti tlačenju tujih narodov prvi priznal in uvedel v mednarodno politiko princip »samoodločbe narodov«.

Pri mnogorabljeni formuli samoodločbe narodov je treba razločevati primer, da tvori narod lastno državno ednico in primer, da narodna skupina nima državne subjektivnosti.

V prvem primeru je samoodločba indentična s samoodločbo države, ki je priznan temeljni princip mednarodnega prava. Omejitve te samoodločbe se javljajo v takozvanih mednarodnih servitutah.

Razun tega pa pride pri obstoječih državah samoodločba narodov v poštev še kot notranje politični problem, to je v razmerju med narodom in nositeljem državne oblasti. V tem pogledu je imela vojna rezultat, da so se zrušile zadnje in to najmočnejše trdnjave onega po Bogu upravičenega monarhizma, ki je v Nemčiji, Avstro - Ogrski in Rusiji tako dolgo narode tiral v vojne, za osebne interese dinastov. Ta rezultat se je v paktu sankcioniral v tej obliki, da morejo le taki narodi biti vsprejeti v Društvo Narodov, »ki se svobodno vladajo«, ki torej uživajo »popoln selfgovernment«.

Wilsonova formula ima pa predvsem v mislih samoodločbo takih narodnih skupin, ki nimajo državne subjektivnosti, ki pa hočejo ali svojo državno subjektivnost doseči, ali se pa drugi državi priklopiti. V tem primeru se obrača samoodločba proti obstoječi državni zvezi in je revolucionarnega značaja.

Ta specifična, moderna, revolucionarna samoodločba je pa šele politična ideja, ki še ni dovršila evolucije do pravno definiranega instituta mednarodnega prava. Princip je mednarodne politike a ne princip mednarodnega prava.

Princip samoodločbe in narodnostni princip se navadno istovetita. Ali prvi princip je širši in pomenja dinamiko, drugi pa je ožji in pomenja objektivni položaj. Po narodnostnem principu bi morale obstati le narodno homogene države, drugi pa omogoča poleg narodno homogenih narodno heterogene države. Le samoodločba daje narodnostnemu principu, ki bi sicer ne pomenjal svobode ampak siljenje, za praktično politiko potrebno gibčnost. Samoodločba uveljavlja narodnostni princip ali ga pa porine na stran, ter ga v oblikah plebiscita in opcije dopolnjuje in korigira.

Mirovna konferenca je sicer princip samoodločbe ter narodnostni princip uporabljala v široki meri in sklicujoč se nanj izvršila desaneksije, ustanovila nove države, odcepila teritorije od ene države in jih priklopila drugim, uveljavila razne plebiscite, določila pri teritorialnih izpremembah pravico opcije. Ali vse to se je dogajalo le po političnih in ne po pravnih vidikih. Zategadelj kaže tudi uporaba tega principa v mirovnih pogodbah očitvene znake arbitrarnega, nesigurnega in nedoslednega postopanja. Esencijalen zahtevek principa je n. pr., da se zavestni narodi ne smejo anektirati ali cedirati brez njihovega soglašanja, in vendar se je to zgodilo s prikloplitvijo kompaktnega jugoslovenskega prebivalstva Istre, Gorice in Kranjske ter s prikloplitvijo nemškega prebivalstva Tirolske k Italiji. Da dobi Poljska za ekonomski život potreben dohod k morju, je glede Gdanskega mirovna konferenca intenzivno omejila princip narodnosti. Za Reko je pa istotako utemeljen postulat Jugoslavije kratkomalo odbila na podlagi tolmačenja in pojmovanja narodnostnega principa, ki ga ne more upravičiti nobena teorija o tem principu.

»Pravo« samoodločbe narodov se ni nikjer, ne v paktu ne v kateri mirovnih pogob priznalo in formuliralo in se to tudi še storiti ni moglo. To »pravo« še ni izklesano, njegovi pogoji in omejitve, oblike in način njegove realizacije, skratka njegova uredba in organizacija še ni izdelana in ugotovljena. Tudi samoodločba ne more biti absolutna in neomejena svoboda.

»Pretenzija« po neodvisnosti zahteva presojo in odločitev po organih, ki so za to postavljeni, ali je pretenzija stvarno

utemeljena in s stališča drugih pravic in upravičenih interesov možna in izvedljiva. Še le s tako uredbo in organizacijo se bo politična ideja pretvorila v pravni institut mednarodnega prava. To delo pravne uredbe in organizacije principa samoodločbe bode ena najtežavnejših nalog Društva Narodov, ki bo tudi do časa, ko se to delo izvrši, moralo kot političen arbiter urejati vprašanja, ki jih bodo narodi, pozivajoč se na princip, spravljali pred njega.

VII.

Drug pojav mednarodnega življenja, ki je bil učinkovit vzrok vojnih spopadov, je militarizen in ž njim spojeno brezmejno oboroževanje.

Vprašanje splošnega razoroženja ali vsaj splošne omejitve oboroženja je eden najtežavnejših plovblemov, in morda eden tistih, ki se bo ob sedanjih političnih organizacijah sveta docela sploh ne dajo razrešiti.

Dokler nimamo socialne organizacije, ki bi bila v stanu ščititi narodom življenje in sigurnost, dokler morajo narodi za to sigurnost sami skrbeti, morajo v zadnji analizi narodi ostati sodniki o tem, kaj smatrajo za potrebno v varovanje svoje sigurnosti.

Ob takem položaju se o polnem razoroženju sploh ne da govoriti, pa tudi ob omejitvi oboroženja se mora načeloma priznati pravica samoodločbe.

Zategadelj preostaja za tako omejitve le pot mednarodnega sporazuma. Ta pot se je že večkrat poskušala. Že ruski car Aleksander I. je leta 1816 in za njim Napoleon III. v letih 1863 in 1870 predlagal zmanjšanje oborožbe. Posebno pa je bila haška konferenca leta 1890 sklicana za reševanje tega problema. Rezultat je bil platoničen sklep, v katerem izraža konferenca mnenje, da je v visoki meri želeto (*hautement desirable*) da se omejijo vojna bremena, ki svet obtežujejo.

Težave problema so te, da ni splošnega merila za primerjanje učinkovitosti raznih sredstev oborožbe, da ni enotne podlage, po kateri bi se dala določiti količina v sakemu narodu potrebne oborožbe,

in da je skoraj nemogoče zasigurati kontrolo, ki bi bila učinkovita, ki pa pri tem ne bi bila vmešavanje skoraj v celo notranje življenje države. Ali ima en aeroplan isto vrednost, kakor en tank, sto pušk isto vrednost, kakor en top, 1000 vojakov enega naroda isto, kakor 1000 vojakov drugega?

In ali naj se razmerje oborožbe narodov določa po številu prebivalstva ali po možnostih, ki jih lega in kakovost teritorija nudi napadu, ali po veličini in razširjenosti gospodarskih in drugih političnih interesov, ki jih je braniti, ali po vojni jakosti, po kulturni razvitosti naroda itd.? Kako se naj ti vsi in sto drugih elementov (komunikacije, razvitost industrije, poljedelstva), ki morejo priti v poštev, in ki nimajo nobenega skupnega merila, spravijo na enotno formulo?

Popolnoma neizvedljiva pa je učinkovita stalna kontrola, da se dogovorjena meja ne prekorači.

Kontrola po budgetih je nedostatna, ker ima za pogoj enotna budgetna pravila, ki zabranjajo virmaje, prikrita postojanke i. t. d. Kontrolirati bi se morale vojašnice, vojne šole, vojne tovarne, arzenali, depoji, doki, aeronautične štabije, popis konj, vozil i. t. d. Da, celo gospodarsko produkcijo, ki se tako lahko spremeni v vojni aparat, bi trebalo podvreči kontroli. Skratka, ne ostalo bi ničesar nedotaknjenega od notranje suverenitete države, ki bi morala prenašati takšno, v resnici učinkovito kontrolo.

Tudi novo pravo ne reši problema razoroženja kot takega, ali stavi ga v obliki mednarodne obveznosti na dnevni red skrbi in naporov Društva Narodov.

Pakt ne smatra zmanjšave oboroženja le za nekaj, kar je želeli, ampak za nekaj, kar je absoluten pogoj za ohranitev miru. To je velikanski napredek, če se pomisli, da se pri sklicanju II. haške konference vprašanje razoroženja sploh ni smelo postaviti na dnevni red. Sedaj se pa v soglasju vseh narodov in v obliki mednarodne obveznosti proglašča načelo, da je zmanjšava oboroženja pogoj in pridržek za ohranitev svetovnega miru.

V praktičnem pogledu se pa za izvedbo razoroženja v paktu ugotavljajo izvestni načelni vidiki, postavljajo

organi, ki naj razoroženje pripravljajo ter ustanovljajo konkretne obveznosti članov društva.

Izvršitev splošne omejitve oboroženja vseh narodov je po mirovnih pogodbah podrejena predhodni izvršitvi razoroženja Nemčije, Avstrije, Madžarske, Bulgarije in Turčije, ki je šele v teku. Tudi je zadnja Ženevska Skupščina priznala, da se splošna razorožba ali splošna omejitev oborožbe ne da izvršiti, dokler se politična situacija ni utrdila. Vendar pa je bila Skupščina mišljenja, da je treba že sedaj začeti s pripravljalnimi merami, in je storila zadevne sklepe.

K takim meram spada med drugim popis sedanjega oboroženja raznih držav, ki ga je kar najhitreje izvršiti, ker tvori podlago za vse priprave znižanja oborožbe; dalje sistematična vzgoja svetovnega mišljenja v zmyslu absolutne potrebe omejitve oboroženja. V tem oziru je Skupščina sklenila, da se organizira v društvenem tajništvu posebna služba, ki naj skrbi za najširšo publiciteto vse na oborožbe se nanašajoče dokumentacije.

Velika važnost take propagande je očitna. Ako se javno mnenje na vprašanju oboroženja desinteresira, potem zabredemo zopet v prejšnji circulus vitiosus oboroženja in protiboroženja. Ako je pa javno mnenje podjetno agresivno in vztrajno, se bode ideja razoroženja proti vsakemu skepticizmu in vsaki opoziciji uveljavila ter napravila konec onemu organiziranemu pripravljanju narodnega duha na vojno, ki se izraža v prislovcu: si vis pacem, para bellum.

VIII.

Drug plodovit vir vojnih konfliktov v preteklosti je bila tajnost mednarodnih odnošajev. Zategadelj se je tudi javnost teh odnošajev ustanovila kot stvar splošnega mednarodnega interesa.

Tendenca, zasigurati narodom javnost političnih in pravnih odnošajev med državami, se zrcali v vseh uredbah novega prava. Razpravljena Skupščini Društva Narodov so javne in so se v tem oziru na zadnjem ženevskem zborovanju sprejela v Opravilnik vsa občna načela, ki sicer veljajo za državne parlamente.

Savet Društva sicer najprej razpravlja ob zaprtih durih. Ko je pa prišlo do enoglasnih sklepov, se odredi javna seja, v kateri referent obrazloži pro in contra problema ter stavi predlog, ki se formalno sprejme in utrdi.

Pri Tajništvu Društva je poseben oddelek za informacijo, ki daje vsakomur, ki to želi, informacije o vsem, kar se tiče delovanja Društva.

Poseben znak postopanja za poravnavo nastalih sporov pred Svetom Društva je, da išče to postopanje neprenehoma podpore pri javnem mnenju in da se v to svrhu široka javnost zdržema in natančno podučuje o vseh okoliščinah spora, o zastopanih tezah strank, o predlaganih solucijah, sploh o celem poteku mediacije.

O svojem oboroženju morajo države podajati Društvu Narodov izčrpna obvestila, katerim je po sklepu zadnje Ženevske Skupščine zasigurati najširšo javnost.

Države, ki se jim je poveril mandat nad kako zaledno deželo, morajo Društvu predložiti o položaju dežele vsako leto poročilo, ki je namenjeno Društvenim članom in široki javnosti.

Tajništvo ima nalogo, da glede vseh vprašanj mednarodnega interesa, za katere ne obstojajo posebne mednarodne komisije ali biroji, zbira koristne informacije ter jih razpošilja.

Največje važnosti v kompleksu določb, ki naj razrušijo tradicionalni sistem »tajne diplomacije«, je pa odprava tajnih mednarodnih pogodb.

Vsako sklenjeno pogodbo je takoj naznaniti Tajništvu Društva, da jo vpiše (registrira) in objavi. In predno ni bila vpisana, pogodba ni obvezna.

Vpisovanje in objavljenje pogodb je že v teku. Za registracijo se vodi v kronološkem redu vpisni register s priloženo zbirko vpisanih pogodb. Poleg tega je pa urejen še drug register, ki kaže vse na isto pogodbo se nanašajoče podatke o rafifikacijah, izpremembah, odpovedih i. t. d. Objava se vrši

v glasilu Društva »Le Journal officiel de la Société des Nations«, ki ima za to poseben oddelek (Recueil des Traités) in od katerega je septembra 1920 bil izdan 1. zvezek.

IX.

Sklepanje mednarodnih pogodb je težavna stvar, pa še težje je, sklenjeno pogodbo razveljaviti ali odpraviti, če ni sklenjena na določen čas. Vzdržavanje pogodb, ki so se že davno preživele, ki se pa niso mogle odpraviti, ker je ena ali druga stranka na obstoju pogodbe interesovana, je bil neštetokrat vzrok resnih mednarodnih sporov, ki jih je morala nazadnje vojna razrešiti. Zategadelj daje novo pravo Skupščini pravico, da sme stranke pozvati, da se pogodbe, ki so postale neuporabne, na novo premotrijo in presodijo.

Isto velja glede mednarodnih situacij, ki bi mogle, ako se vzdržujejo, ogrozati svetovni mir.

Posebno praktično vrednost bodo dobile te določbe za one teritorialne in druge odredbe mirovnihi pogodb, ki se bodo prej ali slej izkazale nevzdržljive.

X.

Da se odstranijo obilni gospodarski vzroki vojnih spopadov, je mirovna konferenca tudi izvestne interese mednarodnega gospodarstva izvzela iz območja samovoljne enostranske odločbe posameznih držav ter na ta način politični internacijonalizem dopolnila z ekonomskim internacijonalizmom.

Wilson je v eni svojih 14. točk postavil zahtevo, da se kot pogoj trajnega miru odpravijo vse gospodarske barijere ter ustanovijo za vse narode enake prilike trgovanja.

Umetne ovire, s katerimi se zabranjujejo naravna pota gospodarske izmenjave, se delajo na najrazličnejši način: uporaba železniških prog, plovbnih potov, luk, transportnih naprav, skladišč itd. se ali direktno odreka ali indirektno z visokimi tarifami in pristojbinami zabranjuje.

Isto velja glede uvažanja in izvažanja blaga, izvrševanja obrta, naseljevanja itd. Glede vsega tega pa se zopet delajo najraznovrstniše razlike v prid ene in v škodo druge države in to zopet direktno ali indirektno. In ves ta rafinirani sistem prohibicij, restrikcij, protekcij in diferencijacij je v popolnem skladu s tradicionalnim pravom, ki daje državam pravico, da samovoljno in kakor se jim od slučaja do slučaja vzljubi, urejajo prometne in trgovske prilike za mednarodno tekmovanje.

Niti svoboda tranzita ni v mednarodnem pravu zasigurana, kakor absolutna pravica, dasi je jasno, da gre pri tranzitu za interese, ki segajo daleč čez interese države, preko katero se tranzit vrši. Pravica, da se odreče tranzit, je sredstvo, s katerim se države, ki so od njega odvisne, spravljajo v položaj gospodarske tributarnosti, kakor se je to delalo s Srbijo. Zasiguranje tranzita potom občnega imperativa mednarodnega prava je postalo tem bolj pereče vprašanje, ker se je ustanovilo mnogo majhnih enklaviranih držav, ki morejo le preko drugih priti do morja in svetovnih gospodarskih trgov.

Isti prekarni pravni položaj velja glede plovnih rek, ki tečejo po ali ob več državah. Sicer je že Dunajski kongres spoznal za potrebno, da mora na takih rekah veljati ista svoboda trgovske plovbe, kakor na morju. Ker pa kongres ni poskrbel za nobeno organizacijo, ki bi princip uvedla v prakso, je prišlo le do partikularnih dogovorov med nabrežnimi državami, ki so pa redoma pravico plovbe le sebi pridržale in vse druge narode od plovbe izključile.

Tudi glede uporabe železnic in prilik mednarodnega trgovanja velja pravica izključevanja in diferencijacije.

Vse te umetne ovire mednarodnega prometa in trgovanja ogrožajo mir in dober sporazum med narodi. Naravno je, da skuša država osvojiti siteritorij ali vodovje, čez katero ji tranzit ni absolutno zasiguran. Znano je, da se je Avstro - Ogrska osvobojenju Jugoslovanov protivila pred vsem z argumentom, da bi sicer bila odrezana od morja. Istotako je naravno, da mora politika, ki umetno izpreminja naravni, po zemljepisni legi označeni tok gospodarske

izmenjave, vzbujati nezadovoljstvo, nasprotstvo in agresivnost oškodovanih držav.

Da se take možnosti zabranijo, je treba uvesti v mednarodno pravo načelo, da država nobeni drugi državi trgovanja in uporabe komunikacij a) ne sme zabraniti in b) da morajo pravni pogoji za trgovanje in uporabo komunikacij biti za vse države enake.

Mirovna konferenca je ta princip osvojila in ga deloma tudi uveljavila (internacionalizacija Rena, Labe, Odre, Visle, Njemena, Donave; trgovinske in prometne določbe mirovnih pogodb).

Splošna izvršitev je pa pridržena splošnim konvencijam, ki se bodo sklenile z odobrenjem Društva Narodov.

Kar se tiče uporabe komunikacij, so načrti že izdelani in se o njih razpravlja na internacijonalni konferenci v Barceloni, ki se je dne 10. marca sestala.

* * *

S tem sem podal seveda le kratek in zelo površen pregled
cnih novih pravnih načel, ki jih je mirovna konferenca uvedla
v meddržavno pravo in ki postavljajo daljnji razvitek med-
narodnega prava na nove podlage, ter mu odpirajo popolnoma
nove izglede in vidike.

izmed držav, vključno z mednarodno, nasprotivo in agre-
sivnosti oškodovanih držav.
Tudi se take možnosti zahtevajo, je treba nvesti v med-
narodno pravo, naslovo, da država noben drugi državi trgovanja
in uporabe komunikacij (in s tem za pravi in b) da mo-
tato pravnih pogoji za trgovanje in uporabo komunikacij
diti za vse države enake.

Mirovna konferenca je ta princip osvojila in ga deloma
tudi uveljavila (internationalizacija Kana, Lahe, Odrer, Visle,
Niemens, Bonavez; trgovinske in promene določbe mirovni-
pogod).
Splošna izjavitelj je pa pridržena s p o š n i m k o n v e n-
ciji, ki se bodo sklenile z odobrenjem Državnega Narodov-
se. Kar se tiče uporabe komunikacij, so načrti že izdelani in
se o njih razpravljala na internacionalni konferenci v Barceloni,
ki se je dne 10. marca sestala.

Ka s tem sem hotel povedati le kratko in zelo poverjen pregled
enih novih pravnih načel, ki jih je mirovna konferenca uvedla
v mednarodno pravo in ki postvlatijo daljnji razvitek med-
narodnega prava na nove podlage, ter mu odpirajo popolnoma
nove izgledbe in vidike.

~~_____~~

avtorji in so avtorji mednarodnega prava
na. Njuna glavna naloga je bila
ovladi. Njuna naloga je bila
ki omogoča, da države in
države. Njuna naloga je bila
sistem. Njuna naloga je bila
avtorji in so avtorji mednarodnega prava
na. Njuna glavna naloga je bila
ovladi. Njuna naloga je bila
ki omogoča, da države in
države. Njuna naloga je bila
sistem. Njuna naloga je bila

Gospodu prof. Dr. Francu Kovačič

podklanja avtor v hvaljzmem spominu
na sodelovanje

Mentur, 15/4 923

Žolger

Da li je naša kraljevina nova ili stara država?

Napisao

univ. prof. dr. Ivan Žolger

(Posebni odtisek iz „Slovenskega Pravnika“)

LAST ZGOD. DRUSTVA

Ljubljana 1923

Založilo društvo „Slovenski Pravnik“

Natisnila „Narodna tiskarna“ v Ljubljani

88

6115 / priv. 1

Da li je naša kraljevina nova ili stara država?

Napisao univ. prof. dr. Ivan Žolger.

I.

Mešoviti Izborni Sud, ustanovljen medju našom i nemačkom državom, bavio se pre kratkog vremena pitanjem, ima li naša država gledom na likvidacije nemačkog imanja, koje se nalazi na njezinoj teritoriji, ista prava, kako ih ugovori o miru uopće priznavaju savezničkim državama, ili važi li za našu državu izuzetak čl. 297, lit. h, br. 2, al. 2 Versaljskog ugovora.

Mešoviti Izborni Sud odbio je tužbu nemačke države, koja je zastupala alternativu, da naša država nema jednakih prava; kod toga se je pre svega služio argumentom, da naša država »u smislu Sen-Žermenskog i Trijanonskog i potom i Versaljskog ugovora« nije iznova stvorena država.

Rasudu je naš odličan i velezaslužan zastupnik u Mešovitom Izbornom Sudu g. dr. Dušan M. Subotić objavio u prevodu u »Novom Životu«¹⁾, gde u članku »**Naša Kraljevina nije nova država**« na osnovu argumentacije Mešovitog Izbornog Suda precizira i svoje mišljenje o pitanju, da li je naša Kraljevina nova ili stara država.

Najpre u uvodu k prevodu naglasuje, da »ugovori o miru, koji su zaključeni posle velikog svetskog rata u 1919 godini, postavili su jedan nov pojam u medjunarodnom pravu, t. j. pojam novih država i sa tim pojmom na više mesta vezali vrlo važne pravne posledice.«

Dalje pripominje, da »pitanje o tome, da li je naša Kraljevina nova država ili stara, t. j. proširena Kraljevina Srbija usled ujedinjenja izvesnih teritorija bivše austro-ugarske monarhije sa njom, od dvojakog je interesa: sa gledišta

¹⁾ Knj. XI. sv. 11 od 18. novembra 1922; Beograd, Grafički zavod »Narodna Samouprava«.

spoljnog t. j. međunarodnog prava i sa gledišta unutrašnjeg t. j. državnog prava.«

Na koncu saopštenog teksta rasude pak zaključuje g. dr. Subotić: »Tako je ovom odlukom Mešovitog Izbornog Suda, sa gledišta međunarodnog prava, raspravljeno i utvrđeno, da naša Kraljevina nije nova država. Dakle: ona je stara Kraljevina Srbija sa novim imenom i novim teritorijama.«

Kako se vidi, pušta g. dr. Subotić otvoreno pitanje, da li je sa gledišta unutrašnjeg državnog prava naša Kraljevina nova ili stara država, i time priznaje mogućnost, da bi naša država sa gledišta unutrašnjeg prava mogla eventualno biti nova država, akoprem je sa gledišta međunarodnog prava stara država. Nastaje dakle pitanje, da li je u opće pravno moguće, da bi isti subjekat gledom na isti atribut mogao biti sa gledišta državnog prava drukčije kvalifikovan nego sa gledišta međunarodnog prava.

U koliko dolazi u obzir međunarodno pravo, je dr Subotić mišljenja, da je odlukom Mešovitog Suda »razpravljeno i utvrđeno,« da naša Kraljevina nije nova država, nego stara Kraljevina Srbija sa novim imenom i teritorijom. Pošto se ova tvrdnja opire isključivo na argumentaciju Mešovitog Suda, treba pre svega da si ovu argumentaciju potanje ogledamo.

Osim toga dolazi u obzir i to, da li se može nazrevanju, koje je izrazilo kakvo sudište u svojoj argumentaciji, u opće pripisivati autoritet pravomoćne izreke, dotično, da li je bio Mešoviti Sud kompetentan izreći autoritativnu odluku o pitanju, kojim nam se je baviti.

II.

Nemački zahtev, da naša država gledom na likvidacije nemačkog imetka, koji se nalazi u našoj zemlji, nema istih prava, kako se u Versaljskom ugovoru u opće priznaje antantnim državama, dotično, da vredi za našu državu u tom pogledu izniman pravni položaj, trebalo je po odlukama mirovnog ugovora zabaciti kao neopravdan; zabaciti, akoprem je naša Kraljevina nova država, jer i kao

nova država ne spada pod izuzetak čl. 297 Versaljskog ugovora.

Temeljni princip, što su ga ugovori o miru postavili na čelo čitavog reparacionog problema jest taj, da moraju Nemačka i njezine saveznice povratiti samo one štete, što su ih uzrokovale »civilnom žiteljstvu saveznih i pridruženih država te imetku toga žiteljstva« (čl. 231, 232 Versaljskog, čl. 177, 178 Sen-Žermenskog ugovora).²⁾

Te štete postoje u dvema kategorijama. Prvo su štete, koje su uzrokovale Nemačka i njezine saveznice žiteljstvu antantnih država time, što su se pri izvadjanju neprijateljstva i opće vojevanja služile sredstvima, koja vojni zakoni i običaji zabranjuju. Ove štete (reparacije u tehničkom smislu) su potanje specifikovane u aneksu k čl. 232.

Drugo su pak štete, što su ih podanici antantnih država pretrpeli usled vanrednih odredbi, koje su Nemačka i njezine saveznice uvele protiv njihovog imetka, koji se je nalazio na teritoriji Nemačke i njezinih saveznika.

Modaliteti i načini vraćanja tih šteta jesu različiti. Jedan takav modalitet je likvidacija nemačkog imetka, koji se nalazi na teritoriji antantnih država, te sastoji u tome, da se iznos takvih likvidacija upotrebi u prvom redu za naknadu uzrokovane štete podanicima dotične antantne države po vanrednim odredbama nemačkim protiv njihovog imetka, a preostatak da se izruči u zajednički reparacioni fond (čl. 243, 297 te § 4 aneksa k tomu čl. Versaljskog ugovora).

Kod ugovaranja o Versaljskom ugovoru je nemačka delegacija posvedovala protiv odredbe, po kojoj bi palo pod likvidaciju i ono nemačko imanje, koje se nalazi na teritorijama, koje bi kao Alzaciju, Poznanj itd. usled mirovnog ugo-

²⁾ Les Gouvernements alliés et associés reconnaissent que les ressources de l'Allemagne ne sont pas suffisantes pour assurer complète réparation de tous ces pertes et de tous ces dommages. Les Gouvernements alliés et associés exigent toutefois, et l'Allemagne en prend l'engagement, que soient réparés tous les dommages, causés à la population civile de chacune des Puissances alliées et associées et à ses biens...

vora morala Nemačka da odstupi. Osobito je inzistirala na tom, da bi bilo u protislovju s postavljenim temeljnim načelom. ako bi Poljska imala pravo, da likvidira nemački imetak na teritoriji, koja bi se joj odstupila, jer se o šteti, koju bi bila Nemačka nanela »civilnomu žiteljstvu poljske države« u opće ne može govoriti, pošto poljske države za vreme rata nije bilo i Nemačka takvomu žiteljstvu nije uzrokovala nikakve štete. Poljskoj dakle po temeljnom načelu ugovora o miru manjka iustus titulus i pravna causa za likvidaciju.

»Da dakle u gode kritici u pogledu posledica prenosa nemačke teritorije na Poljsku i da dadu garancije glede likvidacije nemačkog imetka«, antantne su države formulirale pridržaj u čl. 297, lit. h, br. 2, al. 2.³⁾ Po tom pridržaju odnosno izuzetku moraju države, koje su »nove«, ili koje »ne učestvuju kod reparacija«, u slučaju, da su izvršile likvidaciju, predati iznos sopstvenicima i ti sopstvenici imaju pravo, da im Mešoviti Sud prizna naknadu, ako je likvidacija po svom načinu izvršbe bila po njih štetna.

Države, koje »ne učestvuju kod reparacija«, su one antantne države, koje u opće nisu bile sa Nemačkom u vojnom stanju, jer je njihovo učestvovanje kod rata sastojalo tek u tome, da su prekinule diplomatske veze sa Nemačkom ali su ipak supodpisale ugovore o miru, kao što su Bolivija, Ekvador, Peru, Urugvaj. Za ove države dakako ne dolazi u obzir i pravo na likvidaciju.

³⁾ Afin de tenir compte des critiques relatives aux conséquences d'un transfert de territoire à la Pologne les Puissances alliées et associées, désireuses de fournir des garanties au sujet de la liquidation des biens allemands, font des propositions dont le détail est donné ci-après, dans les paragraphes relatifs aux propriétés, droits et biens« (scl. čl. 297). Réponse (16. juin 1919) des Puissances alliées et associées aux Remarques de la Délégation allemande sur les Conditions de Paix, p. 14. — Čl. 297, lit. h, broj 2, al. 2: »Dans le cas des liquidations effectuées, soit dans les nouveaux Etats signataires du présent Traité comme Puissances aliées et associées, soit dans les Etats qui ne participent pas aux réparations à payer par l'Allemagne, le produit des liquidations devra être versé...

»Nove države«, koje ne mogu likvidirati, su pak **one nove države**, u kojima nema »civilnoga žiteljstva«, koje bi bilo na ovaj ili onaj način (nezakonito izvajanje neprijateljstva ili vanredne odredbe protiv imetka) oštećeno po nemačkom postupku.

To je smisao izuzetka čl. 297, koji proizlazi iz povesti njegovog postanka te iz temeljnoga načela ugovora o miru. I u tom determiniranom smislu je treba da se interpretira izraz »nouveaux Etats signataires du présent Traite«. Pod ovako determiniran pojam »nove države« dakako naša Kraljevina ne spada, jer ona ima »civilno žiteljstvo«, koje je trpelo po nemačkom postupanju te zato ima i iustus titulus i pravnu causu, koja je po osnovnim odredbama mirovnog ugovora uslov i pretpostava za izvršivanje likvidacije i u tome se naša država bitno razlikuje od Poljske i Čehoslovačke.

Novost države je, kako ćemo još videti, pojam **formalnog značaja**. Za pravo likvidacije su pak po osnovnom načelu merodavni materijalni uslovi oštećenja naroda. Kako je moguće misliti, da bi tvorci mirovnog ugovora mogli pri odredbi čl. 297 na jedan put od tih materijalnih uslova posvema apstrahirati te to pravo vezati na momente, koji s tim uslovima nemaju nikakve veze? Izborni Sud čuti sam neologiku u takvoj pretpostavi. Usled toga naglasuje na koncu svoje argumentacije u dodatnoj izreci, da bi bilo teško razumeti, da su tvorci ugovora »hteli naturiti državi SHS jedno postupanje relativno nepovoljnije, ne vodeći račun o žrtvama naturenim ratom, od njegovog početka, saveznici od prvoga časa kakva je bila Kraljevina Srbija«. U toj, u rasudi tek politično prezentiranoj ideji, koja je pak u gore navedenim temeljnim odredbama ugovora o miru pravno zasidrena, leži razlog, da je tužba bila neopravdana in da se je morala zabaciti.

Ako bi bio Mešoviti Sud posmatrao čl. 297 u vezi sa temeljnim odredbama, bio bi mu pojam »nove države« odmah jasan, i Sud bi bio upoznao, da se čl. 297 izraza »nouveaux Etats« služi u stvarno tačno determiniranom smislu,

pod koji pak naša Kraljevina ne spada. U tom primeru bila bi i metoda interpretacije pravilna, jer treba da se smisao i opseg izuzetka konstatuje, ne izolirano samo za sebe, nego u savezu sa pravilom, koje ograničuje dotični izuzetak

III.

Naprotiv tome hteo je Mešoviti Sud Κατ' ἐξουχίαν , raspraviti načelno pitanje, da li je naša Kraljevina nova ili stara država i to sredstvima, kojima se ovako općenito pitanje ne da odlučiti. Jasno je, da verbalno-dialeksička interpretacija pojedinih izraza ugovora, koji utanačuje tek pojedina prava in dužnosti medju postojećima državama ne može dovesti do rešenja pitanja, pri kome se radi o tom, da se u svoj celovitosti shvati bistvo države. Čitava argmuentacija Mešovitog Suda ima usled toga značaj nekakve juristične domišljatosti te se zapliće u protislovlja.

S jedne strane izjavljuje Sud, da nije kompetentan, da se o danom povodu »o pitanju kao takvom« (»u pogledu čisto naučnom«, kako se eufemistično izrazuje⁴⁾) »izjasni«. Ipak su, izuzev više citiran passus, sva pravna izvadjanja posvećena tek tomu pitanju te tvori utvrda, da »se ne može dopustiti, da je država SHS država iznova stvorena u smislu mirovnih ugovora« jedini pravni argument odluke.

Kakva je ta argumentacija?

Sud kaže: Versailleski ugovor doduše ne daje oznake, koju su visoke sile potpisnice htele dati izrazu »les nouveaux Etats signataires du présent Traité« u čl. 297; ipak se nalazi u docnije zaključenim ugovorima (Sen Žermen i Trianon), osobito pak u senžermenskem ugovoru, »koji ima jednu naročitu važnost za državu SHS«, tekstova, »koji isključuju državu SHS iz grupe novih država (nouveaux états) u smislu ovih ugovora.« Ako je pak država SHS u smislu tih ugovora (sen-žermenskog i trianonskog) stara država, mora da bude i u smislu Versaljskog ugovora.

⁴⁾ Pošto mi nije bilo moguće dobiti originalan tekst odluke, opirem se u čitavoj raspravi na tekst prevoda g. dr. Subotića.

Iz kojih odredaba sen-žermenskog (odnosno trianonskog) ugovora izvodi sud tezu, da je država SHS stara država?

Iz čl. 248 lit. d i iz čl. 271 (odnosno čl. 231 lit. d i iz čl. 254), koji podaju odredbe o valuti i kurzu, u kojoj i po kojem se imaju namiriti dugovi, nastali pre rata i za rata medju pripadnicima antantnih država i pripadnicima austrijske odnosno madjarske republike.

Čl. 248d stavi opće načelo t. j. za dugove medju pripadnicima sviju antantnih država s jedne i pripadnicima sadašnje austrijske odnosno madjarske republike s druge strane, naime da treba ove dugove namiriti u valuti antantne države dotičnoga verovnika ili dužnika i to po kurzu, koji je austrijski kruna imala u zadnjem mesecu pre rata u dotičnoj antantnoj državi. K antantnim državama pripadaju po mirovnim ugovorima i Čehoslovačka i Poljska, u kojima je postavljeno načelo bilo neprovedljivo, jer pre rata Čehoslovačka i Poljska nisu postojale i usled toga »mesec dana pre rata« niti čehoslovačke niti poljske valute niti kurzova tih valuta sa austrijskom krunom nije bilo.

Radi toga se je za Čehoslovačku i Poljsku, koje su iznova stvorene države, u alineji 4 čl. 248d primila specijalna odredba, koja glasi:

»Za Čehoslovačku i Poljsku, sile iznova stvorene, valutu će i kurz opredeliti reparaciona komisija.« (En ce qui concerne la Pologne et l'Etat tchécoslovaque, Puissances nouvellement créées, la monnaie de régleme nt et le taux du change... seront fixés par la Commission des réparations.)

Pošto ima dodatak »sile iznova stvorene« očevidno eksplikativno značenje, pripominje Sud, da ovaj tekst sam još ne rešava pitanja, nego u vezi sa čl. 271.

Pri čl. 271 se radi o izuzetku od općenitog načela čl. 248d i to za dugove medju pripadnicima sadašnje austrijske republike i onim pripadnicima antantnih država (Italije, Jugoslavije, Rumunjske, Čehoslovačke i Poljske), koji su do mirovnog ugovora bili podanici austro-ugarske (dakle za dugove

me d j u bivšim pripadnicima Austro-Ugarske). O tim dugovima određuje čl. 271, da u koliko dolaze u obzir dugovi i tražbine pripadnika Čehoslovačke i Poljske ostaje u kreposti specijalna odredba čl. 248 d, al. 4. Dugovi pak medju pripadnicima sadašnje austrijske republike i bivšim pripadnicima austro-ugarskim, koji sada ulaze u Italiju, Jugoslaviju i Rumunjsku, neka se namire u valuti one antantne države, u koju je došao bivši Austrijanac (dakle u talijanskoj, jugoslavenskoj ili rumunjskoj valuti) i to po ženevskom kurzu u zadnja dva meseca pre rasula Austro-Ugarske. To pak izrazuje čl. 271 u obliku:

»Sa pridržajem specijalnih odredaba, predvidjenih u čl. 248d za iznova stvorene države rečeni dugovi će se namiriti...« (Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l' article 248 d, pour les Etats nouvellement créés les dettes dont il est question seront payées...)

U tome pak, što se čl. 271 služi izraza: »Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l' article 248 d pour les Etats nouvellement créés«, a ne izraza: »Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l' article 248 d pour **certain**s des Etats nouvellement créés«, nalazi Sud dokaz, da su u smislu senžermenskog (trianonoskog) ugovora tek Čehoslovačka i Poljska (a ne i Jugoslavija) iznova stvorene države!

Taj zaključak je već po jednostavnoj gramatičko - analitičnoj interpretaciji pogrešan. I to zbog toga što prezire dva fakta.

Prvi fakat, koji je već pri osnovnoj odredbi čl. 248 d bio uzrokom, da su se u alineji 4. te odredbe utvrdile specialne odredbe tek za Čehoslovačku i Poljsku, je fakat, da je država SHS već za sklapanja mirovnog ugovora imala u dinaru valutu, koja je bila u internacionalom saobraćaju već pre rata priznata te za slične odredbe o valuti i kurzu, koje so bile potrebite za Čehoslovačku i Poljsku, a priori nije dolazila u obzir.

»Specijalne odredbe« (tako se u čl. 271 izrično imenuju), koje sadržaje alineja 4. čl. 248 d, kažu: za Čehoslovačku i Poljsku, jer su nove države, koje mesec dana pre rata nisu imale

u deviznom saobraćaju uvedene valute, odrediće valutu i kurs za namirenje naznačenih dugova reparaciona komisija. Razmer tih »posebnih odredaba« (uzima se plural, jer se odredbe odnose na odredjenje valute i na odredjenje kursa) napram državi SHS je isti, kakav je razmer subjekta A napram stavku, da B duguje C 100 din., t. j. naša država ne stoji s tim specijalnim odredbama u nikakvom pozitivnom razmeru. Država SHS se u opće ne nalazi u idejnom okviru ili krugu tih specijalnih odredaba.

Drugi faktor je taj, da su u alineji 4. čl. 248 d navedene »specijalne odredbe« za Čehoslovačku i Poljsku u čl. 271 tek citovane, misaono reproducirane. Taj članak 271 najme izrazuje tek pridržaj (sous réserve) specijalnih odredaba, koje su utvrdjene u alineji 4. čl. 248 d, t. j. on kaže: što se je tamo u alineji 4. čl. 248 d odredilo posebnog za Čehoslovačku i Poljsku obzirom na dugove u opće, važi i za dugove, o kojima govori čl. 271. Usled toga treba da se i pridržaj interpretira posve u onom smislu, kako ga podaje alineja 4. čl. 248 d sama i koji proizlazi iz fakta, da kod toga država SHS a priori nije dolazila u obzir. Inače bi se toj alineji, koje valjanost čl. 271 tek pridržaje, nešto podmitalo, što ona ne sadržaje i pridržaj bi prestao biti pridržaj.

Ako se odredba alineje 4. čl. 248 d u čl. 271 tek pridržaje (a o tome po tekstu čl. 271 ne može biti dvojbe) i ako ima u alineji 4. izraz »Etats nouvellement créés«, kako Sud sam priznaje, tek eksplikativnu a ne determinativnu oznaku, onda mora isti izraz u odredbi kao pridržaj imati istu t. j. eksplikativnu oznaku. Za kakvu promenu oznake nema nikakva povoda, jer se i čl. 271 strogo drži u okviru valutarne odredbe.

Dakle pokazuje već jednostavna gramatikalno - logična interpretacija pogrešnost argumentacije Mešovitog Izbornog Suda.

Ta pogrešnost pak proizlazi dalje i iz toga, što pitanje, da li kakva konkretna odredba (n. pr. valutarna) za neku državu važi ili ne važi, u opće nije u nikakvoj realnoj nuždnoj vezi sa načinom, kako je dotična država postala.

U valutarnom smislu su u istinu tek Čehoslovačka i Poljska nove države in u tom pogledu, sa gledišta o v o g a kriterija, je identifikacija Čehoslovačke i Poljske sa »iznova stvorenim državama«, kako ih označuju čl. 248 d i 271, pravilna i istinita. Ali posve pogrešno je »iznova stvorene države« identifikovati sa Čehoslovačkom i Poljskom i u p o g l e d i m a, o k o j i m a u člancima nema govora. Ako se pojmovi »Čehoslovačka i Poljska« te »iznova stvorene države« kriju u pogledu valutarnom, ne proizlazi još iz toga, da ova ekvivalencija postoji u drugim pogledima i da radi toga, što za državu SHS nije bila potrebna valutarna odredba, ova država ne može spadati među iznova stvorene države. Ako se više subjekata (ovde Čehoslovačka, Poljska i Jugoslavija) razlikuje u pogledu j e d n o g atributa ili predikata (ovde valutarna odredba), mogu se ipak ti subjekti podudarati u pogledu d r u g o g atributa ili predikata (ovde novost države), o čemu se možemo ubediti, ako pomislimo, da n. pr. tri predmeta mogu biti po boji različiti, a po načinu, kako su nastali, jednaki.

Iz toga proizlazi, da je argumentacija Mešovitog Izbornog Suda gramatikalno i stvarno posve pogrešna. Radi toga pak i tvrdnja, koja se na nju opire, da država SHS »u smislu senžermenskog i trianonskog pak dosledno i versaljskog mirovnog ugovora« ne može biti nova država, nema nikakve opravdanosti. Isto stoji iz istih razloga i za tvrdnju g. dr. Subotića, po kojoj je argumentacijom Mešovitog Izbornog Suda »sa gledišta medjunarodnog prava utvrđeno«, da naša kraljevina nije nova država.

IV.

Dosadašnje izvodjenje nama ne podaje još nikakvih rezultata za pitanje, da li je naša Kraljevina nova ili stara država. Posve naravski; jer na pitanje, koje je nužno spojeno sa b i s t v o m države, ne možemo dobiti nikakvog meritornog odgovora iz kakve konkretne (valutarne) odredbe, iz istoga razloga, kako nama utvrđenje, da ima stol 3 ili 4 noge, ne može nikad ništa otkriti o bistvu ili postanku stola. Ako ho-

ćemo da saznamo, da li je država nova ili stara, treba da pre svega upoznamo bistvo države.

Što da je država i kada se može govoriti o novoj državi, to nama je već na uprav klasičan način objasnio Aristoteles, kako je to u najnovije vreme lepo dokazao profesor Pitamic.⁵⁾

Aristoteles utvrđuje, da je država: zajednica naroda u ustavu (Κοινωνία πολιτῶν πολιτείας) te kaže: »kada postane ustav po svom bistvu (τῷ εἶδει) drugojačiji, država nije već ista.«

Ovo poimanje se mora sa gledišta naziranja, koje se ne da smesti po vremenito, lokalno i po okolnostima promenljivim slučajnostima pojedinih realnih individualiteta, još danas smatrati kao pravilno.

Država je nova, ako je nov njezin ustav. Nov je pak onaj ustav, koji je nastao po prekinuću kontinuiteta sa prijašnjim ustavom, jer ako bi nastao na osnovu i po normama prijašnjeg ustava, onda bi njegova pravna valjanost se opirala još uvek na stari ustav.

Takav novi ustav je pak bez dvojbe ustav države SHS.

Svoj (provizorni) ustav je dobila država SHS po aktima 1. decembra 1918 i taj ustav se nije stvorio po normama srpskog ustava iz godine 1903 nego u svesnoj opreci s tima normama. Utvrdio i u krepost doveo se je tek putem medjunarodnog dogovora i po prekinuću pravnog kontinuiteta sa ustavom kraljevine Srbije iz godine 1903. Tim provizornim ustavom se je izveo na celoj crti prelom ustava stare kraljevine Srbije.⁶⁾

Provizoran ustav od 1. decembra 1918 nije bio izdat po pravilima, koja predpisuje čl. 200 ustava iz g. 1903 za ustavne promene (sklapanje po Velikoj Narodnoj Skupštini, sazvanoj po odredbama ustava iz g. 1903), nego ustavnim prelomom, premda je bio taj ustavni prelom medjunarodno do-

⁵⁾ U članku »Platon, Aristoteles und die reine Rechtslehre« (Zeitschrift f. d. öff. Recht, Wien und Leipzig, 1921).

⁶⁾ Cfr. moje izvodenje u članku »Die Verfassung Jugoslawiens« (Jahrbuch des öff. Rechtes, Bd. XI., Tübingen 1922, str. 184 — 186).

govoren, izvršio se mirnim putem te je, kako utvrđuje odgovor Prestolonaslednika, odgovarao »željama i pogledima srpskoga naroda«.

Po čl. 52 srpskog ustava iz g. 1903 postaju međunarodni dogovori, koji opsižu »izmenu zemaljskih zakona«, izvršivi tek onda, kad ih odobri Narodna Skupština, t. j. Skupština sastavljena u smislu ustava iz g. 1903. Bitni sadržaj decembarskog dogovora jest izmena zemaljskih zakona i taj dogovor, odnosno izmena se je provela, premda dogovor nikad nije bio odobren po ustavno kompetentnoj Narodnoj Skupštini.

Istotako se je Privremeno Narodno Predstavništvo i vlada države SHS sastavila u potpunoj opreci sa odredbama čl. 77, 95. i 132 srpskog ustava iz g. 1903 te su i to Predstavništvo i vlada crpli svoju kompetenciju ne iz ustava iz g. 1903, nego jedino iz (ustavno neodobrenog) međunarodnoga dogovora.⁷⁾

Taj državni i ustavni prelom nipošto nije nešto, što se zbililo tek slučajno (faktično), nego nešto, što je bilo pravno nužno. Taj prelom tvori najme bitan sadržaj međunarodnog dogovora, koji ne zadržaje ništa drugo no odredbu i utvrđenje novog ustava i time utemeljenje nove države.⁸⁾ Po 1. dec. 1918 je bio opetovan sastanak Obične i Velike Narodne Skupštine u smislu ustava iz g. 1903 pravno isključen

⁷⁾ Čl. 77: »Narodnu Skupštinu sastavljaju poslanici, koje narod bira po odredbama ovoga ustava«. — Čl. 95: »Za poslanika u Narodnoj Skupštini može biti izabran samo onaj, koji ispunjava ove uslove: 1.) da je Srbin po rođenju, ili da je, ako je prirodjen, nastanjen pet godina u Srbiji... 3. da živi stalno u Srbiji, izuzimajući one koje se stalno bave na strani po državnome poslu«. — Čl. 132: Ministar može biti samo Srbin po rođenju ili prirodjeni Srbin koji je pet godina nastanjen u Srbiji«.

⁸⁾ Ako se dakle u literaturi višeputa naglasuje, da je prekinuće ustavnog kontinuiteta moguće tek revolucionarnim t. j. nasilnim putem je to mišljenje, kako kaže baš naš slučaj, neispravno. »Revolucija« ustava može biti i posve »mirna«, bez sile. Nema najme razloga, zašto bi međunarodni dogovor ne mogao sadržavati pravno, t. j. međunarodno pravno dogovoreno prekinuće ustavnog kontinuiteta, odnosno međunarodno pravno dogovoreno »revoluciju ustava ili države«.

te bi se mogao provesti tek prelomom medjunarodnog dogovora.

Iz navedenih razloga, da o drugim ovde ne raspravljam, je Kraljevina SHS nova država.

To utvrđenje je u potpunom skladu takodjer sa nazrevanjem običajne pravne teorije, koja govori o povećavanju ili proširenju države, ne da bi se izmenilo njezino bistvo, tek u slučajevima okupacije, akcesije, debellacije ali pak cesije državnog zemljišta. Svi ti modaliteti ne dolaze u našem slučaju u obzir. Od cesije se naš slučaj razlikuje u tome, da se kod cesije teritorija uručuje organima cesionara i da pravni red cedirane teritorije određuje cesionar po pravilima svoga pravnog reda.

Time, što su se po odredbama medjunarodnoga dogovora »fuzionirane« teritorije i »ujedinjen« narod, koji na njoj prebiva, postavili pod »in radice« novi pravni red, dobili su i zemlja i narod radikalno novi pravni značaj. Zemlja i narod su otsele teritorija i narod nove, od dosadašnjih država radikalno i bitno različite države. Narodi, koji obitavaju na bivšoj austro-ugarskoj teritoriji, nisu stupili u srpsku pravnu i ustavnu zajednicu, definisanu u ustavu iz g. 1903, nego pravna i ustavna zajednica ujedinjenog naroda sama je postala druga. Decembarskim aktom, odnosno ustavom, koji je po počelu i pravnom osnovu nov ustav, ustanovljen je novi medjunarodno-pravni subjekat.

Tomu pravnomu pojimanju nije nipošto protivan fakat, da su se izvesne fizičke osobe, koje su imale kao n. pr. članovi kraljevske kuće organski položaj već u staroj srpskoj državi, postavile za organe i u novo stvorenoj državi. Jer ni ova ustanova se ne opire na stari srpski ustav, nego na medjunarodni dogovor te tvori bitan deo toga dogovora.

I tako su u državi SHS kraljevska vlast, parlamenat i vlada novi, autoritet i kompetencija tih organa novi, državna teritorija i državni narod su novi, jer svi ovi elementi izvode svoju pravnu kvalifikaciju iz pravnog izvora, koji nije sadržan u srpskom ustavu iz g. 1903.

Usled toga je posve neispravna tvrdnja, da je država SHS stara Srbija sa novim imenom, novim emblemima i proširenom teritorijom. Ako Vidovdanski ustav odredjuje za našu Kraljevinu novo ime i nove embleme, ne čini toga za zabavu. Nova imena i novi emblemi su za osetan svet simboli i znakovi novih pojmova, novih državopravnih individualiteta. U toj istini leži razlog, zašto se u praktičnoj politici polaže na ove simvole i znakove, tako velika važnost i zašto se ti simboli i znakovi kao bistvene odredbe utvrđuju u ustavima samim.

V.

Iz toga, što sam obrazložio, proizlazi i to, da bi bilo posve pogrešno misliti, da bi naša država sa gledišta unutrašnjega prava eventualno mogla biti nova, sa gledišta međunarodnog prava pak stara država.

Pitanje, da li je naša država nova ili stara, je, kako vidimo, istovetno sa pitanjem, da li je ustav države SHS stvoren po normama srpskog ustava ili ne. To pitanje je pitanje objektivnog pravnog fakta te se može nanj dati odgovor, koji apsolutno važi. Kakva relativiteta odgovora sa gledišta različitog izlazišta presudjivanja ne dolazi ovde u obzir.

O tom se uverimo, ako posmatramo razmer medju državnim i međunarodnim pravom. Dve alternative su u tom pogledu moguće: ili je međunarodno pravo od državnoga prava posve neovisan i samostalan sistem norma, kao n. pr. moral; ili pak tvori sa državnim pravom pravnu celovitost. Ako je međunarodno pravo neovisan samostalan sistem, onda našega pitanja sa gledišta međunarodnoga u opće ne možemo presudjivati. Onda ne možemo reći ni to, da je država SHS sa gledišta međunarodnoga prava stara država, jer se sa gledišta morala ili kakvog drugog sistema, koji nije pravni sistem, pravni fakti, kao postanak ili uništenje države, u opće ne može presudjivati.

Ako pak međunarodno i državno pravo nije jedno od drugoga neovisno, ako su dakle delovi jedne celosti

(ili da si u toj celosti mislimo medjunarodno pravo kao deo državnog prava i njemu podređeno ili pak državno pravo kao deo medjunarodnoga prava i ovomu podređeno), onda u toj jednovitoj pravnoj celosti⁹⁾ nije moguće, da bi se isti pravni fakti mogli različito presudjivati. Pošto pak regbi već iz empirične spoznaje proizlazi, da ustav SHS nije nastao po normama srpskog ustava te je dakle naša kraljevina sa gledišta ustavnoga ili državnoga prava nova država, mora to važiti i za medjunarodno pravo. I baš za medjunarodno pravo mora to važiti tim više, jer je baš prekinuće ustavnog kontinuiteta sadržaj medjunarodnog ugovora.

Ali i pozitivni izvori medjunarodnog prava nam tu istinu dokazuju *verbis expressis*. Dakako, ne smijemo tražiti ili očekivati takvih dokaza u medjunarodnim aktima, kojima je stalo tek do odredjenja pojedinih prava i dužnosti n. pr. valute, u kojoj treba namiriti izvesne dugove, nego u takvim medjunarodnopravnim aktima, koji nama kažu što o postanku države samom.

I takav medjunarodni akt je u našem primeru ugovor sklopljen medju našom državom i Glavnim silama dne 10. septembra 1919, poznat pod imenom minoritetnog ugovora, koji ugovor pak smijemo punim pravom posmatrati kao nekakav internacionalni »list rođenja« naše Kraljevine.

U preambulu ovog ugovora, kao »zakon« obavljenog u »Službenim Novinama« od dana 19. juna 1919 br. 133 a, dakako tek u prevodu¹⁰⁾, se utvrđuje, da su Srbi, Hrvati i Slovenci bivše

⁹⁾ Cit. k tomu izvodenja u mojoj raspravi »Kršitev mednarodne obveznosti in njena pravna posledica« u »Zborniku znanstvenih razprav« juridične fakultete u Ljubljani II, str. 87 ss; dalje članak dr. Pitamica »Državno in mednarodno pravo pod vidikom enotnega sistema«, istotamo, str. 119 ss.

¹⁰⁾ Ova praksa razglašivanja medjunarodnih ugovora, — koja predstavlja singularitetu napram svim drugim državama, koja u visokoj meri ugrožava pravnu sigurnost te vodi prilikom izvajanja naših medjunarodnih obveza po sudovima i uredima državu u pogibao teških medjunarodnih konflikta, koja oštećuje državljane, jer se ne mogu tačno informirati o pravima i interesima dogovorenih njima u korist, koja onemogućuje svako znanstveno i drugo pouzdano pravno obradivanje

austro-ugarske monarhije iz vlastite volje zaključili »združiti se sa Srbijom **u nameri obraziti (stvoriti)** jednu nezavisnu i ujedinjenu državu pod imenom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca **i da se je usled toga obrazila (stvorila) Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je preuzela suverenitet u teritorijama,** u kojima **ti narodi obitavaju.**¹¹⁾

Jašnjeg dokaza, kako »sa gledišta međunarodnog prava« treba posmatrati pitanje, kojim se bavimo, i kako ga pozitivno međunarodno pravo faktično posmatra, ne može biti.

U tom izrazitom aktu pozitivnog međunarodnog prava se izrično utvrđuje, da su se austro-ugarski Jugosloveni prisajedinili sa Srbijom, ali *u nameri*, da se *obrazi*, da se *osnuje*, da se *stvari* nova država pod imenom Kraljevina SHS, da *se je* ta nova država i faktično *obrazila, ustanovila i stvorila* i da je **ona** (t. j. iznova ustanovena i stvorena država) *preuzela suverenitet* na čitavoj udruženoj teritoriji. Nije dakle naša Kraljevina teritorijalno proširena Srbija, jer suverenitet nad zemljama SHS nije proširen suverenitet bivše Kraljevine Srbije, nego **vlastit**

za našu državu važećih prava, — će se morati naskoro napustiti. Naša država je odgovorna stranim državama, da sudovi, upravne vlasti i državljani ispunjuju i vrše ugovor po onom tekstu, kako je u istinu sklopljen i od Nj. Veličanstva ratificiran, a ne po tekstu, kojega je prevodilac priredio. Za čudo da parlament svoju prerogativu odobravanja ugovora tako nisko ceni, da izriče svoj votum o ugovorima, kojih u pravom i autentičnom tekstu nikad nije vidio. Po čl. 79 Vidovdanskog ustava ima Narodna Skupština pravo, da »ugovore« odobri, a odobri nešto posve drugog, najme prevod, koji mnogoputa opsiže nešto posve drugo, nego sklopljen ugovor. Nerazumljivo je takodjer, kako može vlada, kad traži ratifikaciju, potvrditi, da je Skupština odobrila tekst ugovora, kad joj taj tekst u opće nije bio ni predložen

¹¹⁾ ...ont de leur propre volonté, résolu de s' unir avec la Serbie **dans le but de former** un Etat indépendant et unifié sous le nom de Royaume des Serbes, Croates et Slovènes... et qu'en consequence **il a été formé** le Royaume des Serbes, Croates et Slovenes **qui a assumé la souveraineté** sur les **territoires habités par ces peuples**« (v negleskom tekstu: and in consequence the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenec has been constituted and has assumed the sovereignty over the territories inhabited by these peoples).

originaran suverenitet iznova stvorene države SHS.

Sada pak je takodjer jasno, zašto je posve nemoguće, da bismo mogli na osnovu mirovnih ugovora doći do spoznaje, da-li je naša Kraljevina nova ili stara država i da se u tvrdnji, da je država SHS »u smislu mirovnih ugovora« stara ili nova država, nalazi nesmisao.

Mirovni ugovori uredjuju tek pojedina prava i dužnosti medju državama te subjektivitetu već pretpostavljaju. Mirovni ugovori nipošto nisu stvorili novih država, kako se to misli. Ta tvorba se je izvela neovisno od mirovnih ugovora i vremenom i stvarno. I zato mirovni ugovori ne mogu da imaju u našem pitanju nikakvog konstitutivnog značenja. Mirovni ugovori uredjuju tek posledice, koje izvire iz već prednjima svršenih državnih promena. Oni uredjuju tek pravne odnose medju državama kao već postojećim pravnim subjektima, pak i to tek u razmeru medju antantnim državama s jedne strane i dotičnom neprijateljskom državom s druge strane. Ne brinu se pak baš ništa o tome, kako su ugovarajući subjekti postali, odnosno da-li su novi ili stari. Radi toga se medju antantnim državama kao ugovornicima navode stare i nove države bez svake razlike. Radi toga se i odredbe mirovnih ugovora odnose tek na pitanja, koja se tiču država bez obzira na njihov postanak i u tom takodjer okviru tek na pitanja o odnosu medju ugovarajućima strankama, kao što su: teritorijalne cesije, državljanstvo cediranoga pučanstva, razdeoba dugova na cesionarne države, reparacije, trgovački odnosi, namirenje dugova medju podanicima itd. ali sve to tek u odnosu medju antantnim i dotičnom bivšom neprijateljskom državom. Sva pitanja pak, koja presižu te odnošaje i taj krug ugovornika — i amo spada pitanje o postanku nove države — izključena su iz mirovnih ugovora, jer se postanak nove države i njegove pravne posledice tiču sviju članova čitave međunarodne zajednice uopće a nikako ne tek odnosa medju antantnim i bivšim neprijateljskim državama.

Osobito sen-žermenski ugovor, o kom odluka Mešovitoz Izbornoz Suda kaže, da »ima naročitu važnost za državu SHS«, jasno izrazuje taj položaj. Preambul ovog ugovora pominje najpre fakat, da je austro-ugarska monarhija propala, fakat, da se je ustanovila čehoslovačka i jugoslovenska država te fakat, da su te države od drugih država već priznate; dalje kaže: potrebno je dakle, da se s obnovom mira uredi položaj, koji je nastao usled rasula austro-ugarske monarhije te uredi (već izvršena) ustanova rečenih država time, da se jim zajamče trajni osnovi (fondements durables), a na kraju naglasuje preambul, da se je u tu svrhu sklopio mirovni ugovor.¹²⁾

Die Stellung der Kronländer im Gefüge der österreichischen Verfassung

Von

Dr. Ivan Zolger

k. k. Sektionschef, Privatdozent
an der Universität in Wien

Sonderabdruck
aus der Österreichischen Zeitschrift
für öffentliches Recht. Sonderheft

Wien 1916

Manzsche k. u. k. Hof-Verlags- u. Universitäts-Buchhandlung

Die Stellung der Kronländer im Gefüge der österreichischen Verfassung.

Eine Rundfrage.

Infolge der Kriegsereignisse ist die Frage einer Neugestaltung der Verfassung und Verwaltung Österreichs dringlicher als jemals geworden und auch mit besserer Hoffnung auf gedeihliche Lösung in das Bewußtsein aller vaterländisch Gesinnten getreten.

Ohne dieses große Problem erschöpfen, doch auch ohne den Richtblick auf das Ganze verlieren zu wollen, hat die Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht im Interesse einer fruchtbaren Diskussion den Versuch gemacht, über eine Spezialfrage des umfangreichen Problemkomplexes eine Umfrage zu stellen.

Die Umfrage richtete sich an die Lehrer des Staats- und Verwaltungsrechtes der Hochschulen Österreichs. Sie sind kraft ihres Amtes berufen, zu diesen Fragen ihres wissenschaftlichen Arbeitsgebietes in unserer für die Zukunft Österreichs entscheidenden Zeit nicht nur vom Katheder aus Stellung zu nehmen, sie sind verpflichtet, auch in der Öffentlichkeit ihre Stimme zu erheben.

Die heute im Mittelpunkt der parteiprogrammatischen Gegensätze stehende Frage der

„Stellung der Kronländer im Gefüge der österreichischen Verfassung“

wurde zum Gegenstande der Umfrage gemacht.

Es sollte dabei vor allem auf eine kritische Würdigung der bisherigen Wirksamkeit der Länder, insbesondere im Hinblick auf die Lösung des Nationalitätenproblems ankommen. Antwort auf die Frage: Ob die Autonomie der Länder als historischer Individualitäten fort- oder rückgebildet, oder ob sie gänzlich beseitigt werden und welche Änderung der Organisation vorgeschlagen werden soll, wurde von den Ausführungen der Referenten erwartet.

Indem nun die Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht das Ergebnis ihrer Rundfrage der Öffentlichkeit übergibt, erachtet

sie es für notwendig, über diesen ersten Versuch eines gemeinsamen Zusammenwirkens österreichischer Hochschullehrer des öffentlichen Rechts einige Bemerkungen vorzuschicken.

Da das gestellte Problem als ein politisches angesehen werden kann, liegt das Bedenken nahe, ob es sich in den Rahmen einer rechtswissenschaftlichen Zeitschrift einfügen könne. Nun mögen die ernstesten Zeitumstände und der Gedanke an das Wohl des Vaterlandes wohl rechtfertigen, wenn sich ein dem öffentlichen Rechte Österreichs gewidmetes Unternehmen nicht allzuzüngstlich an die engen Grenzen hält, die ihm durch den Begriff der „Wissenschaft“ gezogen sind. Allein eines solchen Hinweises bedarf es gar nicht, da der Rechtswissenschaft, die ja ihrem Wesen nach als eine im weitesten Sinne „politische“ Disziplin gelten muß, sicherlich das Recht zusteht, über eine bloße Interpretation und systematische Bearbeitung des geltenden Rechtes hinaus, die Frage nach der Neugestaltung des Rechtes zu erheben und zu beantworten. Oder sollte gerade dem Verfassungsjuristen untersagt sein, Untersuchungen de lege ferenda anzustellen? Wenn nur diese Problemstellung von der Frage de lege lata deutlich geschieden bleibt und beider Methoden sich nicht vermengen, dann ist jede Gefahr für die Wissenschaftlichkeit vermieden.

Die Art, in welcher die Redaktion die nachfolgende Erörterung veranlaßt hat, ist derzeit um so gerechtfertigter, als das Parlament, die Stätte, wo diese Fragen behandelt werden sollten, noch immer geschlossen ist.

Was das Ergebnis der Rundfrage betrifft, so weisen die eingelaufenen Gutachten, die in der alphabetischen Reihe der Gutachter folgen, bei weitgehender Übereinstimmung in Einzelheiten dennoch große prinzipielle Gegensätze auf. Da wir uns an alle Hochschulen Österreichs wandten, konnten wir von vornherein nicht auf ein völlig eindeutiges Resultat rechnen. Allein wir betrachten unsere Aufgabe als erfüllt, wenn es uns gelungen ist, die Besprechung der aufgeworfenen Frage auf das höchste Niveau zu stellen, das heute in Österreich zu erzielen ist. Und es scheint uns von glücklicher Vorbedeutung zu sein, daß in den Gutachten, die wir hiemit der Öffentlichkeit übergeben, Gelehrte aller an Österreichs Hochschulen vertretenen Nationalitäten, Deutsche, Tschechen, Polen, Ruthenen und Slowenen, sich auf dem gemeinsamen Boden unserer österreichischen Zeitschrift zu gemeinsamer Arbeit im Dienste des gemeinsamen Vaterlands zusammengefunden haben.

Wien, im November 1916.

Die Redaktion.

Dr. Ivan Žolger,

k. k. Sektionschef, Privatdozent an der Universität in Wien.

Eine Fortbildung der Autonomie der Länder halte ich nicht für wünschenswert.

Unseren Kronländern fehlen fast durchwegs jene Vorbedingungen, welche hinsichtlich der Homogenität der Interessen für eine gedeihliche Selbstverwaltung unerlässlich sind. Sind doch die Kronländer in einer Zeit entstandene historische Gebilde, in der Gesichtspunkte einer modernen Selbstverwaltung keinerlei Rolle spielten. Leiden die einen schon wegen des unverhältnismäßig großen Gebietsumfanges an einer Ungleichartigkeit der Verhältnisse, die eine gedeihliche Verwaltung durch die Interessenten erschwert, so ist auch bei den kleineren diese Ungleichartigkeit zumeist durch die nationale Zusammensetzung gegeben.

Auch den Schöpfern der Landesverfassungen und des Reichsgemeindegesezes schwebte keineswegs eine Gestaltung der Autonomie vor, wie sie sich seither allmählich herausgebildet hat. Weder das Reichsgemeindegesez noch die Landesordnungen sehen eine Selbstverwaltung der Länder im eigentlichen Sinne vor. Über und neben der Ortsgemeinde sollte vielmehr die Kreisgemeinde der Hauptträger autonomer Selbstverwaltung sein. Statt nun diesen richtigen Gedanken durchzuführen, haben die Länder, beziehungsweise die diese beherrschenden Parteien, um ihre politische Macht zu mehren, jene Agenden an sich gezogen, die Agenden der „Lokalverwaltung“ sind, so daß derzeit Baubewilligungen oder andere „ortspolizeiliche“ Sachen als „Landesangelegenheiten“ behandelt werden.

Dazu kommt, daß das Forum, vor welchem diese Angelegenheiten des engsten lokalen Interesses zur Entscheidung gelangen, ein ausschließlich nach politischen Gesichtspunkten zusammengesetzter Körper ist, welcher schon der Natur seiner Entstehung

nach vor der Gefahr steht, die Angelegenheit eher nach den Erfordernissen der Parteipolitik als nach sachlichen Verwaltungsgrundsätzen zu entscheiden.

Die Länder, in denen sich vielfach Parteiabsolutismus bemerkbar macht, bilden wohl keine geeignete Grundlage einer gesunden, für Staat und Volk ersprießlichen Selbstverwaltung. Nach ihrer ganzen Eigenart vermögen die Länder wohl gesetzgeberische, aber nicht Funktionen zu erfüllen, die in den Bereich der ordentlichen Administration gehören. Legislative, nicht aber administrative Funktionen sind denn auch der staatsgrundgesetzliche Zweck und Beruf der Landesvertretungen, wovon nur durch eine verfehlte Landesgesetzgebung abgewichen wurde.

Alle Erfahrungen seit der verfassungsmäßigen Ära scheinen eine kräftige, finanziell leistungsfähige Selbstverwaltung in national abgegrenzten Kreisgemeinden zu verlangen, die sich in entsprechender Weise als vollwertiges autonomes Glied organisch in den Gesamtbau der öffentlichen Verwaltung einfügen.

Svojemu prijatelju F. P. Turnerju
PONATIS
IZ *proklanja pisatelj*
„SLOVENSKEGA PRAVNIKA“

IZDAJA DRUŠTVO „PRAVNIK“ V LJUBLJANI.

LETNIK XXX. Št. 8.—12.

DR. IVAN ŽOLGER

NA DUNAJU.

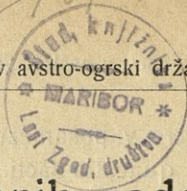
O sistemu skupnih zadev v avstro-ogrski državnopravni
nagodbi.

V LJUBLJANI 1914.

TISK „NARODNE TISKARNE“ V LJUBLJANI.

O sistemu skupnih zadev v avstro-ogrski državopravni nagodbi.

Spisal dr. Ivan Žolger, c. kr. sekcijski šef in docent na vseučilišču dunajskem.

I. Podlaga skupni zadevi je skupni interes, skupni smoter, skupna korist. Skupnost interesov, oziroma smotrov tvori podstavo, vzrok in opravičbo skupne zadeve. Na tem psihično-socijalnem dejstvu temelji tudi juristični kriterij skupne zadeve, ki je ta, da posamezni subjekt ali organ ne sme zadeve samolastno urejevati, ampak je pri tem vezan na sodelovanje skupinarjev.

Iz vsake pravno priznane skupnosti interesov izvirajo za skupinarje gotove obveznosti glede »sredstev in načinov«, po katerih naj se dosejajo skupni smotri.

Jedna teh obveznosti, in sicer taka, ki sledi iz vsakega skupnega razmerja, se tiče vprašanja, čigava volja naj velja pri odločitvah, ki jih je treba v dosego skupnega smotra. Ta obveznost se kaže v tem, da skupinar pri »reševanju« (»opravljanju«) poslov, ki jih zahteva skupni smoter, mora dopuščati in trpeti »tужи vpliv«.¹⁾

Skupno razmerje pa lahko povzroči tudi obveznosti gledé poskrbe in nabave stvarnih potrebščin in človeških sil, ki jih zahteva skupni smoter.

V prvem slučaju se javlja obveznost v vezanosti pri odločevanju in odrejevanju; v poslednjem pa vsebuje obveznost materijalno dajanje (dare, praestare). Skupnosti formalnega postopanja se pridruži skupnost materijalnih bremen. Ker pa razdelitev skupnih bremen na skupinarje, uprava in uporaba skupno poskrbljenih sredstev tudi zahteva gotove odredbe, velja v teh odločbah istotaka vezanost svobodnega odrejevanja, to je: materijalna skupnost bremen ima vedno za posledico tudi formalno skupnost v postopanju in odrejevanju glede teh bremen.

¹⁾ Prim. § 17 ogrskega zakonskega člena XII. iz l. 1867. in hrvatskega zakona z dne 10. decembra 1868 (sbornik zakonah i naredabah, god. 1869, br. 6) o zadevah, ki so skupne deželam krone ogrske in ostalim deželam Nj. Veličanstva, in o načinu njih opravljanja.

Kako daleč da gre v posameznem slučaju skupnost sredstev in načinov, to je quaestio facti.

Ker se skupnost interesov in smotrov navadno le načeloma ustanovi oziroma izreče, je za praktično izvršitev potrebno, da se ugotovijo in »začrtajo« tudi konkretne »modalitete«,¹⁾ po katerih naj se doseže skupni smoter. Treba je določiti, v kateri obliki naj se javi vpliv skupinarjev na rešitev skupnih poslov in v katerem razmerju naj bi eventuelno le-ti prispevali k skupnim bremenom.

II. Skupnost interesov je bila priznana in ustanovljena že v pragmatični sankciji, ki je ustvarila med ogrskimi in neogrskimi deželami vladarske hiše avstrijske »unijo« z namenom, da se zasigura tej nedeljivi in neločljivi pravni zvezi pokrajina trajna skupnost vladarja in skupno varstvo zoper vse zunanje in notranje sovražnike.²⁾

Kar se pa tiče »sredstev in načinov« v dosego teh zajedniških smotrov, je pragmatična sankcija ugotovila v bistvu samo le skupnost vladarja s tem, da je uveljavila za vse združene dežele obvezen identičen red o prestolonasledstvu.

Kako naj se pa v podrobnem uresniči obrambna skupnost, to se je določilo obširneje šele v nagodbenih zakonih iz l. 1867., oziroma za Hrvatsko iz l. 1868.

Sicer se je že takrat, ko se je razpravljalo o vzakonitvi pragmatične sankcije, smatralo za potrebno, da se uredijo modalitete obrambne skupnosti potom zvezne pogodbe med stanovi raznih dežel. Zakaj še v isti seji, v kateri so bili v ogrskem zboru končno sprejeti članki o prestolonasledstvu, (16. julija 1722), so izjavili ogrski stanovi in magnati v regnikolarnem sklepu, naj se sporazumno s stanovi ostalih dežel ugotovi »instrumentum pragmaticum«, v katerem naj bi se natanko začrtale obveznosti, izvirajoče za oba dela iz pragmatične sankcije. Načrt se je izjalovil, ker vladar prošnji ogrskih

¹⁾ Prim. Proemium odst. 2, 4, §§ 8 in 9 ogrskega in hrvatskega zakona in Žolger, Staatsrechtlicher Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn, 51 sl., 63 sl.

²⁾ Turba, Grundlagen der pragmatischen Sanktion, II., 271 sl.

stanov, da bi stopili v ta namen s stanovi ostalih dežel v dotiko, ni ugodil.¹⁾

Samo eno sredstvo za skupno obrambo se je bilo že preje na nedvomen način ustanovilo, in sicer v zakonskem članku VIII iz leta 1715. Po tem članku se ima vzdrževati »regulata militia, tum ex nativis tum externis constans«, torej redovita skupna vojska, sestojeca iz ogrskih in avstrijskih deželanov, za katero imajo skrbeti s kontribucijami tudi ogrske dežele. Sicer pa je bil ne le ustroj, razvijanje in vporaba skupne vojske, ampak tudi vporaba in izsleditev ostalih sredstev skupne obrambe — in tu sem spada pred vsem tudi vodstvo zunanjih zadev — prepuščena praksi absolutne vlade. Na ta način so se v absolutni dobi kot sredstva zaveznega smotra, ustanovljenega v pragmatični sankciji, razvila: vzdrževanje skupne vladarske hiše (dvorjanstva), vojništvo, zunanja politika in tem smotrom posvečeno finančništvo.

Skupnost teh zadev javila se je pred vsem v skupni obveznosti vseh dežel, prispevati k stroškom in bremenom za skupnega vladarja in skupno obrambo. Formalno, to je glede »opravljanja«, pa so bile te zadeve le v tem zmislu skupne, da so se opravljale po skupnem vladarju in po osrednjih, od njega ustanovljenih dvornih uradih (dvorni vojni svet, državna pisarna, dvorna komora) ter za vse dele enako.

Kar se tiče pred vsem finančništva, ugotavljalo se je kvotno razmerje (»dvorna kvota«) načeloma po skupnem vladarju samem in so se vršila tozadevna pogajanja le med njim in posameznimi deželnimi zbori, odnosno njih odposlanci.²⁾

Da so tudi dejanske dovolitve, o katerih so posamezni deželni zbori vsak posebej, to je »separatno«³⁾ skleпали, večkrat

1) Glej Turba, Pragmatische Sanktion, 121, 185, 186, 187. — Žolger, l. c., 147. — Bernatzik, Österreichische Verfassungsgesetze (2. izdaja), 14. 21. 33.

2) Prim. Biderman, Geschichte der Gesamtstaatsidee, II., 32 sl., 36 sl., 177, 183, 185 sl. Leta 1714 so bili odposlanci vseh dednih kraljevin in dežel poklicani na Dunaj, da se porazdeli vojna potrebščina za prihodnjih 6 let v znesku 6½ milijonov gld. na posamezne dežele. Pogajanja pa je vodila vsaka delegacija posebej z vladnimi organi, ki so bili v to določeni, ne da bi bilo prišlo do vzajemnega pogajanja odposlancev dežel.

3) Prim. § 7 ogrskega in hrvatskega zakona.

zaostajale za zahtevano kvoto, ni da bi bilo treba posebno omeniti. Zakaj le dolžnost do prispevanja kot taka je bila dognana po pragmatični sankciji. Koliko naj pa ti prispevki znašajo, takozvani »quantum«, je pa bil v vsakem posameznem slučaju odvisen od preudarka in razsoda vladarjevega in od razporeditve stanov.

Ostala uprava finančnih in vseh drugih skupnih zadev pa je bila izključna stvar skupnega vladarja.¹⁾

Toda že zgodaj so se javljala na ogrski strani stremjenja, zadobiti na upravo teh zadev merodajen vpliv. Resolucija Marije Terezije, uvrščena v Corpus juris hungarici kot članek XI iz l. 1741 (ki pa nima moči zakona), naglašja, da se bodo (čisto) ogrske zadeve le po Ogrih upravljale; zajedno pa zatrjuje, da se bodejo Ogri pozivali tudi na službovanje v »državno ministrstvo« (Status Ministerium), kterege poglavitni delokrog je bil vodstvo zunanjih zadev.²⁾

In v ravno taki resoluciji iz leta 1791 (članek XVII) da monarh stanovom obljubo, da bode, izvršujoč izjavo iz leta 1741, vsprejemal Ogre v državno ministrstvo in tudi vse potrebno ukrenil, da se onim Ogrom, ki imajo zahtevano kvalifikacijo ter bi hoteli nastopiti poslaniška mesta,³⁾ nudi primerna priložnost, da se v »tajni državni pisarni«⁴⁾ temeljito priučé svoji stroki. Vrhutega izjavlja vladar, da se bode ugodilo tudi želji, da naj se notranje zadeve rešujejo le po Ogrih, zunanje pa tudi pod vplivom Ogrov (cum influxu etiam Hungarorum.)⁵⁾

III. Ko se je z gibanjem leta 1848 proglasila odprava absolutizma in njega nadomestitev s konstitucionalno odgovorno

1) Trditev, ki jo imata ogrski in hrvatski zakon (§ 5), da sta do l. 1867. edinole ogrski državni zbor in ogrski kralj (zadnji ob jednom kot zastopnik svojih neogrskih dežel) urejevala vse, obema deželnicama skupne zadeve, ne odgovarja niti pravnemu položaju niti zgodovinskim dejstvom.

2) § 4: Et ad ipsum etiam Status Ministerium Nationem Hungarum adhibere dignabitur.

3) Animum ad Legationes obeundas adjicerent.

4) In cancellaria Status intima: „Staatskanzlei“ t. j. današnje „Ministrstvo zunanjih zadev in cesarske hiše“.

5) Ut tam interna quam externa negotia, illa quidem per Hungaros, haec vero cum influxu etiam Hungarorum pertractentur.

vlado, formuliral se je prvič pojem »skupne zadeve« tudi zakonitim potom. Kajpada ne v Avstriji, kjer ni bilo zanimanja za te stvari — napaka ki se je pozneje hudo maščevala, — ampak na Ogrskem.

V zakonski osnovi, sklenjeni od požunskega državnega zbora, zastran ustanovitve neodvisnega ogrskega ministrstva (poznejši zakonski članek III. iz l. 1848) je bilo v §-u 6 tudi določeno, da bode Njega Veličanstvo »v vseh kameralnih zadevah« svojo izvrševalno oblast odslej uporabljalo le potom ogrskega ministrstva.¹⁾

Vladar pa je dal z odlokom ogrske dvorne pisarne z dne 28. marca 1848 državnemu zboru sporočiti, da se mora »na Ogrsko odpadajoči razmerni« del stroškov za vzdrževanje kraljevega dvora, kakor tudi vseh onih državnih stroškov, ki se porabijo v interesu cele vladavine (egész birodalom, t. j. cele vladavine, celega vladarstva ali državja, des ganzen Reiches) in torej tudi v interesu Ogrske in k nji spadajočih delov tudi za naprej v dosedanji meri izplačevati cesarski osrednji blagajni.²⁾

Med nadaljnimi pogajanji je izjavil vladar z reskriptom z dne 31. marca 1848,³⁾ da bode § 6 le tedaj sankcioniral, če se — z veljavo do onega časa, ko se glede sorazmernega deleža (kvote) pri stroških, »ki celo vladavino zadevajo (interesirajo), po vzajemnem razgovoru«⁴⁾ med avstrijskimi in ogrskimi deželami ter s pritrditvijo vladarjevo zakonitim potom pride do pogodbe, — glede stroškov za vzdrževanje kraljevega dvora, skupne diplomacije in skupne armade izda vsaj provizorna odredba.

Državni zbor je ugodil temu pozivu s tem, da je votiral provizorno svoto 3,000.000 gold., ki bi jo bilo svojedobno vračuniti.

Dekret dvorne pisarne se nanaša samo na materijalno skupnost stroškov, to je na dolžnost Ogrske, da plačuje

1) 1847/8 ki országyülési Irományai (Tiskovino državnega zbora z l. 1847/8) št. 91.

2) Irományai, št. 131 in Pesti Hirlap z dne 1. aprila 1848.

3) Irományai, št. 159.

4) „kölcsonös értekezés után.“ Prim. §§ 15, 55. ogrskega in hrvatskega zakona in Žolger l. c. str. 125 opomb. 2, str. 219 opomb. 4.

naprej svoj »sorazmerni« del stroškov, ki so v korist (»v interes«) celega vladarstva.¹⁾

V najvišjem reskriptu in v enako glasečem se sklepu državnega zbora je pa izražena tudi skupnost formalnega »opravljanja« skupnih stroškov in torej odločilni kriterij »skupne zadeve« sploh. Taka skupna zadeva je določitev odstotka za prispevanje k skupnim stroškom. Ta določitev naj se izvede potom pogajanj, torej s sodelovanjem in pod »vplivom« vseh prizadetih činiteljev, namreč dežel in krone.

To izključitev pravice samostalnega odločevanja je poudarjal kot bistveni znak skupne zadeve L. Kossuth v izjavi, ki jo je podal povodom prečitavanja reskripta z dne 31. marca 1848. Kossuth je dejal²⁾: Pri presoji reskripta se ne sme nikdar pozabiti dejstva, »da sedi vladarska hiša tudi na prestolu Avstrije in da sledi iz tega takšna vez in takšno razmerje, pri katerem se gotovim skupnim odredbam (némi közös intézkedések) ni mogoče izogniti, dokler ostane vez pragmatične sankcije v veljavi. Ko bi ta vez ne obstojala in ko bi ogrski kralj v Budi kraljeval, potem seveda bi samo mi sklepali o dvorovini«.

Zelo ostro pa je bistvo skupne zadeve formulirano v zakonskem članku iz leta 1848 samem. Ta zakonski članek, ki ukazuje ustanovitev neodvisnega ogrskega odgovornega ministristva, določa v § 13., da se bo član odgovornega ministristva, »minister, ki je prideljen osebi Njegovega Veličanstva«, nahajal vedno na najvišjem dvoru in da bode njegova naloga, »vplivati na vse razmere, ki domovino in dedne dežele skupno zanimajo (közösen érdeklík) ter da zastopa v teh razmerah deželo pod svojo odgovornostjo.«

V § 14. je potem še izrecno povedano, da bode »minister, ki je prideljen osebi Njegovega Veličanstva« čuval³⁾ »nad zadevami omenjenimi v § 13.«

¹⁾ L. Kossuth navaja v seji stanovske deske z dne 31. marca 1848 (Pesti Hirlap z dne 3. aprila) stroške dvorjanstva kot skupne stroške ter pravi: K dvorovini (civilni listi) moramo prispevati (járulnunk kell), ravno tako kakor morajo prispevati narodi, ki so po pragmatični sankciji z nami zvezani.

²⁾ Pesti Hirlap, št. 18, z dne 3. aprila 1848.

³⁾ § 13: A ministerek egyike folyvást ő felségének személye körül lesz, s mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklík, befolyván, azokban az országot felelősség mellet képviseli. § 14: A ministeriumnak azon tagján kívül, mely a felség személye körül a 13 §-ban említett ügyekre ügyelend, következő osztályai lesznek . . .

Razmere in zadeve, o katerih govorita §§ 13. in 14., se tičejo skupnih interesov obeh deželnih skupin, »slede«, kakor je Kossuth dejal, in kakor je izrečeno tudi v uvodu k zakonskim člankom,¹⁾ iz interesne zveze, ustanovljene s pragmatično sankcijo ter imajo za posledico gotove skupne odredbe, ki naj se pod vplivom zveznih članov izdadó.

IV. Na pojmu skupne zadeve, kakor smo ga razložili, temelji tudi sestav avstro-ogrške nagodbe iz leta 1867. »Izhodišče«, »vzajemno priznано pravno podlago« za nagodbeno zakonodajo tvori pragmatična sankcija, to je ona »svečana temeljna pogodba«, ki je ustanovila skupnost vladarja in obrambe.²⁾ Ena »temeljnih misli«, na kateri sloni vsled izrecne izjave nagodbena zakonodaja, je ta, da je interesna skupnost, ustanovljena po pragmatični sankciji »rodila obveznosti«, ki »izvirajo«, ki »se iztekajo naravnost iz pragmatične sankcije«.³⁾ Te obveznosti obsegajo na eni strani dolžnost do skupnega prenašanja bremen, na drugi strani pa obveznost do skupnega opravljanja in reševanja onih poslov, ki jih je izvrševati v korist zveznih smotrov.⁴⁾

Te (materijalne in formalne) dolžnosti kot take, so po pojmovanju nagodbe že v pragmatični sankciji sami ustanovljene. Zdi se tedaj nagodbeni zakonodaji samo potrebno, da se z ozirom na uvedbo »konstitucionalnega vladnega sistema v celi vladavini« uveljavi nov »modus«, po katerem naj se izvršujejo one dolžnosti in sicer na način, da se tudi onim deželam, ki jih je dosiej pri reševanju skupnih razmer »zastopal«

1) Stanovi izjavijo ondi, da so brez odlašanja posvetili svojo pozornost vsemu temu, kar je nujno zahtevala na eni strani „zakonita samostojnost Ogrske“, na drugi strani pa njene „zakonite razmere (törvényes viszonyai) k deželam, ki so vsled pragmatične sankcije z njo v neločljivo zvezo (kapcsolatban) združene.“ Po § 6 zak. članka 18 o tisku se kaznuje tisti, ki ščuva na dejansko razdružitev vladarstvene zveze (birodalmi kapcsolatnak), ustanovljene glasom pragmatične sankcije in obstoječe v skupnosti vladarske hiše, s triletno ječo in denarno kaznijo do 2000 gold.

2) Proemium odst. 2, 4 in §§ 1, 2, 6, ogr. in hrv. zakona.

3) §§ 2, 3, 4, 8, 18, 23, 52, 58 ogrskega in hrvatskega zakona.

4) §§ 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 sl. 15, 16, 18 sl. 23—26 ogr. in hrv. zakona.

Primerjaj z ozirom na pojem „skupne obrambe z združenimi močmi (közös és együttes erővel leendő védelem)“ Žolger l. c. 70 sl.

le absolutni vladar (§ 5), osigura »konstitucionalni vpliv«, ki jim gre. In ravno v tej določitvi »modus« za opravljanje skupnih zadev tiči pravi pravcati cilj (»nagib in smoter«) nagodbenih zakonov.¹⁾

Da pa ne bo dvoma o mejah dolžnosti glede prispevanja kakor tudi dolžnosti glede prenašanja »tujega vpliva«, zdi se zakonu potrebno, da se zajedno tudi »razmere, ki so skupnega interesa« in iz teh razmer izvirajoče »skupne zadeve«, natančno in določno označijo.²⁾

Pri tem razlikuje ogrski zakon po pravici med »razmerjem, ki je skupnega interesa« (»skupno razmerje«), in med »skupno zadevo«. Skupno razmerje mu je širši, skupna zadeva ožji pojem. Skupna zadeva je opravilo, posel³⁾, »agenda«⁴⁾, odredba⁵⁾, ki izvira iz skupnega razmerja.⁶⁾ Tako je dolžnost prispevati k skupnim stroškom kot abstraktna pravna dolžnost skupno in vzajemno razmerje, dočim je določitev kvote, določitev, koliko znašajo skupni stroški, uprava in razpolaganje s skupno preskrbljenim denarjem, skupna zadeva. Skupno dvorjanstvo (§ 7) tvori pač »razmerje, ki je skupnega interesa«, ni pa skupna zadeva, ker uredba in uprava dvornih zadev ni posel državne uprave in zato tudi ne predmet odredbam obeh držav.

V. Dve glavni vprašanji torej hoče urediti nagodba iz l. 1867. Prvič označiti one razmere in zadeve, ki so skupnega interesa, drugič pa določiti, kako naj se opravljajo zadeve, ki izvirajo iz skupnega interesa, oziroma razmerja.

Kar se tiče pred vsem prvega vprašanja, razločuje zakonodaja iz leta 1867 načeloma med razmerami in zadevami, gledé katerih je skupnost po naziranju zakona že v pragmatični sankciji določena (pragmatično skupne zadeve), in med razmerami in zadevami, katerih skupnost je v pogodbah (pacta)

1) Prim. Proemium odst. 5, §§ 5, 23—26 ogr. in hrv. zak.

2) Proemium odst. 5, §§ 4, 6, 18.

3) V hrvatskem besedilu je skupna zadeva (közös ügy) označena z „zajednički posao“.

4) §§ 5 in 8.

5) §§ 5, 8, 9, 11, 12, 65, 66, 68.

6) Prim. Žolger l. c., 47 sl.

izven pragmatične sankcije utemeljena (pogodbeno skupne zadeve).

Prvotno omenjene razmere in zadeve so one, pri katerih »izvira« skupnost »neposredno« iz pragmatične sankcije same.¹⁾

Ta skupnost temelji na pravni dolžnosti, je torej pravno potrebna, traja tako dolgo, dokler se pragmatična sankcija ne razveljavi, in obsega toliko skupnost postopanja kolikor skupnost plačevanja stroškov.

Pogodbeno skupne zadeve pa so one, ki niso skupne vsled strogega pravoreka pragmatične sankcije, ampak le zato in toliko, kolikor se ta skupnost zavoljo ugodnosti priznava v posebnih dogovorih. Če se ti dogovori ne dosežejo, ostanejo te zadeve »pridržane« pravici samolastnega urejevanja.²⁾

Dočim je skupnost pragmatičnih zadev trajna in pravno potrebna, je skupnost pogodbenih zadev le fakultativna in vezana na dobo, za katero veljajo te pogodbe. Njih skupnost se javi le v dolžnosti skupnega postopanja, ne pa tudi v materialni bremski skupnosti.

Za pragmatično skupne so v soglasju s prakso absolutne države proglašene sledeče zadeve: Razmerje do vladarske hiše,³⁾ zunanje zadeve, vojništvo in iz skupnosti stroškov izvirajoče finančne zadeve. Seveda niso te zadeve skupne v popolnem, ampak le v natančno očitnem obsegu.⁴⁾ Tudi oblika skupnega opravljanja ni za vse zadeve enaka.

Iz skupnosti vladarja izvira med drugim obveznost za skupno plačevanje stroškov dvorjanstva. Dvorovina (civilna lista) so stroški, ki služijo skupnemu smotru, to je vzdrževanju skupne vladarske hiše; so izdatki, ki »skupno zanimajo« obe državni polovici in h katerim tedaj morata tudi prispevati obe polovici.⁵⁾ Kolikor je torej izpolnjevanje te skupne obveznosti

1) §§ 2, 4, 7, 8, 18, 23, 52, 58 ogr. in hrv. zak.

2) §§ 52, 54, 56, 58—68 ogr. in hrv. zak.

3) Tudi § 71 drž. tmlj. zak. za vojvodstvi Koburg in Gotha z dne 3. maja 1852 pravi: „Kot skupno za obe vojvodstvi se ima smatrati: razmerje združenih vojvodstev do vojvode.“

4) §§ 18, 23 ogr. in hrv. zak. Prim. Žolger l. c. 7, 142, 164.

5) § 7 ogr. in hrv. zakona in izjava L. Kossutha, zgoraj navedena. Trditev Tezner-jeva (Der Kaiser, 52), da dovoljuje vsaka državna polovica „stroške za svoj dvor“, da vsaka polovica „sklepa in izplačuje samostojno dvorovino“, je neutemeljena.

odvisno od gotovih opravil, so ta opravila skupne zadeve, toda pri vršitvi teh opravil velja način (»modus«), ki se razlikuje od načina postopanja pri ostalih skupnih stroških.

Iz obrambne skupnosti pa se poraja skupnost zunanjih zadev in vojništva.

Zunanje zadeve (diplomatično in komercialno zastopstvo, konzularstvo¹⁾, obravnavanje, podpisovanje in ratificiranje mednarodnih pogodb) so do cela skupne.²⁾

Nasprotno pa vojništvo (»armada in na njo se nanašajoče odredbe«)³⁾ ni v celem obsegu skupno.

Skupno je predvsem vse, kar se tiče vodstva, načelovanja in notranjega ustroja vojske⁴⁾, dalje uravnavanje dolžnosti in pravic, ki jih imajo člani te vojske glede vojaške službe⁵⁾; potem ustanovitev ali preustrojitev brambnega sistema, to je določanje o tem, kakšen naj bo sklad cele vojske, kdo naj je dolžan služiti (vprašanje splošne ali omejene brambne dolžnosti), koliko časa naj traja službena dolžnost, koliko vojaških obvezancev naj se uvrsti v vojsko (ugotovitev števila novincev), in v katerem razmerju naj obe državni polovici prispevata k ugotovljenemu številu novincev (rekrutna kvota).⁶⁾

¹⁾ Določba, ki se nahaja v avstro-ogrskih carinskih in trgovinskih zvezah izza leta 1868 in tudi v sedaj veljavni pogodbi (člen XI), in po kateri vodi vse konzularne zadeve minister zunanjih zadev, je deklarativnega in ne konstitutivnega značaja. Ko bi se carinska in trgovinska zveza ne dosegla, bi to ne vplivalo na pravni položaj konzulatstva.

²⁾ § 8 ogr. in hrv., §§ 1 in 3 avstr. nagd. zak. Parlamentarna odobritev mednarodnih pogodb, kolikor je ustavno potrebna (§ 11, *lit. a* zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867, št. 141 drž. zak., člen 6 drž. tem. zak. o uporabi vladne in izvrševalne oblasti, št. 145 drž. zak.), ni stvar delegacij, ampak avstrijskega državnega zbora in skupnega ogr.-hrv. sabora.

³⁾ § 9 ogr. in hrv. zak.

⁴⁾ § 11 ogr. in hrv., § 5, al. 2, avst. zak.

⁵⁾ § 14 ogr. in hrv., § 1, *lit. b*, avstr. zak. Tusem spada med drugim tudi uravnava preskrbnin in pokojnin vojaških oseb, nadalje uredba vojaškokazenskega in vojaškega kazenskopravnega prava.

⁶⁾ § 13 ogr. in hrv., § 2, št. 5 avstr. zak. Da navaja avst. zak. ugotovitev brambnega sistema med pogodbeno skupnimi zadevami, je pogrešno. Tudi določba avst. zak. (§ 1, *b*), po kateri naj bi zakonodaja o načinu, kako naj se brambna dolžnost izpolnjuje, ne bila skupna, sega preko ogr. in hrv. zakona in nasprotuje vrhutega §-u 2., št. 5 (brambni sistem) avstr. zakona.

Nasprotno so pridržane samolastni uredbi: podelitev zakonitega pooblastila za novačenje (rekrutno dovolilo), potem uredbe glede bremena nastanitve (»dislokacije«) in preskrbovanje vojakov.¹⁾

Pragmatično skupne razmere in zadeve povzročajo vsled pragmatične sankcije tudi skupno plačevanje stroškov.²⁾ Kolikor pa tudi ta skupnost zahteva opravljanje raznih poslov (ugotovitev stroškovnika, določbo prispevnega deleža ali kvote, izplačevanje in obračunavanje), toliko so tudi ti posli, to je finančništvo (v formalnem zmislu) skupna zadeva, ki jo je skupno opravljati.³⁾

VI. Kar se pa tiče načina skupnega opravljanja teh ravnokar očitanih skupnih zadev, je v zakonih ustanovljeno dvoje oblik skupnega opravljanja in urejevanja. Prva oblika je opravljanje po skupnih organih, druga oblika je pot pogajanj na podlagi paritete.

Potom pogajanj se po določbah nagodbenih zakonov urejuje obrambni sistem⁴⁾ in določa kvotno razmerje.⁵⁾ Ker se pa »zakonodajna pravica« delegacij, kakor jo ustanavlja § 6 avstr. zak., ni uveljavila, pride pot pogajanj praktično vselej tudi tedaj v poštev, kadar je treba kako skupno zadevo urediti potom formalnega zakona. Načrti takim zakonom se ugotovijo v medsebojnem sporazumu in tudi v zbornicah odobreni načrti uveljavijo le sporazumno.⁶⁾

Uprava po skupnih organih velja za vodstvo, načelovanje in notranji ustroj celokupne armade. Odredbe, ki se tičejo

1) § 12 ogr. in hrv.; § 1, *lit. b* avstr. zakona. Tudi v določbi glede nastanitve (zakoni govore o »dislokaciji«) in preskrbovanja sega avstr. zakon preko ogr. in hrv. zakona. Le-ta namreč ne pravita, da se sme samostalno urejevati nastanjenje in oskrbovanje sploh, ampak le z omejitvijo »na podlagi dose-danjih zakonov«, to je: samo ono nastanjenje (dislokacija) in oskrbovanje, ki je kot vojaško breme naloženo velikim županijam in mestom, ker samo to je bilo po zakonih urejeno. »Dislokacija« kot taka (določitev in razvrstitev vojaštva v deželi, ordre de bataille) je bila in je pravica Veličanstva. Ravno tako je erarično preskrbovanje zadeva skupne vojaške uprave.

2) §§ 2, 4, 7, 8, 15, 18 ogr. in hrv., § 3 avstr. zak.; glej tudi zgoraj.

3) §§ 16, 17, ogr. in hrv., § 1 *lit. c* avstr. zak.

4) § 13 ogr. in hrv., § 2, šte. 5, § 36 avstr. zak.

5) §§ 18—22 ogr. in hrv. §§ 3, 36 avstr. zak.

6) Taki zakoni so n. pr. zakoni o konzularnem sodstvu, o preskrbnini in pokojnini vojaških oseb, o vojaškem kazensko-pravdnem redu, o aneksiji Bosne in Hercegovine (še nerešeni zakonski načrti).

tega, pristojajo (»izključno«) skupnemu vladarju¹⁾ Skupni vladar odločuje tudi o kvotnem razmerju takrat, kadar se potom pogajanj ne doseže dogovor gledé kvote, toda le, kakor veli avstrijski zakon, za dobo enega leta.²⁾ Glede upravljanja skupnih zadev po skupnem vladarju, se je vzdržala ona oblika, ki je bila v absolutni dobi za upravo teh zadev načeloma merodajna.

Ostale skupne zadeve se opravljajo po odgovornem skupnem ministrstvu in, kolikor te zadeve »ne spadajo čisto v delokrog vlade«, po delegacijah.³⁾

Upravljanje skupnega ministrstva pa ni popolnoma svobodno, ampak je omejeno po pravicah do sodelovanja in pritrjevanja, ki jih imata obe vladi. Tako mora po § 8 ogr. in hrv. zak. minister zunanjih del upravljati zunanje zadeve »v sporazumu in v soglasju z obojestranskima ministrstvom«. Ta določba, ki velja, akopram ni v avstrijskem zakonu izrecno prevzeta, tudi za Avstrijo,⁴⁾ je največje praktične važnosti. Ona pomenja za ministra zunanjih del dolžnost, da si za vsa dejanja, ki ne spadajo v področje tekoče uprave, priskrbi pritrđilo obeh vlad. Obema vladama pristojna pravica vložiti napram odredbam zunanje politike svoj veto. Odredba se mora opustiti, če ugovarja le ena vlada.⁵⁾ Obe vladi nimata samo pravice, ampak tudi dolžnost, vplivati na vodstvo zunanjih zadev in sta za to vplivanje ustavno odgovorni. Po vsej pravici je mogel Deák izjaviti, da je določba §-a 8 ena največjih priboritev ogrske politike, ki je tekom stoletij zaman poskušala pridobiti si vpliva na vodstvo zunanjih zadev.

Tudi pri drugih dejanjih skupnega ministrstva »vplivata« obe vladi. Tako je po § 40 ogr. in hrv. zak. proračun izdatkov za

1) § 11 ogr. in hrv., § 5 odst. 2 avstr. zak.

2) § 21 ogr. in hrv., § 3 avstr. zak.

3) §§ 27, 28 ogr. in hrv., § 5 al. 1, § 6, avstr. zak.

4) Da v resnici velja, sledi iz vsebine določila, nadalje iz tega, da se avstr. zakon tej določbi ni protivil, in slednjič iz tega, da je po izjavi avstrijskega ustavnega odseka avstrijski zakon »vseskozi v vseh bistvenih določbah z ogrskim zakonom v soglasju.« Poročilo ustavnega odseka, štev. XXXVII/A. H. ex 1867.

5) Praktičnega pomena je to tudi pri sklepanju onih mednarodnih pogodb, ki naj se sklenejo z veljavo le za eno državno polovico. Če se druga državna polovica, katera mora biti o želji, da bi se pričela pogajanja, obveščena, sklepanju pogodbe upre, se ta pogodba ne more skleniti.

skupne zadeve ugotoviti po skupnem ministrstvu »pod vplivom obeh posebnih odgovornih ministrstev«. Ravnotako sta po § 1. zakona z dne 22. februarja 1880, št. 18 drž. zak., in ogr.-hrv. čl. VI z l. 1880 obe vladi »po duhu zakonov, ki veljajo za skupne zadeve monarhije«, pooblašteni odnosno dolžni, »da vplivata pod ustavno odgovornostjo na upravo Bosne in Hercegovine, ki naj jo vodi skupno ministrstvo.«

Skupnost zadev, ki se upravljajo po skupnem ministru, se kaže v formalnem oziru v tem, da je obema državnima polovicama odvzeta pravica do samolastnega urejevanja in da je to urejevanje poverjeno skupnemu organu, nadalje tudi v tem, da je ta organ vezan na sodelovanje vlad obeh državnih polovic, konečno pa tudi v tem, da je skupno ministrstvo odgovorno delegacijama avstrijskega in ogrsko-hrvatskega državnega zbora, in da se v slučaju, ko bi se ministrstvo obtožilo, obravnava vrši pred sodnim dvorom, ki ga skupno postavitata obe delegaciji.

Način skupnega opravljanja potom delegacij nam kaže deloma uporabo načela pogajanj, deloma pa urejevanje po skupnem organu. Dokler občujeta delegaciji, ki sta zastopnici avstrijskega državnega zbora in ogrsko-hrvatskega sabora¹⁾, med seboj le po »pismenih poročilih«, velja na pariteti sloneče načelo pogajanj.²⁾ Kadar se pa snideta za skupno glasovalno sejo³⁾, zadobita značaj skupnega organa.

Tu pojasnjeni modus opravljanja velja tudi za opravljanje skupnih stroškov.

Le gledé dvorovine, kakor že omenjeno, dela zakon izjemo, ko vzdržuje za odredbe, ki se tičejo dvorovine, v glavnem oni modus, po katerem so se v absolutni dobi opravljali skupni stroški sploh. Tako je tolmačiti določbo §-a 7 ogr. in hrv. zak., po kateri »votiranje in izplačevanje« stroškov dvorjanstva ni smatrati za »skupno zadevo«. Dvorovina ne spada v področje delegacij in skupnega ministrstva in za njo tudi ne velja kvotno razmerje. Dvorovino marveč zahteva skupni vladar, kakor se je to do l. 1867 godilo gledé vseh skupnih stroškov, od obeh pokrajinskih skupin oziroma njih zastopstev neposredno (to se pravi: ne v de-

¹⁾ § 38 ogr. in hrv., § 6 avstr. zak.

²⁾ §§ 28, 29, 34, ogr. in hrv., § 30 avstr. zak.

³⁾ §§ 35, 36 ogr. in hrv., §§ 31, 33, 34 avstr. zak.

legacijah), in neposredno (to se pravi: ne potom skupnega ministrstva) izplačujejo se votirane svote dvorni blagajni. Zakon namreč zavzema stališče, da premembe modusa gledé opravljanja skupnih zadev, ki je bil v zakoniti veljavi do leta 1867, ni smatrati za obveznost, ki bi bila utemeljena v pragmatični sankciji¹⁾ in da se je novi modus opravljanja uvedel le zavoľo »večje ugodnosti«. Pri dvorovini pa se je zakon prav iz razlogov večje ugodnosti odločil za obdržanje starega modusa.

VII. Kar se tiče konečno pogodbeno skupnih zadev, se te od pragmatično skupnih bistveno razločujejo v tem, da njih skupno opravljanje ne sledi iz pravne dolžnosti, ki bi bila utemeljena v pragmatični sankciji, da torej njih skupnost ne izvira iz pragmatične sankcije.²⁾

Avstrijski ustavni odsek je tu, kakor marsikje drugod, skalil dejanski položaj. Avstrijski zakon (§ 2) označuje pogodbeno skupne zadeve za take, ki se »sicer ne upravljajo skupno, ampak po enakih načelih, katera naj se od časa do časa dogovorno ugotovijo«. To formuliranje, ki nikakor ne izčrpa bistva stvari, je povzročilo v praksi veliko zmešnjav in nepreračunljivo škodo.

Na jedni strani nikakor ni za pragmatično skupne zadeve bistveno, da se upravljajo po skupnih organih, zakaj že iz zgorajšnjih izvajanj sledi, da se številne pragmatično skupne zadeve rešujejo potom pogajanj, ki se vrše neposredno med organi obeh državnih polovic. Na drugi strani pa pride opravljanje po »enakih dogovorno ugotovljenih načelih« v poštev tudi pri pragmatično skupnih zadevah (obrambni sistem). Vrhutega je popolnoma samovoljno in pri marsikaterih pogodbeno skupnih zadevah do cela neizvedljivo, da se skupnost omejuje samo na »načela«. Pomisliti je treba le na opravljanje skupnega državnega dolga ali na postopanje pri najetju kakega skupnega posojila. Glede skupnega posojila zahtevajo celo nagodbeni zakoni izrecno in soglasno, da se mora »vse, kar se tiče sklepanja posojila, oziroma pogodbe in načina, kako naj se uporablja in odplačuje izposojeni denar, skupno reševati.«³⁾

1) § 23 ogr. in hrv. zak.

2) §§ 25, 58 ogr. in hrv. zak.

3) § 56 ogr. in hrv., § 3, al. 2 in 3 avstr. zak.

Ker pa tiči izhodišče in pravna podlaga za celo nagodbeno zakonodajo v pragmatični sankciji, smatrati je edino le ono pojmovanje o pogodbeno skupnih zadevah za stvarno pravilno, ki ga podajata ogrski in hrvatski zakon. Po tem pojmovanju so te zadeve take, da niso skupne vsled ukaza pragmatične sankcije, ampak le vsled spoznanja, da se tudi pri drugih zadevah, ki se ne tičejo skupnosti vladarja in obrambe v ožjem pomenu, »krijejo interesi obeh strank«, da se zatorej ti interesi ali koristi ugodneje zavarujejo s tem, da se one zadeve rešujejo raje skupno, kakor pa »strogo za se.«¹⁾

Kot zadeve, ki jih je treba v skupnem sporazumu urejevati, se navajajo: ureditev in razdelitev državnih dolgov, ki jih je »postopanje absolutne vlade nagromadilo«;²⁾ najetje skupnega posojila,³⁾ carinske in trgovinske zadeve; oni indirektni davki, ki so z industrijalnim proizvajanjem v tesni zvezi (davek na pivo, žganje, sladkor itd.); one železniške zadeve, »glede katerih so v interesu obeh strank skupne odredbe potrebne«; sistem denarstva in denarnih vrednot.⁴⁾

Za opravljanje teh zadev je vseskozi določena pot pogajanj, sklepanja dogovorov, osobito sklepanje carinske in trgovinske zveze. Če se sklenejo taki dogovori, potem je pravica samolastnega urejevanja izločena in mora vsaka izmed obeh vlad upravljati dotično zadevo v zmislu in po vodilih skupnih dogovorov.

Določbe, ki jih imajo nagodbeni zakoni o pogodbeno skupnih zadevah, so v glavnem načelne ugotovitve in navodila za prihodnjost. Njih pretežna politična vrednost je to, da ugotavljajo obstoj skupnih interesov v prej omenjenih zadevah in da označujejo oni modus procedendi, ki se ga je držati, kadar se vrše pogajanja za sklepanje potrebnih dogovorov.

Če se pa ti dogovori izjalovijo, se vzlic temu, da je priznana skupnost interesov, uveljavi za vsako stranko pravica svobodnega urejevanja.⁵⁾

1) §§ 52, 54 ogr. in hrv. zak.

2) §§ 53—55, 67 ogr. in hrv., § 4 avstr. zak.

3) §§ 56—57, 67 ogr. in hrv., § 3, al. 2 in 3 avstr. zak.

4) §§ 58—67 ogr. in hrv., § 2, št. 1—4 avstr. zak.

5) § 68 ogr. in hrv. zak.

Je-li naša kraljevina nova ali stara država?¹

Napisal univ. prof. dr. Ivan Žolger — Ljubljana.

I.

Mešano Razsodišče v Ženevi, ustanovljeno med našo in nemško državo, se je pred kratkim bavilo z vprašanjem, ali ima naša država glede likvidacije nemškega premoženja, naha-jajočega se v njenem ozemlju, iste pravice, kakor so v mirovnih pogodbah vobče priznane zavezniškim državam, ali velja za našo državo izuzetek čl. 297, lit. h, šte. 2, al. 2 Versailles-ske pogodbe.

Razsodišče je zavrnilo tožbo nemške države, ki je zastopala stališče, da naša država nima istih pravic, pri tem pa je pred-vsem, da, v p r a v n e m oziru izključno uporabljalo argument, da v smislu Saint-Germainske in Trianonske in vsled tega tudi v smislu Versailles-ske pogodbe naša država ni na novo ustvar-jena država.

Razsodbo je naš odlični in velezaslužni zastopnik v Meša-nem Razsodišču g. dr. Dušan M. Subotić v prevodu objavil v članku »Naša Kraljevina nije nova država«, natisnjenem v »Novem Živofu«.² V tem članku precizira dr. Subotić na pod-lagi argumentacije Mešanega Razsodišča tudi svoje mnenje o vprašanju, ali je naša kraljevina nova ali stara država.

Najprej naglaša v uvodu k prestavi, da »ugovori o miru koji su zaključeni posle velikog svetskog rata u 1919 godini postavili su jedan nov pojam u medjunarodnom pravu, t. j. pojam novih država in sa tim pojmom na više mesta vezali vrlo važne pravne posledice.«

¹ G. avtor je bil tako prijazen, da je dal »Času« pričujočo razpravo v slovenskem jeziku na razpolago, ki jo je v hrvatskem tekstu priobčil v »Slovenskem pravniku« leta 1923, zvezek 2. Razprava je velike na-čelne važnosti za vse pojmovanje notranjepolitičnega življenja v naši državi. Zato je vredna, da jo vsak izobraženec do dna prouči in njene ideje kar največ popularizira. — Opomba uredništva.

² Knjiga XI, zv. 11 (18. nov. 1922) Beograd, Grafički zavod »Narodna Samouprava«.

Dalje pripomnja, da »pitanje o tome, da-li je naša Kraljevina nova država ili stara, t. j. proširena Kraljevina Srbija usled ujedinjenja izvesnih teritorija bivše austro-ugarske monarhije sa njom, od dvojakog je interesa: sa gledišta spolnjeg, t. j. medjunarodnog prava i sa gledišta unutrašnjeg, t. j. državnog prava.«

Na koncu podanega teksta razsodbe pa g. dr. Subotić ugotavlja: »Tako je ovom odlukom Mešovito Izbornog Suda, sa gledišta medjunarodnog prava, razpravljeno i utvrđeno, da naša Kraljevina nije nova država. Dakle: ona je stara Kraljevina Srbija sa novim imenom i novim teritorijama.«

Kakor je razvidno, pušča g. dr. Subotić vprašanje odprto, ali je s stališča notranjega državnega prava naša kraljevina nova ali stara država, s čimer priznava možnost, da bi država SHS s stališča notranjega prava eventualno mogla biti nova država, čeprav je s stališča mednarodnega prava stara država. Nastane torej vprašanje, li je pravno sploh možno, da bi isti pravni subjekt glede istega atributa mogel biti drugače kvalificiran s stališča državnega prava kakor s stališča mednarodnega prava.

V kolikor pride mednarodno pravo v poštev, je dr. Subotić mnenja, da je z odločbo Mešanega Rzsodišča »razpravljeno i utvrđeno«, da naša kraljevina ni nova država, ampak stara kraljevina Srbija z novim imenom in ozemljem. Ker se ta trditev opira izključno na argumentacijo Mešanega Rzsodišča, je treba, da si najprej to argumentacijo natančneje ogledamo.

Razen tega pride seveda tudi v poštev, ali se more nazarju, ki ga kako sodišče izrazi v svoji argumentaciji, pripisovati autoriteta pravnoveljavne ugotovitve, oziroma ali je bilo Mešano Rzsodišče sploh poklicano izreči avtoritativno sodbo o vprašanju, s katerim se imamo baviti.

II.

Nemški zahtev, da naša država glede likvidacij nemške imovine, nahajajoče se na našem ozemlju, nima istih pravic, kakor so se na splošno priznale ententnim državam v Versailleski mirovni pogodbi, oziroma da velja za našo državo v tem pogledu izjemen pravni položaj, je po določenih mirovne

pogodbe neutemeljen in ga je bilo zavriniti, čeprav je naša kraljevina nova država, ker tudi kot nova država ne spada pod izuzetek čl. 297 Versailles-ske pogodbe.

Temeljni princip, ki ga mirovne pogodbe postavljajo na čelo vsega reparacijskega problema, je, da imajo Nemčija in njene zaveznice povrniti le one škode, ki so jih povzročile »civilnemu prebivalstvu zveznih in združenih držav ter imovini tega prebivalstva« (čl. 231, 232 Versailles-ske, čl. 177, 178 Saint-Germainske pogodbe etc.).³

Te škode obstajajo v glavnem iz dveh kategorij. Prvič iz škod, ki so jih Nemčija in njene zaveznice prizadele prebivalstvu ententnih držav s tem, da so uporabljale pri izvrševanju sovražnosti in sploh pri vojskovanju sredstva, ki jih zakoni in običaji o vojskovanju prepovedujejo. Te škode (reparacije v tehničnem smislu) so podrobneje specificirane v aneksu k čl. 232.)

Drugič iz škod, ki so jih pripadniki ententnih držav utrpeli vsled izrednih odreditev, ki so jih Nemčija in njene zaveznice uveljavile proti imovini pripadnikov ententnih držav, nahajajoči se v ozemlju Nemčije in njenih zaveznic.

Modalitete in načini povračanja teh škod so različni. Ena teh modalitet je likvidacija nemške imovine, nahajajoče se v ozemlju ententnih držav, ter obstaja v tem, da se izkupiček takih likvidacij porabi v prvi vrsti za povrnitev škode, povzročene pripadnikom dotične ententne države, po izrednih nemških odreditvah proti njihovi imovini, preostanek pa odda v skupni reparacijski fond (čl. 243, 297, ter § 4 aneksa k temu členu Versailles-ske pogodbe).

Pri pogojanjih o Versailles-ski pogodbi je nemška delegacija ugovarjala določbi, po kateri naj bi likvidaciji zapadla tudi nemška imovina v ozemljih, ki naj bi jih kakor Alzacijo,

³ Les Gouvernements alliés et associés reconnaissent que les ressources de l'Allemagne ne sont pas suffisantes pour assurer complète réparation de tous ces pertes et de tous ces dommages. Les Gouvernements alliés et associés exigent toutefois, et l'Allemagne en prend l'engagement, que soient réparés tous les dommages, causés à la population civile de chacune des Puissances alliées et associées et à ses biens...

Poznansko itd. odstopila z mirovno pogodbo. Posebno pa je insistirala na tem, da bi bilo povsem v nasprotju s postavljenim temeljnim načelom, če bi smela Poljska likvidirati nemško imovino v ozemlju, ki naj se ji odstopi. Kajti o škodi, tako je poudarjala, ki bi jo bila Nemčija povzročila »civilnemu prebivalstvu poljske države«, se že radi tega ne da govoriti, ker med vojno poljske države še ni bilo in vsled tega tudi ne »civilnega prebivalstva Poljske«. Nemčija takemu prebivalstvu tudi škod ni povzročila. Radi tega manjka Poljski justus titulus in pravna causa za likvidacijo.

To reklamacijo so ententne države priznale v toliko, v kolikor gre za teritorije, ki naj jih Nemčija odstopi novim državam kakor Poljski in Češkoslovaški. »Da torej ugodijo kritiki glede posledic prenosa nemškega ozemlja na Poljsko in da dajo sigurnosti glede likvidacije nemške imovine,« so ententne države formulirale pridržek v čl. 297, lit. h, štev. 2, al. 2.⁴

Po tem pridržku oziroma izuzetku morajo države, ki so »nove«, ali »niso deležne reparacij«, v slučaju, da so izvršile kake likvidacije, izročiti izkupiček imetnikom in imajo ti imetniki pravico, da jim Mešano Rzsodišče prizna odškodnino, če je bila likvidacija po načinu izvršitve zanje kvarna. Države, ki »niso deležne reparacij« so one ententne države, ki z Nemčijo sploh niso bile v vojnem stanju, ker se je njihovo sodelovanje pri vojni omejilo na to, da so prekinile z Nemčijo diplomatske vezi, a so vendar sopedpisnice mirovni pogodb, kakor Bolivija, Ekvador, Peru, Urugvaj. Za te države seveda tudi pravica likvidacije ne prihaja v poštev. »Nove države«, ki ne smejo likvidirati, so pa one nove

⁴ »Afin de tenir compte des critiques relatives aux conséquences d'un transfert de territoire à la Pologne les Puissances alliées et associées, désireuses de fournir des garanties au sujet de la liquidation des biens allemands font des propositions dont le détail est donné ci-après dans les paragraphes, relatifs aux propriétés, droits et biens« (scl. čl. 297). Réponse (16. juin 1919) des Puissances alliées et associées aux remarques de la Délégation allemande sur les Conditions de Paix, p. 14. — Čl. 297, lit. h, štev. 2, al. 2 se glasi: Dans le cas des liquidations effectuées, soit dans les nouveaux Etats signataires du présent Traité comme Puissances alliées et associées, soit dans les Etats qui ne participent pas aux réparations à payer par l'Allemagne, le produit des liquidations devra être versé...

države, v katerih ni »civilnega prebivalstva«, ki bi bilo na ta ali oni način (izvajanje sovražnosti ali izredne odredbe proti imovini) trpelo po nemškem postopanju.

To je smisel čl. 297, ki izhaja iz zgodovine njegovega postanka ter iz temeljnega načela mirovne pogodbe. In v tem determiniranem smislu je treba interpretirati izraz »nouveaux Etats signataires du présent Traité«. Pod tako determiniran pojem »nove države« pa naša kraljevina seveda ne spada, ker ima »civilno prebivalstvo«, katero je trpelo po nemškem postopanju, in ima torej i justus titulus i pravno causa, ki so po temeljni določbi mirovne pogodbe predpostavka za izvrševanje likvidacije in v čemer se naša država bistveno razločuje od Poljske in Češkoslovaške.

Novost države je, kakor bomo še videli, pojem formalnega značaja. Za pravico likvidacije so pa po osnovnem načelu merodajni materialni pogoji oškoditve naroda. Kako je mogoče misliti, da bi ustvaritelji mirovne pogodbe mogli pri določbi čl. 297 popolnoma abstrahirati od teh materialnih pogojev ter to pravico vezati na momente, ki s temi pogoji nimajo nobene zveze? Rzsodišče samo čuti nelogičnost, ki bi tičala v taki domnevi. Vsled tega samo naglaša na koncu svoje argumentacije v dodatnem stavku, da bi bilo le težko razumeti, da so ustvaritelji pogodbe »hteli naturiti državi SHS jedno postupanje relativno nepovoljnije, ne vodeči račun o žrtvama naturenim ratom, od njegovog početka, saveznici od prvoga časa kakva je bila Kraljevina Srbija.« V tej v rzsodbi le politično prezentirani ideji, ki je pa v zgoraj navedenih temeljnih določbah pravno zasidrana, tiči odločilni pravni razlog, da je bila tožba neutemeljena in da jo je bilo zavrniti.

Ako bi bilo Rzsodišče posmatralo čl. 297 v zvezi s temeljnimi določbami, bi se mu bil takoj razjasnil pomen izraza »nove države«. Rzsodišče bi bilo spoznalo, da se v čl. 297 izraz »nouveaux Etats« rabi v stvarno točno determiniranem smislu, pod katerega pa naša kraljevina ne spada. V tem primeru bi bila tudi metoda interpretacije pravilna, ker vendar treba, da se smisel in obseg izuzetka določi, ne izolirano, ampak v zvezi s pravilom, ki ga izuzetek utesnjuje!

III.

Temu nasproti je pa Rzsodišče *κατ' ἐξοχήν* reševalo načelno vprašanje, ali je naša kraljevina nova ali stara država, in to s sredstvi, s katerimi se tako splošno vprašanje rešiti ne da. Jasno je, da verbalno-dialektična interpretacija posameznih izrazov pogodbe, ki kakor mir. pogodba opredeljuje le pojedine pravice in dolžnosti med obstoječimi državami, ne more vesti do razrešitve vprašanja, pri katerem gre za to, da se v vsej svoji celoti dojame bitnost države. Vsa argumentacija Rzsodišča ima vsled tega tudi značaj neke juristične premetenosti ter se zapleta v protislovja.

Rzsodišče izjavlja na eni strani, da ni poklicano, da se »ob danem povodu« »izjasni« o »vprašanju kot takem« (»u pogledu čisto naučnom«, kakor se eufemistično izraža⁵). Vendar pa so, izvzemši spredaj citirani passus, vsa pravna izvajanja posvečena le temu vprašanju in tvori ugotovitev, da »se ne može dopustiti, da je država SHS država iznova stvorena u smislu mirovnih ugovora« edini pravni argument odločbe.

Kakšna je ta argumentacija?

Rzsodišče pravi: Versailles-ska mirovna pogodba sicer ne pove, v katerem pomenu so signatarji pogodbe rabili izraz »les nouveaux Etats signataires du présent Traité« v čl. 297; vendar se pa nahajajo v pozneje sklenjenih pogodbah (Saint Germain in Trianon), osobito pa v Saint-Germainski pogodbi, »koja ima jednu naročitu važnost za državu SHS« določila, »koja izključuju državu SHS iz grupe novih država (nouveaux Etats) u smislu ovih ugovora«. Če je pa država SHS v smislu teh pogodb (Saint-Germain in Trianon) stara država, mora biti tudi v smislu Versailles-ske pogodbe.

Iz katerih določb Saint-Germainske (oz. Trianonske) pogodbe pa izvaja Rzsodišče tezo, da je država SHS stara država?

Iz čl. 248 d in iz čl. 271 (oz. čl. 231 d in 254), ki postavljajo določila o valuti in tečaju, v kateri in po katerem

⁵ Ker mi ni bilo mogoče dobiti originalnega besedila rzsodbe, se opiram v vsej razpravi na tekst prestave g. dr. Subotića.

se imajo poravnati dolgovi, ki so pred in med vojno nastali med pripadniki ententnih držav in pripadniki avstrijske (ozir. mažarske) republike.

Čl. 248 d (odst. 1—3) postavlja splošno — t. j. za dolgove med pripadniki vseh ententnih držav na eni strani in pripadniki avstrijske republike na drugi strani — veljavno načelo, da je treba te dolgove poravnati v valuti ententne države dotičnega upnika ali dolžnika, in sicer po tečaju, ki ga je avstrijska krona v zadnjem mesecu pred izbruhom vojne imela v dotični ententni državi. K ententnim državam pa pripadata po mirovnih pogodbah tudi Češkoslovaška in Poljska; toda postavljeno načelo je bilo glede njiju neizvršljivo, ker pred vojno Češkoslovaška in Poljska nista bili in vsled tega »mesec pred vojno« tudi češkoslovaške in poljske valute in tečajev teh valut z avstrijsko krono ni bilo.

Radi tega se je za Češkoslovaško in Poljsko v zadnjem (4.) odst. čl. 248 d ustanovila specialna določba, ki se glasi:

»Za Češkoslovaško in Poljsko, vlasti ustvarjeni na novo, bode valuto in tečaj... določila reparacijska komisija.« — (En ce qui concerne la Pologne et l'Etat Tchécoslovaque, Puissances nouvellement créés, la monnaie de règlement et le taux du change... seront fixés par la Commission des réparations.)

Ker ima dostavek »vlasti ustvarjeni na novo« očitno le eksplikativen pomen, pripominja Rzsodišče, da ta tekst sam še ne odloči vprašanja, pač pa da ga odloči v zvezi s čl. 271.

Pri čl. 271 gre za izjemo načela, ki ga čl. 248 d splošno postavlja, in to za dolgove med pripadniki sedanje avstrijske republike in o n i m i pripadniki ententnih držav (Italije, Jugoslavije, Rumunije, Češkoslovaške in Poljske), ki so do mirovne pogodbe bili avstro-ogrski pripadniki (dolgovi med bivšimi pripadniki Avstro-Ogrske). Glede teh dolgov določa čl. 271, da ostane specialna določba odst. 4, čl. 248 d, v veljavi, v kolikor gre za dolgove in terjatve pripadnikov Češkoslovaške in Poljske. Dolgovi pa med pripadniki sedanje avstrijske republike in bivšimi avstrijskimi državljani, ki so sedaj pripadniki Italije, Jugoslavije in Rumunije, naj se poravnajo v valuti tiste ententne države, v kateri je bivši Avstrijec zadobil

pripadništvo (torej v italijanski, jugoslov. ali rumunski valuti), in sicer po ženevskem tečaju v zadnjih dveh mesecih pred razsulom Avstro-Ogrske. To pa izraža čl. 271 v tejle obliki:

»S pridržkom specialnih določb, predvidenih v čl. 248 d za novo ustvarjene države, se bodo označeni dolgovi poravnavali...« (Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l'article 248 d. pour les Etats nouvellement créés les dettes dont il est question seront payées...)

V tem pa, da čl. 271 rabi izraz: »Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l'article 248 d pour les Etats nouvellement créés (za novo ustvarjene države)« in ne izraz: »Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l'article 248 d pour **certain**s des Etats nouvellement créés (za nekatero novo ustvarjene države), vidi Rzsodišče dokaz, da so v smislu St. Germainse pogodbe le Češkoslovaška in Poljska (ne pa tudi Jugoslavija) na novo ustvarjene države!

Ta zaključek je že po gramatično analitični interpretaciji napačen. To pa radi tega, ker prezira dve dejstvi. Prvič dejstvo, ki je bilo že pri načelnem določilu čl. 248 d vzrok, da so se v 4. odstavku tega določila ugotovile specialne določbe le za Češkoslovaško in Poljsko, t. j. dejstvo, da je država SHS že ob sklepanju mirovne pogodbe imela v dinarju valuto, ki je bila v internacionalnem prometu od zdavnja priznana, in da za slične specialne določbe o valuti in tečaju, ki so bile potrebne za Češkoslovaško in Poljsko, a priori ni prišla v poštev.

»Specialne določbe« (tako se v čl. 271 izrecno imenujejo), ki jih vsebuje odst. 4, čl. 248 d, pravijo: Ker sta Češkoslovaška in Poljska novi državi, ki v mesecu pred izbruhom vojne nista imeli v deviznem prometu vpeljane valute, zato bo de valuto in tečaj za poravnavanje označenih dolgov ugotovila reparacijska komisija. Razmerje teh »specialnih določb« (plural se rabi, ker gre za določbo o valuti in za določbo o tečaju) k državi SHS je isto, kakor razmerje subjekta A k stavku, da je B dolžan C 100 Din, t. j. naša država ne stoji s temi posebnimi določbami v nobenem pozitivnem razmerju. Država SHS se sploh ne nahaja v idejnem okviru ali krogu teh »specialnih določb«.

Drugo dejstvo pa je, da so v 4. odst. čl. 248 d navedene »specialne določbe« za Češkoslovaško in Poljsko v čl. 271 le citirane, posnete, miselno reproducirane. Saj ta članek 271 izraža le pridržek (»sous réserve...«) določb, ki so utrjene v 4. odst. čl. 248 d, rekoč: kar se je tam v 4. odst. čl. 248 d, za vse dolgove določilo posebnega za Češkoslovaško in Poljsko, velja tudi za dolgove, o katerih govori čl. 271. Vsled tega se mora tudi pridržek v vsem v onem smislu interpretirati, ki ga ima 4. odst. čl. 248 d, sam in ki izhaja iz dejstva, da pri njem država SHS a priori ni prišla v poštev. Zakaj drugače bi se temu odstavku, katerega veljavo čl. 271 le pridržuje, nekaj podtikalo, kar sam ne vsebuje, in bi pridržek ne bil več pridržek.

Ako se določba 4. odst. čl. 248 d v čl. 271 le pridrži (in o tem po besedilu čl. 271 ne more biti dvoma) in ako ima v določbi 4. odst. čl. 248 d izraz »Etats nouvellement créés« kakor Razsodišče samo priznava, le eksplikativen in ne determinativen pomen, potem mora isti izraz v določbi kot pridržani imeti isti, t. j. eksplikativen in ne determinativen pomen. Za kako spreminjanje pomena ni nobenega povoda, ker se tudi čl. 271 drži strogo v okviru valutarne določbe.

Torej že čisto gramatično logična interpretacija kaže zgrešenost argumentacije Mešanega Razsodišča.

Ta zgrešenost pa izhaja tudi iz tega, da vprašanje ali kaka konkretna (recimo valutarna) določba za izvestno državo velja ali ne, sploh ni v nobeni stvarno-nujni zvezi z dejstvom, ali je država nova ali stara.

Po valuti sta v resnici le Češkoslovaška in Poljska novi državi in pod tem vidikom je identifikacija Češkoslovaške in Poljske z »novoustvarjenimi državami«, ki jo člena 248 d in 271 izražata, pravilna in resnična. Toda napačno je »novo ustvarjene države identificirati s Češkoslovaško in Poljsko tudi pod vidiki, o katerih v teh členih ni govora. Če sta Češkoslovaška in Poljska valutarno drugače kvalificirani kakor Jugoslavija, iz tega še daleko ne sledi, da morejo te tri države biti nujno diferentne tudi v vseh ostalih vidikih. Če se več subjektov (tukaj Češkoslovaška in Poljska na eni strani in Jugoslavija na drugi strani) razlikuje glede enega atributa ali predikata (tukaj valutarna določba), morejo vendar glede drugega atributa ali predikata (tukaj novost države) soglašati, o če-

mer se lahko prepričamo, če pomislimo, da moreta n. pr. dva predmeta biti sicer po barvi različna, po dejstvu novosti pa enaka.

Iz tega sledi, da je argumentacija Rzsodišča gramatično in stvarno-logično zgrešena. Radi tega pa nimā nobene vrednosti tudi trditev, ki se nanjo opira, da država SHS »v smislu St. Germainске in Trianonske in vsled tega tudi Versailles-ske mirovne pogodbe« ne more biti nova država. Isto velja iz istih razlogov tudi za trditev g. dr. Subotića, po kateri je z argumentacijo Rzsodišča »sa gledišta mednarodnoga prava utrjeno«, da naša kraljevina ni nova država.

IV.

Dosedanja izvajanja nam ne podajajo še nobenih izsledkov za vprašanje, ali je naša kraljevina nova ali stara država. To je povsem naravno. Zakaj, na vprašanje, ki je nujno spojeno z bitnostjo države, ne moremo iz kake valutne določbe dobiti nobenega meritornega odgovora, in to iz istega razloga kakor nam ugotovitev, da ima miza tri ali štiri noge, nikdar ne more ničesar razodeti o bistvu ali o postanku te mize. Ako hočemo priti do spoznanja, ali je država nova ali stara država, moramo predvsem spoznati bitnost države.

Kaj pa da je država in kedaj se more govoriti o novi državi, to nam pa je že na klasičen način razjasnil Aristoteles, kakor je to v najnovejšem času lepo dokazal prof. Pitamic.⁶

Aristoteles ugotavlja, da je država: zajedništvo naroda v ustavi (*κοινωνία πολιτῶν πολιτείας*) in pravi, »kadar postane ustava po svojem bistvu (*τῷ εἶδει*) druga, država ni več ista«.

To pojmovanje se mora s stališča naziranja, ki se ne da premotiti po časovno, krajevno in okolnostno se spreminjajočih slučajnostih posameznih realnih individualitet, še dandanes posmatrati za pravilno.

⁶ Glej članek »Platon, Aristoteles und die reine Rechtslehre« (Zeitschrift f. d. öff. Recht, Wien und Leipzig, 1921).

Država je nova, če je njena ustava nova. Nova je pa ona ustava, ki je nastala ob prekinjenju kontinuitete s prejšnjo ustavo, kajti, če bi nastala na podlagi in po normah prejšnje ustave, bi njena pravna veljava slonela še vedno na stari ustavi.

Taka nova ustava je pa brezdvomno ustava države SHS.

Država SHS je dobila svojo (provizorno) ustavo z akti 1. decembra 1918 in ta ustava se ni ustvarila po normah srbske ustave iz leta 1903, ampak v svestnem protislovju s temi normami. Ugotovila in uveljavila se je z mednarodnim dogovorom in ob prekinjenju pravne kontinuitete z ustavo kraljevine Srbije iz leta 1903. S to provizorno ustavo se je izvršil na celi črti prelom ustave stare kraljevine Srbije.⁷

Provizorna ustava z dne 1. decembra 1918 ni bila izdana po pravilih, ki jih predpisuje čl. 200 ustave iz l. 1903 za ustavne spremembe (sklepanje po Veliki Narodni Skupščini, sezvani po določilih ustave iz l. 1903), ampak ob ustavnem prelomu, čeprav je bil ta ustavni prelom mednarodno dogovorjen in se je izvršil mirnim putem ter je, kakor to ugotavlja odgovor Prestolonaslednika, odgovarjal »željama i pogledima srpskoga naroda«.

Po čl. 52 srbske ustave iz l. 1903 postanejo mednarodni dogovori, ki vsebujejo »izmenu zemaljskih zakona«, izvršljivi šele, ko jih je odobrila Narodna Skupščina, t. j. Skupščina, sestavljena v smislu ustave iz l. 1903. Bistvena vsebina decembrskega dogovora je izmena zemaljskih zakonov in ta dogovor oziroma izmena se je izvršila, čeprav dogovor nikdar ni bil odobren po ustavno kompetentni Narodni Skupščini.

Istotako se je Privremeno Narodno Predstavništvo in se je Vlada države SHS obrazila v polnem nasprotju z določbami čl. 77, 95 in 132 srbske ustave l. 1903 in so i to Predstavništvo i ta Vlada črpali svojo kompetenco ne iz ustave iz l. 1903 ampak edinole iz (ustavno neodobrenega) mednarodnega dogovora.⁸

⁷ Prim. moja izvajanja v članku »Die Verfassung Jugoslaviens« (Jahrbuch des öff. Rechtes, Bd. XI, Tübingen 1922, str. 184—186).

⁸ Čl. 77: »Narodnu Skupščinu sastavljaju poslanici, koje narod bira po odredbama ovoga ustava.« — Čl. 95: »Za poslanika v Narodnoj

Ta državni in ustavni prelom pa nikakor ni nekaj, kar se je pripetilo le slučajno (faktično), ampak je nekaj, kar je bilo pravno nujnega. Zakaj ta prelom tvori bistveno vsebino mednarodnega dogovora, ki ne vsebuje ničesar drugega kakor določitev in uveljavitev nove ustave in s tem ustanovitev nove države.⁹ Po 1. decembru 1918 je bil zopetni sestanek Obične in Velike Narodne Skupštine v smislu ustave iz l. 1903 pravno izključen in bi se bil mogel izvršiti le ob prelomu mednarodnega dogovora.

Iz navedenih razlogov, da o drugih tukaj ne razpravljam, je Kraljevina SHS nova država.

Ta ugotovitev se popolnoma sklada tudi z naziranjem običajne pravne teorije, ki o povečanju ali proširjenju države, ne da bi se spremenilo njeno bistvo, govori le v primerih okupacije, akcesije, debellacije ali pacisije državnega ozemlja. Vse te modalitete pa ne prihajajo v našem slučaju v poštev.

Od cesije se naš slučaj razlikuje v tem, da se pri cesiji ozemlje izroči organom cesijonarja in da pravni red cediranega ozemlja določa cesijonar po pravilih svojega pravnega reda.

S tem, da se je po določitih mednarodnega dogovora »fuzionirano« ozemlje in »ujedinjen« narod, »ki na njem prebiva«, postavil pod »in radice« nov pravni red, je zadobilo tudi ozemlje in narod radikalno nov pravni značaj. Ozemlje in narod so odslej ozemlje in narod nove, od dosedanjih držav radikalno in bitno različne

---

Skupštini može biti izabran samo onaj, koji ispunjava ove uslove: 1. da je Srbin po rođenju, ili da je, ako je prirodan, nastanjen pet godina u Srbiji... 3. da živi stalno u Srbiji, izuzimajući one koje se stalno bave na strani po državnomu poslu.« — Čl. 132: Ministar može biti samo Srbin po rođenju ili prirodni Srbin koji je pet godina nastanjen u Srbiji.«

⁹ Ako se torej v titulaturi mnogokrat naglašča, da je prekinjenje ustavne kontinuitete le revolucionarnim, t. j. nasilnim potem možno, je to naziranje, kakor kaže ravno naš slučaj, neutemeljeno. »Revolucija ustave« je lahko tudi povsem »mirna«, nenasilna. Saj pa tudi ni uvideti, zakaj bi mednarodni dogovor ne mogel imeti za vsebino pravne, t. j. mednarodno pravno dogovorjene prekinitve ustavne kontinuitete oziroma mednarodno pravno dogovorjene »revolucije ustave ali države«.

države. Narodi, bivajoči na nekdanjem avstro-ogrskem ozemlju, niso vstopili v srbsko pravno in ustavno zajedništvo, definirano v ustavi iz l. 1903., ampak pravna in ustavna zajednica sama je postala druga. Z decembrskim aktom oziroma z ustavo, ki je po počelu in pravnem temelju nova ustava, se je ustanovil nov mednarodno pravni subjekt.

Temu pravnemu pojmovanju nikakor ne nasprotuje dejstvo, da so se izvestne fizične osebe, ki so imele kakor n. pr. člani kraljevega doma organski položaj že v stari srbski državi, postavili za organe tudi v novo ustvarjeni državi. Kajti tudi ta postavitev ne sloni na srbski ustavi, ampak na mednarodnem dogovoru ter tvori bistven del tega dogovora.

In tako so v državi SHS kraljevsko dostojanstvo, parlament in vlada nova, avtoriteta in kompetenca teh organov nova, državno ozemlje in državni narod nov, ker vsi ti elementi izvajajo svojo pravno kvalifikacijo iz pravnega vira, ki ne tiči v srbski ustavi iz l. 1903.

Vsled tega je trditev docela neutemeljena, da je država SHS stara Srbija z novim imenom, novimi emblemami in proširjenim ozemljem. Ako določa Vidovdanska ustava za našo kraljevino novo ime in nove embleme, ne stori tega za zabavo. Nova imena in novi emblemi so za čutni svet simboli in znaki novih pojmov, novih državnopravnih individualitet. V tej resnici tiči vzrok, zakaj se v praktični politiki polaga na te simbole in znake tako velika važnost in zakaj se ti simboli in znaki kot bistvene določbe utrjujejo v ustavi sami.

V.

Iz tega, kar sem povedal, pa tudi izhaja, da bi bilo povsem zmotno misliti, da bi določena država s stališča notranjega prava eventualno mogla biti nova, s stališča mednarodnega prava pa stara država. Vprašanje, ali je naša država nova ali stara, je, kakor smo videli, istovetno z vprašanjem, ali se je ustava države SHS ustvarila po normah srbske ustave ali ne. To vprašanje je pa vprašanje objektivnega pravnega dejstva in se more dati nanj odgovor, ki je absolutno in nesamo relativno veljaven. Kakšna rela-

tiviteta odgovora s stališča različnega presojevalnega izhodišča ne prihaja v poštev.

O tem se tudi prepričamo, če posmatramo razmerje med državnim in mednarodnim pravom. Dve alternativni sta glede tega razmerja mogoči: ali je mednarodno pravo od državnega prava popolnoma neodvisen in samostojen sistem norm, kakor n. pr. morala, ali pa tvori z državnim pravom pravno celoto. Ako je mednarodno pravo nekaj, kar je od državnega prava neodvisno, samostojno, disparatno, potem sploh ni pravo in se s stališča takega nepravnege sistema pričujoče vprašanje pravno sploh ne da presojati. Potem pa tudi ne moremo reči, da je država SHS s stališča mednarodnega prava stara država, ker s stališča morale ali kakega drugega sistema, ki ni pravni sistem, pravnih dejstev, kakor so postanek in uničenje držav, sploh ne moremo presojati.

Ako pa mednarodno in državno pravo nista neodvisni drugo od drugega, če sta torej dela ene celote (pa naj si v tej celoti mislimo mednarodno pravo kot del državnega prava in temu podrejeno ali pa državno pravo kot del mednarodnega prava in temu podrejeno), potem v tej enotni pravni celoti¹⁰ ni mogoče, da bi se isto pravno dejstvo moglo presojati različno. Ker pa že tako rekoč iz empiričnega zaznavanja izhaja, da ustava država SHS ni nastala po normah srbske ustave in je torej naša kraljevina pod vidikom ustavnega ali državnega prava nova država, mora to veljati tudi za mednarodno pravo. In ravno za mednarodno pravo mora to še posebej veljati, ker je prekinitev ustavne kontinuitete baš vsebina mednarodnopravnega dogovora.

Ali tudi pozitivni viri mednarodnega prava nam to resnico *verbis expressis* dokazujejo. Seveda ne smemo iskati ali pričakovati takih dokazov v mednarodnih aktih, katerim gre le za določitev posameznih pravic in dolžnosti, n. pr. glede valute, v kateri je treba poravnati izvestne dolgove, ampak v takih mednarodnopravnih aktih, ki nam nekaj povedo o samem postanku države.

¹⁰ Prim. k temu izvajanju v moji razpravi »Kršitev mednarodne obveznosti in njena pravna posledica« v Zborniku znanstvenih razprav juridične fakultete v Ljubljani, II, str. 87 ss. Potem članek Pitamica »Državno in meddržavno pravo pod vidikom enotnega sistema«, istotam. str. 199 ss.

In tak mednarodni akt je v našem primeru pogodba, sklenjena med našo državo in Glavnimi Silami z dne 10. septembra 1919, znana pod imenom minoritetna pogodba, ki jo pa smemo po vsej pravici posmatrati kot neki internacionalni »rojstni list« naše kraljevine.

V predgovoru te pogodbe, ki je kot »zakon« razglašena v »Službenih Novinah« z dne 19. junija 1920, št. 133 a, seveda le v prestavi,¹¹ se ugotavlja, da so Srbi, Hrvatje in Slovenci bivše avstro-ogrske monarhije iz lastne volje sklenili, »združiti se s Srbijo v namenu, ustvariti eno neodvisno in ujedinjeno državo pod imenom Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev . . . , in da se je vsled tega ustvarila Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki je prevzela suvereniteto nad teritoriji, v katerih ti narodi prebivajo.«¹²

Jasnejšega dokaza za to, kako je torej »sa gledišta mednarodnog prava« treba posmatrati vprašanje, s katerim se

¹¹ Ta praksa razglaševanja mednarodnih pogodb, ki predstavlja singulariteto napram vsem drugim državam, ki ogroža v visoki meri pravno sigurnost, ki spravlja povodom izvrševanja naših mednarodnih obveznosti po sodiščih in uradih državo v nevarnost težkih mednarodnih konfliktov, ki oškoduje državljane, ker se ne morejo točno informirati o pravicah in interesih, izgovorjenih njim v prid, ki onemogočuje vsako znanstveno in drugo zanesljivo pravno obdelovanje za našo državo veljavnega mednarodnega prava, se bode pač morala kmalu opustiti. Naša država je tujim državam odgovorna, da sodišča, upravna oblastva in državljani izpolnjujejo in izvršujejo pogodbo v onem besedilu, kakor je v resnici od Nj. Veličanstva ratificirana, ne pa v besedilu, ki ga je priredil prestavljavec. Čuditi se je, da parlament svojo prerogativo odobravanja pogodb tako nizko ceni, da izreka svoj votum o pogodbah, ki jih v pravem in avtentičnem tekstu nikdar videl ni. Po čl. 79 Vidovdanske ustave ima Narodna Skupština »pogodbo« odobriti, odobri pa nekaj drugega, namreč prestavo, ki mnogokrat čisto nekaj drugega pravi, kakor pa sklenjena pogodba. Nerazumljivo je tudi, kako more vlada, ko zaprosi za ratifikacijo, potrditi, da je Skupština odobrila tekst pogodbe, ko ji pa ta tekst sploh predložen ni bil.

¹² . . . ont, de leur propre volonté, résolu de s'unir avec la Serbie dans le but de former un Etat indépendant et unifié sous le nom de Royaume des Serbes, Croates et Slovènes... et qu'en consequence il a été formé le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes qui a assumé la souveraineté sur les territoires habités par ces peuples« (v angleškem besedilu: and in consequence the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes has been constituted and has assumed the sovereignty over the territories inhabited by these peoples).

bavimo, in kako ga pozitivno mednarodno pravo faktično posmatrava, pač ne more biti.

V tem izrazitem aktu pozitivnega mednarodnega prava, ki velja hkrati tudi kot državni »zakon«, se izrecno ugotavlja, da so se avstro-ogrski Jugoslovani združili s Srbijo, toda v namenu, da se **ustanovi**, da se **ustvari** nova država pod imenom Kraljevine SHS, da **se je** ta nova država tudi faktično **ustanovila in ustvarila** in da je **ona** (t. j. na novo ustanovljena in ustvarjena država) **prevzela suvereniteto na celem združenem ozemlju**. Ni torej naša kraljevina teritorialno razširjena Srbija, ker suvereniteta nad ozemljem države SHS ni razširjena suvereniteta bivše kraljevine Srbije, ampak lastna originarna suvereniteta na novo ustvarjene države SHS.

Iz tega pa tudi izhaja, da se mednarodno pravo popolnoma ujema z državnim pravom, in da različnega pojmovanja z enega ali drugega stališča ne more biti.

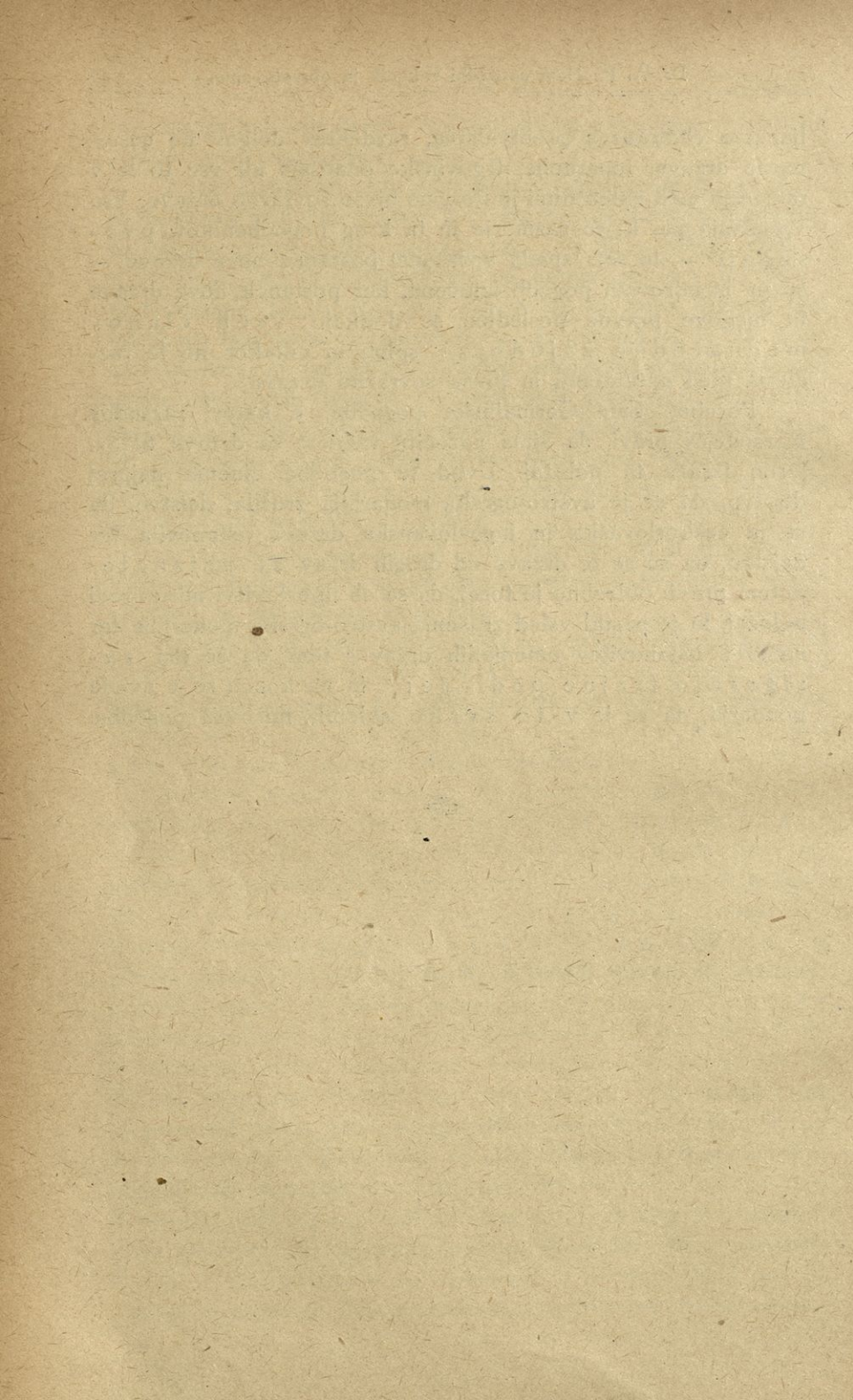
Pa tudi to je sedaj jasno, zakaj je povsem nemogoče, da bi mogli na podlagi mirovnihih pogodb priti do spoznanja, ali je naša kraljevina nova ali stara država, in jasno je dalje, da vsebuje stavek, da je država SHS »v smislu mirovnihih pogodb« stara ali nova država, nesmisel.

Mirovne pogodbe določajo le posamezne pravice in dolžnosti med državami ter subjektiviteto teh držav že predpostavljajo. Mirovne pogodbe novih držav nikakor niso ustvarile, kakor se to misli. Ta ustvaritev se je izvršila neodvisno od mirovnihih pogodb i časovno i stvarno. Mirovne pogodbe urejajo le posledice, ki izhajajo iz že pred njimi izvršenih državnih sprememb. Mirovne pogodbe urejajo le pravne odnošaje med državami kot že obstoječimi pravnimi subjekti, in tudi to le v razmerju med ententnimi državami na eni strani in dotično sovražno državo na drugi strani. Ne brigajo se pa prav nič za to, kako so pogodbeni subjekti nastali ozir. ali so novi ali stari. Radi tega se med ententnimi državami kot pogodbeniki navajajo stare in nove države brez vsakega razlikovanja. Radi tega se tudi določbe mirovnihih pogodb raztezajo le na vprašanja, ki se tičejo držav ne glede na njihov postanek in tudi v tem okviru le na vprašanja v razmerju med pogodbenima strankama, kakor so n. pr. teritorialne cesije, držav-

ljanstvo cediranega prebivalstva, razdelitev dolgov na cesionarne države, reparacije, trgovinske odnošaje ali vse to le v razmerju med ententnimi in dotično bivšo sovražno državo. Vsa vprašanja pa, ki to razmerje in ta krog pogodbenikov presegajo — in sem spada vprašanje postanka nove države — so pa iz mirovnih pogodb izločena, ker postanek nove države in njegove pravne posledice se dotikajo vseh članov mednarodne zajednice sploh in nikakor ne le razmerja med ententnimi in bivšo sovražno državo.

Posebno Saint-Germainška pogodba, o kateri razsodba Rzsodišča pravi, da »ima naročitu važnost za državo SHS«, jasno izraža ta položaj. Uvod te pogodbe omenja najprej dejstvo, da se je avstro-ogrška monarhija zrušila, dejstvo, da se je češkoslovaška in jugoslovanska država ustanovila ter dejstvo, da so se te države od drugih držav že priznale; potem pravi: potrebno je torej, da se ob upostavitvi miru uredi položaj, ki je nastal vsled zrušenja avstro-ogrške monarhije ter uredi ustanovitev omenjenih držav s tem, da se jim zagotovijo trajne podlage;¹³ in na koncu se v uvodu poudarja, da se je v to svrho sklenila mirovna pogodba.

Svojemu velesprotornemu
 prijatelju D^r. Paulu Turner-
 ju poklonil prijatelj.

Maribor 15/10 923

7872
6115/priv.5

MAST. ZGOD. DRUŠTVA

Reparacijski problem in zasedba Porurja.

Univ. prof. dr. Ivan Žolger — Ljubljana.

I. Reparacijska obveznost.

1. — Mirovne pogodbe ugotavljajo, da so Nemčija in njeni zavezniki pravno dolžni poravnati vse škode in zgube, ki so jih s svojim napadom (agresion) povzročili aliiranim državam (vladam) kot takim ter njihovim pripadnikom (čl. 231 versailleske mirovne pogodbe). Zakaj pravica zahteva, da storilec »največjega hudodelstva«, ki se je kedaj zgodilo v človeški zgodovini, in ki je prineslo aliirancem 7.5 milijonov mrtvih, 20 milijonov pohabljenih ter poleg nepreglednih zgub na privatni in državni imovini 750 milijard frankov državnih dolgov, poravna škodo, ki jo je povzročil s svojim hudodelstvom.¹

Ker pa gmotna sredstva Nemčije in njenih zaveznikov nikakor ne zadostujejo, da bi se mogle poravnati vse storjene škode in zgube, določajo mirovne pogodbe, da imajo Nemčija in njeni zavezniki poravnati le one škode in zgube, ki jih je civilno prebivalstvo (la population civile) vsake posamezne aliirane države utrpelo na svojem življenju, telesu in zdravju in na svoji imovini (čl. 232).

Odškodnina, ki jo versailleska pogodba nalaga Nemčiji, torej ni nobena kontribucija, kakor jo je n. pr. frankfurtska mirovna pogodba z l. 1871 naložila Franciji; kajti takozvanih vojnih izdatkov aliiranih vlad (za opremo, prehrano, vzdržavanje armad, za municijo, utrdbe itd.), ki so se predvsem krili iz najetih vojnih posojil, Nemčiji in njenim zaveznikom ni treba povrniti. Edino izjemo tvorijo v tem pogledu vojna posojila Belgije (radi kršene nevtralitete), ki ima po pogodbi za ta posojila izvestno prioriteto.

¹ Lettre d'envoi (16./VI. 1919) au président de la délégation allemande de la réponse des puissances alliées et associées, str. 1, 5.

2. — Daleko največje škode in izgube je utrpela Francija: ona ima relativno največ mrtvih (1,500.000) in njej se je docela opustošilo vse vzhodno-severno ozemlje (10 departementov), t. j. oni del Francije, ki je v poljedelskem in industrijskem pogledu tvoril poglavitno gospodarsko podlago in oporo francoskega naroda. To dejstvo so tudi aliiranci priznali in so radi tega določili, da dobi Francija 52% vse odškodnine, ki jo bo Nemčija plačala, tako da odpade na vse ostale aliirane države skupaj le 48% (od teh 5% Jugoslaviji).

Na račun nemške terjatve je Francija do septembra 1922 izdala že 95 milijard frankov, da rekonstruira opustošeno ozemlje, vzdržuje rodbine brez strehe in ognjišča ter rodbine, ki so izgubile svoje reditelje, ker seveda s tem delom in s to pomočjo ni mogla čakati do trenutka, ko se ji izplačajo odmerjene nemške odškodnine. S temi izdatki je pa že itak ogromni vojni dolg napram Angliji (10 milijard) in Ameriki (14 milijard) še za vsoto 95 milijard frankov pomnožila in nosi sedaj finančno breme, ki ga nima nobena država.

Približen pojem o tem, kako je severna Francija opustošena in kako velikansko delo je francoski narod že izvršil, da omogoči zopet življenje in gospodarstvo v razdejanem in uničenem ozemlju, nam podajajo sledeče številke:

Od 741.883 porušenih hiš in stavb je bilo 1. septembra 1922 popravljenih 498.721;

od 3,692.135 ha opustošenega polja se je ob navedenemu datumu obdelovalo 1,768.634 ha;

od 22.900 razdejanih tovarn je bilo rekonstruiranih 19.923;

od 58.697 km razdrtih ali poškodovanih železnic je popravljenih 32.650 km.

Pač pa vsi napor, da se rekonstruira 220 zasutih premogovnikov in rudokopov, doslej še niso imeli očitnega uspeha. Nemci so te premogovnike in rudokope v času od septembra 1915 do 23. junija 1916 zares »do tal« porušili z vsemi tehničnimi sredstvi in s posebno za to »delo« organiziranimi poruševalnimi kolonami, tako da je bilo ob koncu vojne nad 80 milijonov m³ vode v njih. Produktiviteta severofrancoskega premogovnega revirja, ki je pred vojno dajal 29 milijonov ton, se je vsled tega znižala na 9 milijonov ton.

3. — Vsa odškodnina, ki jo ima Nemčija poravnati, se je v smislu člena 233 mirovne pogodbe določila v skupnem znesku 132 milijard zlatih mark. Dolg se naj plača v 30 letih deloma v denarju, deloma v blagu (ladjah, kabljih, premoğu, lesu, strojih in drugih izdelkih in potrebščinah), in to po plačilnem načrtu (état de payement), ki je bil določen z dnem 3. maja 1921.

Kot »priznanje in garancijo« tega dolga je morala Nemčija izročiti reparacijski komisiji z adolžnice (bons), in sicer v treh skupinah (A, B, C). Skupina A se glasi na 20 milijard, je brezobrestna in jo je bilo v smislu čl. 135 izplačati v letih 1919, 1920 in prvih štirih mesecih l. 1921. Kar bi 1. maja tega leta ne bilo poravnanega, se konvertira v zadolžnice B, ki se glasijo na 30 milijard ter jih je izplačati v letih 1921—1926 in se obrestuje v tej dobi z 2,5%, od l. 1927 pa z 5%. Ostanek dolga pa krijejo boni C, katerih obrestovanje in amortizacija se pa šele začne, ko bo reparacijska komisija ugotovila možnost (capacité) Nemčije za obrestovanje in amortizacijo. Reparacijska komisija je po členu 234 dolžna, da »od časa do časa proučava vire in kapaciteto Nemčije« ter ima pravico podaljšanja plačilnih rokov in spremembe drugih pogojev plačilnega načrta; ni pa upravičena spregledati katerikoli določen dolg.

4. — Nemčija sme vobče svoj dolg plačevati v denarju, v blagu ali s tem, da izvršuje dela v svrhu rekonstrukcije porušenega ozemlja. Vendar pa ima po plačilnem načrtu na eni strani plačevati gotove svote v denarju in na drugi strani (po čl. 236) v določenih mejah uporabljati svoja gospodarska sredstva (ressources économiques) za odplačevanje odškodnine. Sem spada dolžnost, da odda aliirancem del svoje trgovske mornarice in jim odstopi svoje podmorske kablje (aneks III. in VII.); dalje dolžnost, da v svrhu »materialne restavracije« porušenega gospodarskega življenja pošilja aliirancem na njihovo zahtevo izvestne količine premoga in premogovnih derivatov, jim oddaja potrebnega železničnega in drugega, posebno stavbenega materiala (kamenje, apno, opeko, cement, les, steklo, hišno opravo), kemikalije, farmacevtične potrebščine itd. (aneksi IV., V., VI.).

Vendar pa velja vse to le pod splošnim pridržkom, da ima reparacijska komisija, ki odločuje o dajatvah ter količini, roku, prioriteti, ceni dajatev, vsikdar upoštevati »lastne potrebe« Nemčije in mora paziti na to, da se s takimi dajatvami »ne desorganizira gospodarsko življenje Nemčije« same.

5. — Kar se posebno tiče premoga, je v aneksu V. določeno, da mora Nemčija Franciji skozi deset let dajati po 7 milijonov ton in skozi isto dobo diferenco med produkcijo severofrancoskih premogovnikov pred vojno in po nji, toda tako, da ta poslednja dajatev ne sme presežati 20 milijonov ton v prvih petih letih in 8 milijonov ton v zadnjih petih letih. Pri tej določitvi se je med drugimi upoštevalo dejstvo, ki je važno za presojo nemške kapacitete, da je Nemčija že pred vojno zalagala Francijo s premogom v količini 6,846.000 ton (1913. l.) in da je v Alzacijo-Loreno pošiljala 6,910.000 ton, torej v sedaj francosko ozemlje po 13,756.000 ton letno ali po 1,146.000 ton mesečno.

Belgijo pa mora Nemčija zalagati z letno 8 milijonov ton in Luksemburško s količino, ki ji jo je pošiljala pred vojno (t. j. z 4,000.000 ton). Istotako so odmerjene količine Italiji.

Namesto premoga se lahko zahteva koks v razmerju 4 : 3.

Dalje je Nemčija dolžna oddajati Franciji skozi tri leta po 35.000 ton bencola, 50.000 ton katrana in 30.000 ton žveplenega amonjaka.

Pa tudi pri teh dajatvah mora reparacijska komisija paziti na to, da se z njimi nemška industrija ne obremeni »v ekscesivni meri« (d'une façon excessive). Na vsak način pa ima pri teh dajatvah Francija prioriteto glede premoga, ki ga ji je dajati v nadomestilo premoga porušenih severofrancoskih premogovnikov.

II. Plačilna zmožnost (kapaciteta) Nemčije.

Nemčija naglaša, da ni zmožna plačati odškodnino v znesku 132 milijard ter zahteva revizijo mirovne pogodbe oziroma znižanje odškodninske vsote.

1. — Napram tej trditvi se pa poudarja, da ima Anglija, ki šteje le 47,000.000 prebivalcev (napram 65,000.000 Nemčije).

večji dolg, namreč 7.5 milijard šterlingov, kar odgovarja 135 milijardam zlatih mark. »Nemogoče je torej za poštenega človeka trditi,« pravi angleški publicist Ellis Barker, »da bi dolg 132 milijard mark bilo prehudo breme za nemškega davkoplačevalca.« Treba je le, kakor to mirovna pogodba (§ 12 aneksa II) predpisuje, nemškega davkoplačevalca zares v isti meri obremeniti, kakor so obremenjeni državljani ententnih držav.

Dalje je upoštevati, da Nemčiji za enkrat še ni treba skrbeti za obrestovanje in amortizacijo bonov C (82 milijard).

Tudi se ne sme prezreti, da je Anglija Nemčiji spregledala del dolga, ker zahteva od svojih dolžnikov, vključivši Nemčijo, le oni znesek, ki ga ona (Anglija) dolguje Ameriki.

Pa tudi to je treba upoštevati, da je Francija pripravljena svoje vojne dolgove poplačati z boni C, tako da bi popustek, ki bi ga upniki dali Franciji, prišel Nemčiji v prid.

2. — V istem smislu piše Amerikanec M. Moody, da se davčna zmožnost Nemčije od vojne sem ni zmanjšala, ampak povečala, ker je vlada davkoplačevalce ves čas štedila in bogatila, državne finance pa upropastila. Ne samo ni izterjaval davkov (dokaz takozvana »Kohlensteuer«), ampak tudi vsote, porabljene za amelioracije industrije in poljedelstva, so ostale neobdačene.

Tudi že citiran angleški strokovnjak Ellis Barker izjavlja, da je resnična (reelna) vrednost poglavitnih virov nemškega premoženja sedaj večja, kakor v prošlosti. »Lastniki premožnikov, rudokopov, tovarn itd. so vrednost svoje imovine kar največ pomnožili. Podjetja so se v Nemčiji povečala in modernizirala, prebitki in prihranki so se ob tem povečanju in zboljšanju mogli kar najbolj sigurno in koristno investirati.«

Umrljivost v Nemčiji pada in prebitek rojstev stalno raste. Ta prebitek je od 282.120 v letu 1919 poskočil na 666.358 v letu 1920 in na 686.655 v letu 1921. Po priseljevanju se je prebivalstvo v zadnjih letih pomnožilo za 1 milijon, dočim je izseljevanje v primeri s predvojno dobo neznatno.

Nemčija se je pritoževala, ker je po mirovni pogodbi morala oddati aliirancem določene količine živine, češ, da ta odaja povzročuje umrljivost otrok. Statistika pa kaže, da je

umrljivost otrok do 1 leta manjša kakor kedajkoli poprej; od 1906 v l. 1904 je padla na 15 v l. 1913 in na 13 v l. 1920.

Tudi število zakolov se je pomnožilo: za 50% pri govedih in za 150—200% pri svinjah in ovcah. »Ta statistika kakor umrljivost dece ne dokazuje samo obilnosti živine, ampak tudi blagostanje naroda, ki konsumira več mesa kakor kedajkoli prej.«

III. Kako je Nemčija doslej izpolnjevala svoje reparacijske obveznosti?

1. — Od maja do decembra 1921 se je Nemčija držala plačilnega načrta, ugotovljenega s 3. majem 1921. Od začetka l. 1922 pa je venomer prosila za podaljšanja rokov, ki jih je reparacijska komisija tudi dovolila. Izvzemši plačila na račun belgijske prioritete Nemčija v letu 1922 sploh ni efektuirala nobenega plačila v denarju.

Vsled tega dejstva, posebno pa, ker Nemčija tudi stvarnih dajatev, predpisanih od reparacijske komisije v nižji meri, kakor jih določa mirovna pogodba, in dasi o njihovi objektivni izvedljivosti po mnenju ententnih držav ne more biti nobenega dvoma, ali sploh ni efektuirala ali pa le ob vse močnem zavlačevanju (*procédés dilatoires*), se je posebno v francoskem javnem mnenju utrdilo prepričanje, da Nemčija sploh nima dobre volje izpolnjevati svojih reparacijskih obveznosti.

2. — V tem oziru je francoski ministrski predsednik v francoskem parlamentu² naglašal posebno zaostale oddaje lesa, premoga, azota in kamenja za tlak.

a) Nemčija je imela do 30. septembra 1922 oddati za popravo opustošenih krajev 200.000 telegrafičnih drogov in 55.000 kubičnih metrov stavbenega lesa. Oddala pa je do 30. novembra samo 65.000 drogov in 35.000 m³ lesa.

Nemčija se je izgovarjala, da ji trgovci z lesom ne marajo dobavljati lesa za ceno, ki jo je določila reparacijska komisija. Napram temu se pa poudarja, da Nemčiji nikakor ni treba lesa nabavljati od lesnih trgovcev, ker se že v državnih gozdovih, ki se nahajajo samo na levem renskem bregu, dobavlja letno

² Glej »Le Temps« z dne 12. februarja 1922.

900.000 m³ lesa in bi se ob racionalnem postopanju količina mogla dvigniti celo na 1,200.000 m³.

Dalje se ugotavlja, da so ob istem času isti lesotržci prišli ponujat francoskim prekupcem les za ceno, ki je nižja kakor cena, ki jo je določila reparacijska komisija.

Z ozirom na ta dejstva je reparacijska komisija v seji z dne 26. decembra 1922 ugotovila, da Nemčija »svoje obveznosti, dajati Franciji za l. 1922 v smislu aneksa IV določeno količino lesa ni izpolnila« in da je ta neizpolnitev v smislu §§ 17 in 18 aneksa »namerna neizpolnitev« (manquement volontaire).

b) Kar se tiče premoğa, je Francija za l. 1922 po pogodbi imela pravico na 19,584.100 t; reparacijska komisija je določila le 13,864.100 t. Vendar pa je Nemčija oddala le 11,710.365 t, torej samo 59·8 oziroma 84·4%.

Tudi v tem primeru je reparacijska komisija ugotovila »namerno neizpolnitev« dolžnosti.

Posledica neizpolnitve je, da si mora Francija dobavljati premog iz Anglije, ki izvaža po vojni več premoğa v Francijo, kakor pred vojno, in da so se morali plavži v Loreni pogasiti.

Zmožnost Nemčije, da odda zahtevano količino premoğa, je brezdvomna in se v dokaz tega navajajo sledeče številke:

Reparacijska komisija je celokupno količino premoğa, ki bi ga Nemčija morala v l. 1922 oddati vsem aliirancem skupaj, določila z mesečno 1,000.000 t premoğa in 550.000 t koksa. Ker Porurje producira mesečno 8,000.000 t in ker se v Porurju samem porabi 3,200.000 t, ostane za odvažanje 4·8 milijonov ton premoğa in 2 milijona ton koksa. Bilo bi torej treba poslati aliirancem le 20 oziroma 30 % proste količine ali pa po 1 vagon na 5 vagonov premoğa oziroma po 1 vagon koksa na 3 vagone.

V tem, da taka dajatev ne more biti čezmerna omejitev (restriction excessive) nemške porabe, dalje v tem, da je Nemčija, kakor se je zgoraj omenilo, že pred vojno pošiljala v sedaj francosko ozemlje isto količino premoğa, kakor ga je reparacijska komisija predpisala, in slednjič v tem, da so nemški podjetniki tudi v tem primeru francoski industriji ponovno ponu-

jali dobavo premoga,³ vidi francoska vlada in javnost nov dokaz, da Nemčija namenoma noče izpolnjevati svojih reparacijskih obveznosti in da dela na to, da onemogoča in zabrani Franciji vpostavitvev in redno nadaljevanje gospodarskega dela in na tak način eskomptira porušitev francoskih premogovnikov v svoj prid.

c) Za daljnji dokaz zle volje Nemčije se navajajo pogajanja za dobavo azota. Ob obilnosti premoga producira Nemčija 340.000 t azota in je l. 1913 za obdelano polje, ki je bilo za 3 milijone ha večje, porabila le 210.000 t azota. Ko pa je Francija zahtevala, naj se ji odda 60.000 t tega premogovega derivata, se je njenim zastopnikom na eni strani odgovorilo: »Naša produkcija niti za naše domače potrebe ne zadostuje«, na drugi strani se jim je pa reklo: »Ako hočete absolutno imeti azot, se nam morda posreči, da ga dobimo, ali mi ga hočemo prodati le francoskim poljedelcem samim, ne maramo ga pa dati na račun reparacij.«

In tako je z vsem, pravi ministrski predsednik, naj gre za azot ali premog ali les.

d) Po dogovoru, ki ga je reparacijska komisija odobrila s sklepom z dne 30. septembra 1921, je imela Nemčija oddati mesečno 16.600 t kamenja za tlak. 70.000 t, ki bi naj bile oddane koncem decembra 1921, so došle šele koncem septembra 1922. Ker je pa Nemčija delala težave glede dobavnih pogojev in cene, se je količina dobave dogovorno znižala na 7500 t mesečno, ali tudi od teh je Nemčija prestirala le tri četrtine.

Francija vidi tudi v tem dokaz pomanjkanja dobre volje, ker se vendar ne da trditi, da bi Nemčija ne imela dovolj kamenja, ker ničesar ne stori v svrhu redne dobave, ker dela pri izvrševanju teh dobav neprenehoma težave in šikane in ker dovoljuje, da se kamenje, ki ga dolguje Franciji, izvaža v inozemstvo.

IV. Prošnja Nemčije za moratorij in angleško-francoska pogajanja.

1. — Nemčija, ki reparacijskih obveznosti v l. 1922 ali sploh ni izpolnjevala ali le neredno in nepopolno, je pa pov-

³ Francoski ministrski predsednik navaja v svojem govoru dne 12. februarja korake, ki sta jih meseca decembra 1922 Stinnes in Silberberg v tem smislu storila »par les voies les plus officielles«.

dom padca nemške marke z noto z dne 14. novembra 1922 stavila na reparacijsko komisijo naravnost prošnjo, prvič da se ji dovoli za dobo treh do štirih let splošen moratorij, t. j. za vsa plačila v denarju in v blagu, in drugič da ententne države sodelujejo pri akciji za povzdigo in okrepitev markinega tečaja. Ta akcija bi se naj izvedla na ta način, da se dovoli Nemčiji mednarodno posojilo v znesku 500 milijonov zlatih mark in da bi Nemčija v isto svrho dala na razpolago tudi 500 milijonov zlatih mark.⁴

S to zahtevo je reparacijski problem stopil za aliirane države v kritičen stadij. Ne samo, da se naj te države za razmeroma dolgo dobo odrečejo vsem reparacijskim dajatvam, ki igrajo v njihovih budžetih odnosno za rekonstrukcijo porušenega ozemlja veliko vlogo, ampak one naj bi še iz svojega dovolile Nemčiji posojilo.

Pogajanja, ki so se o tem vodila med aliiranci meseca decembra in januarja najprej v Londonu in potem v Parizu, so v resnici imela kritičen potek. Pokazalo se je naposled med Anglijo na eni strani in Francijo, Belgijo in Italijo na drugi strani nasprotje v naziranju, ki se ni dalo premostiti in ki je imelo končno za posledico, da so se slednje države odločile za samostojno akcijo v Porurju.

2. — Vzroki tega nasprotja tičijo v različnih materialnih interesih in potrebah, v različnem presojanju smotrenosti splošnega moratorija in last not least v globokem nezaupanju, ki se je polastilo posebno francoskega in belgijskega javnega mnenja glede dobre volje Nemčije, izpolnjevati reparacijske obveznosti.

Anglija pri reparacijskih prestacijah sploh ni posebno zainteresirana. Udeležena je pri njih z razmeroma majhnim procentom in tudi za njen državni proračun reparacije ne pridejo v poštev. Pač pa ima veliki interes na tem, da je Nemčija dober odjemalec in plačevalec in da se torej vpostavi njen kredit. Radi tega je Anglija podpirala idejo moratorija, ker je mnenja, da bi si Nemčija z njim zares mogla popraviti svoje finance in ker bi bila z urejenim kreditom tem bolj v položaju, da poplača svoj reparacijski dolg.

⁴ Nota v »Journal des Débats« (Edition hebdomadaire) 17. febr. 1923, str. 813.

Vsled tega je zastopala na konferencah projekt, ki ga je izdelal John Bradbury in ki sloni na ideji, da se nudi Nemčiji z moratorijem daljši oddih, in to brez kakih finančnih kontrol za dobo moratorija in tudi brez garancij za to, da bi po preteku moratorija Nemčija redno izpolnjevala svoje obveznosti, ker bi vse take kontrole in garancije bile kvarne za smotre, katerim naj služi moratorij.

Za Francijo pa ima reparacijski problem ves drug pomen kakor za Anglijo. Za Francijo tvori redna izvršitev plačilnega načrta finančno vprašanje prvega reda, ker je cela sanacija njenega budžeta odvisna od točnega poplačevanja reparacij.

Dalje Francija nikakor ni mnenja, da bi se od moratorija, posebno pa še od takega brez vseh kontrol in garancij, mogli pričakovati učinki, ki jih predpostavlja Anglija, ker sploh dvomi o dobri volji Nemčije, plačevati reparacije. Nemčija si po njenem mnenju do sedaj ni prav nič prizadevala, da bi izpolnila svoje obveznosti, in tudi ni ničesar storila, da bi zabranila, da marka ne zgubi svoje vrednosti. Opuстила je vsako reformo financ, vsako primerno obdačenje posebno velike industrije, ni nič podvzela proti izvažanju mobilnega kapitala v inozemstvo (ministrski predsednik je označil v parlamentu to izvažanje kot »scandale permanent«), nasprotno pa je trosila denar za izdatke, ki, kakor gradbe železnic, kanalov, trgovske mornarice, podpiranje industrije niso neobhodno potrebni.

Tako postopanje je dokaz, da je zatrjevanje Nemčije, da reparacijske obveznosti presegajo njeno kapaciteto, neutemeljeno in neresnično in francoski zastopnik v reparacijski komisiji se je izrazil, da celo izgleda, kakor da bi padec marke bilo Nemčiji sredstvo, da »z absurdumom razreši reparacijski problem«.

3. — Francija je torej angleški projekt ostro kritikovala. Ta projekt ni nič drugega kakor temeljna revizija, da popolno porušenje (destruction complète) mirovne pogodbe, v kolikor gre za reparacije in za organizacijo in funkcioniranje reparacijskega dela. Morala bi se med pogodbeniki mirovnih pogodb delati in skleniti nova pogodba, katero bi morali razni parlamenti odobriti in države ratifici-

rati; in vse to le zato, da se da Nemčiji nov kredit zaupanja (nouveau crédit de confiance), in to brez vsake garancije.

Kakor je ministrski predsednik izvajal v parlamentu, bi se po angleškem načrtu reparacijski dolg Nemčije znižal na 20 do 26 milijard zlatih mark, tako da bi Francija, ki je že dosedaj namesto Nemčije izdala 100 milijard frankov, končno dobila borih 11 milijard zlatih mark odškodnine (koliko bi pač od svote prišlo na Jugoslavijo?). Pa tudi za to reducirano reparacijsko terjatev angleški projekt ne predvideva nobene garancije.

Kljub tej redukciji nemške obveznosti bi pa ostalo vprašanje vojnih dolgov med aliiranci in suspensio: le-ti bi morali eventualno te dolgove v polnem obsegu poplačati, ne da bi se pa njihove reparacijske terjatve poravnale.

Na mesto reparacijske komisije postavlja angleški načrt nov organ, ki bi sestojal iz Angleža, Francoza, Amerikanca, Italijana, Belgijca, odposlanca kake nevtralne države ter iz nemškega finančnega ministra. In ta kolegij bi o vseh vprašanih, tudi o takih, pri katerih je po mirovni pogodbi potrebna soglasnost, sklepal z večino glasov, tako da bi se Francija s svojimi 52% terjatvami morala podvreči večinskemu sklepu, ki bi morda ugotovil novo znižanje terjatve.

Francija, Belgija in Italija so vsled tega v pogajanjih znižanje nemške obveznosti in revizijo mirovne pogodbe odklonile. Bile so voljne pristati le na kratek in delni moratorij, in tudi to le pod pogojem, da da Nemčija garancije, da se moratorij zares porabi v popravo nemškega kredita in da bo po poteku moratorija Nemčija zares efektuirala svoja plačila. V prvem pogledu naj bi se v smislu mirovne pogodbe nemško finančno gospodarstvo postavilo pod učinkovito nadzorstvo, ki naj bi pazilo, da se inflacija nemškega papirnatega denarja ustavi, da se izvedejo davčne reforme in da se zabranijo nepotrebni izdatki in izvažanje nemškega kapitala v inozemstvo.

V drugem pogledu pa naj dobijo aliiranci zastavila (gages) v roke. V to svrhu se naj odpošlje v Porurje interaliirana komisija inženirjev, ki bi naj nadzorovala, da se od reparacijske komisije določeni program glede odpošiljanja premoga, koksa, lesa itd. izvršuje. Aliiranci bi naj

dobili pravico in možnost, da odredijo, če bi bilo treba, v državnih gozdovih sekanje lesa, da izvršijo pri zasebnikih rekvizicije, da zasežejo določene carinske dohodke itd. S takimi ekonomskimi zastavili bi se mogel v primeru potrebe izvršiti pritisk posebno na veliko industrijo, »to nezaslišano silo, ki se je dosedaj najodločneje upirala izvršitvi versailleske pogodbe, ki je pospeševala izvoz deviz in zlata in ki se je vzdržavala in razvijala na račun in škodo nemške države in nemškega naroda«.

Ker je pa bila Anglija mnenja, da je kontrola nemških financ in zasega zastavil nezdržljiva s smotrom, da se vpostavi zaupanje v nemški kredit, pogajanja niso vedla do sporazuma. Francija, Belgija in Italija so se torej odločile, da si iščejo pravico z lastno akcijo.

V. Zasedba Porurja.

1. — Dne 11. januarja 1923 sta Francija in Belgija ob udeležitvi Italije poslali misijo inženirjev in funkcionarjev v Porurje (na desnem bregu Rena, severno od Kolina, z mesti Essen, Oberhausen, Bochum itd.), da nadzorujejo delovanje premogovnega sindikata (Kohlensyndikat) in prometno obratovanje. Obenem so vkorakale v ozemlje francoske in belgijske čete v količini dveh pehotnih in ene konjeniške divizije, da ščitijo misijo in zasigurajo izvršitev njenih odredb.

V noti, ki se je dne 10. januarja z dvema prilogama izročila nemški vladi,⁵ da se ji naznani sklep omenjenih držav, se izjavlja, da ima misija nalogo, da nadzoruje točno izpolnjevanje obveznosti, ki jih ima po versailleski mirovni pogodbi Nemčija glede stvarnih dajatev.

Misija je dobila polno moč, da daje upravnim organom, trgovskim in industrijskim korporacijam, zvezam delodajalcev in delojemalcev naročila glede razdeljevanja premoga, koksa itd. in glede uporabljanja prometnih sredstev. Posebno mora misija gledati na to, da premogovni sindikat zasigura najprej pošiljatve, ki jih določa reparacijska komisija, ter zadovolji potrebe zasedenega Porenja in Porurja in da razpolaga le z ostankom po svojem preudarku.

⁵ Besedilo note in prilog v »Le Temps« z dne 12. januarja 1923.

Misija je pooblaščená, da si pridobi vse podatke, ki so ji potrebni za izvrševanje njene naloge. V to svrhu se sme podati v pisarne, rudokope, tovarne, kolodvore in vpregledati v listine, dokumente in statistike.

Sicer pa ostane uprava lokalnih oblastev nedotaknjena in se misija nikakor ne bo vmešavala v normalni potek gospodarskega in socialnega življenja.

Tudi ni smatrati čet, ki misijo spremljajo, za vojno zasedbo; njihov namen je le, da ščitijo misijo in da zasigurajo izvršitev njenih odredb.

Nota končno poziva nemško vlado, da izda lokalnim oblastvom in gospodarskim organizacijam in činiteljem potrebna navodila v svrhu primernege sodelovanja z misijo.

Ako bi pa oblastva, organizacije in činitelji skušali misijo in njeno stražo ovirati v izvrševanju naloge, ki jim je naložena, ali ako bi skušali povzročati nemire in motiti normalno življenje in delo, si prizadete države pridržujejo pravico, da uveljavijo vse potrebne sankcije.

Motivirale so se te odredbe z dejstvom, da je reparacijska komisija v smislu § 17. in 18. aneksa II (v 8. delu vers. pog.) ugotovila, da Nemčija ni izpolnila obveznosti, ki jih je po pogodbi imela glede oddajanja premoža, lesa itd. in da je nastopil primer, v katerem imajo po navedenih določilih oškodovane države pravico, da uporabljajo prisilna sredstva.

2. — Nemčija je drugi dan (12. januarja 1923) odgovorila z noto, v kateri izjavlja, da odločbe reparacijske komisije ter navedena določila ne vsebujejo nobene pravne podlage za akcijo v Porurju in da je ta akcija kršenje mednarodnega prava in versailleske pogodbe. Po mirovni pogodbi imate Francija in Belgija v primeru, da se od reparacijske komisije naročena dajatev premoža in lesa ni izvršila, le pravico zahtevati odškodnino v denarju. Izključeno pa je, da bi se na podlagi § 17. in 18. smele uveljavljati druge odredbe. Pa tudi če bi bili dani pogoji navedeni v § 17. in 18., bi mogle priti v poštev le ekonomske in finančne odredbe, ne pa take, ki posegajo v teritorialno suvereniteto Nemčije. Nadalje ne morejo po pogodbi poedine države

uveljavljati represalij radi kršenja reparacijskih obveznosti, ampak ta pravica pristoja aliiranim državam le skupno.

Nemška vlada protestira torej slovesno pred vsem svetom proti nasilju, ki se vrši proti narodu, ki se ne more braniti in tudi ne mara rabiti sile, da ne bi s tem kršil svetovnega miru.

Vlada odklanja sodelovanje pri izvrševanju francosko-belgijskega načrta in izjavlja končno, da ustavi vse nadaljnje prestacije Franciji in Belgiji, dokler bo trajal ustvarjeni položaj.

Istotako označuje vlada v svoji proklamaciji na nemški narod zasedbo Porurja kot »nov čin nasilja«, kot »kršitev miru, prava in pogodb«.

V noti, naslovljeni na tuje vlade, protestira vlada proti »nezaslišanemu nasilju, kršitvi mirovne pogodbe in mednarodnega prava«.

Obenem je nemška vlada poslala svojega pariškega poslanika na dopust, vendar pa ni prekinila diplomatskih vezi s Francijo in Belgijo.

3. — Odslej gredo dogodki svojo pot.

Nemška vlada je res ustavila vse prestacije Franciji in Belgiji. Za ekspedicijo že pripravljene količine premoga so se razdelile železnicam, plinarnam in elektrarnam, vlaki z živino (reparacije in restitucije) so se na meji zadržali.

Podjetnikom in delavcem, ki so na podlagi sporazuma z misijo bili voljni nadaljevati pošiljanje blaga v Francijo in Belgijo, je vlada prepovedala izvrševati naročila misije.⁶ Vsled tega je premogovni sindikat odpovedal vse pogodbe ter zapustil s svojim arhivom Porurje in se premesti v Hamburg. Vlada je nadalje skušala povzročiti za stoj vsega železniškega, poštnege, telegrafskega obrata z uprizoritvijo splošne stavke.

Na drugi strani sta pa Francija in Belgija naložili podjetnikom, ker niso hoteli efektuirati dolžnih dajatev, globe, ki so se stopnjevale po vrednosti namenoma opuščenih prestacij.

⁶ Komuniké belgijskega ministrskega predsednika z dne 7. marca 1923. »Journal des Débats«, Ed. hebdomadaire, str. 442.

Radi obstrukcije in sabotaže je bilo do 20. februarja 1923 izgnanih iz Porurja 283, iz Porenja 55 višjih funkcionarjev, ki so se nadomestili z nižjimi.⁷

Ker sta Francija in Belgija ugotovili, da je poset in nastop nemškega državnega kanclerja v Porurju povzročil nevaren pokret med velikimi industrijci in državnimi funkcionarji, sta obvestili nemško vlado, da v svrhu preprečitve »krvavih nemirov« ne dovolite ministrskih posetov v zasedeno ozemlje.⁸

Dalje sta Francija in Belgija prepovedali izvoz premoga in metalurgičnih izdelkov iz Porurja v nezasedeno nemško ozemlje.⁹ Analogno odredbo je Visoka interaliirana komisija uveljavila za Porenje glede blaga in izdelkov tega ozemlja.¹⁰

Ker je Nemčija ustavila vse reparacijske prestacije za Francijo in Belgijo, je reparacijska komisija v seji z dne 16. januarja 1923 ugotovila daljne »namerne neizpolnitve« reparacijskih obveznosti in o tem obvestila vlade. Tudi je rep. komisija odločila, da je s splošno ustavitvijo prestacij prošnja Nemčije z dne 14. novembra 1922 za moratorij zapadla (caduque) in da stopijo vsled tega vse določbe plačilnega načrta z dne 3. maja 1921 zopet v veljavo.

Na to je nemška vlada odgovorila, da je prestacije ukinita le napram Franciji in Belgiji, in sicer, »radi invazije teh sil v Porurje, ki nasprotuje pogodbi« in le za dobo te »invazije«. To pa je njena »nedvomna pravica«, radi česar se ne more govoriti o kakih neizpolnjeni dolžnosti in nemška vlada protestira proti konstataciji take neizpolnitve.¹¹

⁷ »Journal des Débats«, Ed. hebdomadaire du 23/2 1923, str. 339.

⁸ Komuniké z dne 10. februarja 1923, ibidem str. 289.

⁹ Komuniké z dne 10. februarja 1923, str. 289.

¹⁰ Komuniké z dne 13. februarja 1923, ibidem str. 291.

¹¹ Besedilo note v »Journal des Débats«, Ed. hebdomadaire z dne 9. febr. 1923, str. 256. — Ministrski predsednik je podal v francoskem parlamentu 20. februarja 1923 sledečo statistiko: zasedeno Porurje: površina 2800 km², prebivalcev 3 milijoni, rudarjev 450.000, letni premog 90 milijonov ton, koksovih peči 14.200, koks na dan 90.000; nezasedeno Porurje: površina 500 km², prebivalcev ½ milijona, rudarjev 50.000, letni premog 50 milijonov ton, koksovih peči 300. Tehniško osebje šteje približno 1000 do 1200. Okupacijske sile vršijo samo kontrolo nad obrati, in sicer potom 60 inženirjev.

Po tem pregledu dejstev nastane vprašanje, kako je presoјati zasedbo Porurja s stališča mednarodnega prava; ali zasedba odgovarja pravu ali pa jo je smatrati, kakor trdi Nemčija, za »čin nasilja, prelom mednarodnega prava in mirovne pogodbe«?

VI. Pravna razlika med zasedbo Porenja in Porurja.

Po nespornem mednarodnem pravu je le v dveh primerih dopustno, da država stopi s svojimi funkcionarji in četami na ozemlje tuje države in tam vrši upravne čine: prvič, če je tuja država sama v to privolila, drugič, če je opravičena, da na tak način reagira proti storjeni mednarodni krivici (represalija).

1. — V prvem slučaju gre za čin samoodločbe prizadete stranke, ki ga more storiti iz kateregakoli vzroka. K zasedbam te vrste spada tudi zasedba nemškega ozemlja ob levem bregu Rena. V to zasedbo je Nemčija v versailleski mirovni pogodbi izrecno privolila in po pravnem vzroku se ta zasedba nanaša na dejstva, ki so se zgodila pred sklenjeno pogodbo. Ta zasedba je ena izmed pravnih posledic, ki jih mora Nemčija trpeti, ker je vojno započela s protipravnim »napadom« (par l'agression, čl. 231) in prelomom mednarodnih pogodb in ker jo je vodila na načine, ki nasprotujejo mednarodnemu pravu.

Po določilih versailleske pogodbe (čl. 428—432) tvori za dobo 15 let predvidena zasedba Porenja splošno »garancijo izvrševanja« (garantie d'exécution) mirovne pogodbe. Zasedba bodi predvsem pritisk na Nemčijo, da vestno izpolnjuje pogodbene obveznosti. Ima pa tudi namen, da kot vojna straža (garde militaire) prepreči nov vpad v sosedno ozemlje.

Tem različnim smotrom so prikrojene določbe mirovne pogodbe o zasedbi.

Na eni strani je določeno (čl. 249, 431), da se zasedeno ozemlje izprazni stopnjema v 3 etapah od 5 do 5 let ali sploh docela še pred potekom 15 let, ako bo Nemčija v teh dobah »vestno izpolnjevala« pogodbene obveznosti, oziroma kadar je izpolnila »vse obveznosti« (tous les engagements).

Na drugi strani je pa določeno (čl. 429, zadnji odst.), da se more, če bi po preteku 15 let po mnenju aliiranih držav »ne

bilo zadostnih garancij proti neprovociranemu napadu Nemčije«, zasedba v oni meri podaljšati, ki bi bila v svrhu takih garancij potrebna.¹²

Poleg tega je pa za izvesten primer zasedba Porenja predvidena tudi kot represalija proti kršenju specialnih reparacijskih obveznosti (čl. 430), o čemer se bo pozneje govorilo.

2. — Zasedba Porurja pa ima povsem drug pravni značaj kakor zasedba Porenja.

To v pogodbi ne predvideno zasedbo sta Francija in Belgija enostransko izvedli in to pod naslovom represalije proti kršenju mirovne pogodbe. Iz tega sledi, da je zasedba Porurja le tedaj pravno upravičena, če je Nemčija kršila mirovno pogodbo in s tem storila mednarodni delikt in če se more zasedba po načinu in obliki smatrati za dopustno mednarodno represalijo. Sicer bi zasedba sama bila mednarodni delikt, čin nasilja, kakor zatrjuje Nemčija, in bi bila le-ta upravičena, zasedbi se upirati.

VII. Je zasedba Porurja mednarodno upravičena?

V noti, izročeni nemški vladi dne 10. januarja se kot vzrok zasedbe navaja dejstvo, da Nemčija ni poslala Franciji in Belgiji od reparacijske komisije določenih količin premoga in lesa. S tem se zasedba označuje kot represalija proti kršenju mednarodnih obveznosti.

Zasedba je torej upravičena prvič pod pogojem, da je Nemčija v resnici zagrešila mednarodni delikt in drugič da sta Francija in Belgija upravičeni izvršiti represijo delikta na način, kakor sta to storili.

Kar se tiče najprej kršitve obveznosti, ki je pogoj uveljavljanja mednarodne sile, je ugotovljeno, da je reparacijska komisija količine premoga in lesa, ki ga naj odda Nemčija, pravilno in v mejah mirovne pogodbe določila in Nemčiji notificirala. Predpisala je manj kakor predvideva pogodba in je v vsakem

¹² Versailleska pogodba, čl. 429, zadnji odstavek: »Si à ce moment, les garanties contre une agression, non provoquée, de l'Allemagne n'étaient pas considérées comme suffisantes par les Gouvernements alliés et associés, l'évacuation des troupes d'occupation pourrait être retardée dans la mesure jugée nécessaire à l'obtention des dites garanties.

primeru uvaževala lastno potrebo Nemčije in faktično možnost oddaje (prim. spredaj, str. 268, 270 ss.).

Po mirovni pogodbi (§ 14. aneksa II k čl. 233) so odločbe, ki jih reparacijska komisija ukrene v okviru svoje kompetence, končno veljavne in »so takoj izvršilne« (seront aussitôt exécutoires, shall forthwith become binding), ne da bi bila dopustna daljnja pravna sredstva ali druge formalitete (sans autre formalité, without further proceedings). Z odločbami reparacijske komisije, da mora Nemčija poslati v določenih rokih določene količine lesa in premoža, so se torej v smislu mirovne pogodbe ustvarile za Nemčijo končno veljavne in pravomočne mednarodne obveznosti. Vsaka kršitev mednarodne obveznosti je mednarodni delikt, ki ima za državo, ki je prekršila obveznost, mednarodno represijo za pravno posledico.¹³ Nemčija svoje obveznosti ni izpolnila. Sama ne taji tega dejstva ter je to dejstvo pravomočno ugotovljeno po reparacijski komisiji, ki je izrekla, da je v smislu § 17. in 18. aneksa II neizpolnitev »namerna« (manquement volontaire). S tem je pa pravomočno in končno veljavno tudi ugotovljeno, da so dani pogoji za prisilno postopanje proti Nemčiji.

Nemčija pa v svoji noti uveljavlja, da imate Francija in Belgija le pravico, da terjate za izostale dajatve odškodnino v denarju, nimate pa pravice do uporabe prisilnih sredstev, ter se sklicuje pri tem na reparacijsko komisijo, ki se je baje dne 21. marca 1921 izjavila v tem smislu.

To naziranje je brez dvoma pogršno. Nasprotuje splošnemu mednarodnemu pravu in posebnim določbam mirovne pogodbe. Ako se je reparacijska komisija res kdaj v tem smislu izrazila, je s svojo izjavo prekoračila določbe mirovne pogodbe.

Naziranje Nemčije bi bilo le v tem primeru upravičeno, ako bi šlo za alternativne obveznosti, pri katerih ima zavezanec izbiro prestirati ta ali oni predmet.¹⁴ Toda v našem primeru ne gre za alternativne obveznosti.

Mirovna pogodba postavlja dajatve in natura izrecno nasproti dajatvam v denarju in jih utemeljuje s tem, da je treba,

¹³ Cfr. Žolger, »Kršitev mednarodne obveznosti in njena pravna posledica«, v Zborniku znanstvenih razprav jurid. fakultete v Ljubljani II, str. 10 ss.

¹⁴ Cfr. moja izvajanja l. c., str. 14.

da v izvestni meri Nemčija s svojimi ekonomskimi sredstvi »direktno« pripomore k »materialni obnovitvi opustošenih pokrajin«, in da nadomesti (replacement) uničene ali take predmete, ki si jih ententne države vsled opustošenja svojega ozemlja ne morejo dobavljati.¹⁵

Ravno na stvarno dobavo merijo vse določbe čl. 236 in aneksov III—VI. Sicer bi bile vse te minuciozne določbe brez smisla in bi bilo zadostovalo reči vobče, da je Nemčiji na izbiro, ali poplača dolg 132 milijard v denarju ali v blagu. Te določbe nikakor niso le v prid in korist Nemčije-dolžnika, ampak predvsem v prid in korist aliirancev, da dejansko in pōd pogoji, ki so v pogodbi določeni, dobijo in natura reči, ki so jim neobhodno potrebne za obnovev gospodarskega življenja.

Iz tega pa sledi, da je Nemčija s tem, da ni oddala teh reči, v resnici kršila svojo obveznost in storila mednarodni delikt in da je zapadla pravni posledici mednarodnega delikta, ki je uveljavljenje mednarodne sile. V trenutku, ko je reparacijska komisija delikt ugotovila končno veljavno in pravomočno (§ 14 aneksa II), se je mogla započeti prisilna akcija.

2. Kar se tiče načina prisilne akcije, je treba uvaževati, da je represalija, ki v mednarodnem pravu vrši isto funkcijo kakor v državnem pravu eksekucija in kazen, pravni institut in da se vsled tega sme vršiti le v onih oblikah in mejah, ki jih določa pozitivno mednarodno pravo.¹⁶ Kot take meje pridejo v poštev čas izvrševanja represalije, prisilna sredstva, katera se smejo v danem primeru uporabljati ter subjekt, ki je poklican vršiti represalijo.

Vprašanje časa je s pravomočno ugotovitvijo reparacijske komisije, da je Nemčija kršila svojo obveznost, že razjasnjeno.

¹⁵ Čl. 236: »L'Allemagne accepte, en outre, que ses ressources économiques soient directement affectées aux réparations (restaurations matérielles).« — Aneks. IV, § 1.: »Les Puissances alliées et associées exigent et l'Allemagne accepte, que l'Allemagne, en satisfaction partielle de ses obligations définies par la présente Partie, applique ses ressources économiques directement à la restauration matérielle des régions envahies...« Prim. dalje § 2 aneksa II, §§ 2, 10 aneksa V.

¹⁶ Glej moja izvajanja l. c. str. 105 ss.

Ostane še vprašanje, ali je bila zasedba Porurja pravilno sredstvo represije, in ali sta Francija in Belgija upravičeni, da sami uveljavita prisilno akcijo.

Nemčija trdi, da bi prisilna akcija, tudi če bi bili dani zanj pravni pogoji, mogla obstojati le v odredbah, s katerimi se ne posega v suvereniteto nemške države čez njen teritorij. Le gospodarske in finančne odredbe, ki se vršijo izven nemškega teritorija, bi v smislu § 17 in 18 aneksa II bile po nemškem naziranju dopustne. Dalje trdi Nemčija, da morejo ukreniti take odredbe aliirane države le skupno, ne pa le nekatere izmed njih.

Glede teh vprašanj velja v mednarodnem pravu, če ni posebnih določil, načelo, da ima pravico reakcije država, na pram kateri se je prekršila obveznost, in da drugič sme uporabljati v to svrhu vsa sredstva, ki pravno niso izključena.¹⁷

Kot posebne določbe pridejo v našem primeru v poštev le §§ 17 in 18 aneksa II, na katere se tudi Nemčija poziva.

Ti §§ se glasé:

§ 17. V slučaju, da bi Nemčija ne izpolnila katerekoli izmed obveznosti, katere ji nalaga ta del pogodbe (sc. del VIII. reparacije), bo komisija (reparacijska) takoj javila to neizpolnitev vsaki izmed prizadetih držav obenem s predlogi, ki se ji bodo zdeli primerni, glede odredb, katere bi bilo potrebno odrediti vsled te neizpolnitve.

§ 18. Odredbe, ki jih bodo zvezne in združene države imele pravico odrediti v slučaju namerne neizpolnitve od strani Nemčije in glede katerih se Nemčija zaveže, da jih ne bo smatrala za sovražne čine, morejo vsebovati ekonomske in finančne prohibicije in represalije in sploh vsa k o j a k e d r u g e o d r e d b e, k i b i j i h d o t i č n e v l a d e v d a n i h o k o l n o s t i h s m a t r a l e z a p o t r e b n e.¹⁸

¹⁷ Glej moja izvajanja l. c. str. 116 ss.

¹⁸ Versailleska pogodba, Partie VIII, Aneks II, § 17 in 18:

§ 17. En cas de manquement par l'Allemagne à l'exécution qui lui incombe de l'une quelconque des obligations visées à la présente Partie du présent Traité, la Commission signalera immédiatement cette inexécution à chacune des Puissances intéressées en y joignant toutes propositions qui lui paraîtront opportunes au sujet des mesures à prendre en raison de cette inexécution.

Te določbe nam dajejo jasen odgovor na vprašanje, kdo sme uveljavljati represijo radi neizpolnitve reparacijskih obveznosti in s katerimi sredstvi.

3. — Glede subjekta, ki ima pravico uveljaviti represalijo, določa § 17., da ima reparacijska komisija o tem, da se obveznost dajatve ni izpolnila, obvestiti državo, ki je po neizpolnitvi prizadeta, in pravi dalje § 18., da imajo dotične vlade pravico do vseh odredb, ki bi jih v danih okolišninah smatrale za potrebne. O tem, da bi ententne države smele le skupno ali kolektivno storiti prisilne korake, ni nobenega govora. Ker bi taka omejitev tvorila izjemo od splošnega načela, bi morala biti v pogodbi izrecno ugotovljena. Obenem bi pa, kakor se je to glede kršitve izvestnih mednarodnih dolžnosti zgodilo v paktu Društva narodov, morale biti določene modalitete, po katerih naj se izvrši taka kolektivna akcija, pri kateri bi sodelovalo kakih 20 ententnih držav.

Dajatvene obveznosti so individualno določene, ker merijo na dobavo materiala, ki ga potrebujejo poedine države. Glede nekaterih predmetov (premog, koks itd.) je ta individualizacija izvedena že v pogodbi sami (aneksa IV, V). v podrobnem pa vrši individualizacijo dajatev reparacijska komisija s svojimi naročili, ki odrejajo, da ima Nemčija ta in ta določeni material poslati tej in tej določeni državi in se v pogodbi (§ 10. aneksa V) izrecno naglašša, da vrši komisija ta posel kot posredovalka (intermédiaire) med Nemčijo in dotično državo.¹⁰

Če torej Nemčija ne izpolni obveznosti, ki jih dolguje Franciji in Belgiji, sta le Francija in Belgija oni prizadeti državi, ki sta kot »gouvernements respectifs« po § 18. upravičeni, započeti prisilno akcijo.

§ 18. Les mesures que les Puissances alliées et associées auront le droit de prendre en cas de manquement volontaire par l'Allemagne, et que l'Allemagne s'engage à ne pas considérer comme des actes d'hostilités, peuvent comprendre des actes de prohibitions et de représailles économiques et financières et, en général, telles autres mesures que les Gouvernements respectifs pourront estimer nécessitées par les circonstances.

¹⁰ Prim. tudi določbo § 12. aneksa II, v kateri je rečeno, da je reparacijska komisija zastopnik ententnih držav »za njihove dotične deleže« in tudi to le, v kolikor gre za prejemanje, razprodajanje, shranjevanje in razdeljevanje reparacijskih dajatev.

4. — Kar se tiče prisilnih sredstev, ki se smejo uporabljati, določa § 18. izrecno, da smejo prizadete države uporabljati ekonomske in finančne represalije, razen tega pa »vsakojake druge odredbe, ki bi jih v danih okolišnih smatrane za potrebne.« Ne samo torej, da § 18. ne ugotavlja nobene omejitve v izbiri prisilnih sredstev, ampak nasprotno, on določa svobodo v izbiri teh sredstev. Nemška nota torej stoji v diametralnem nasprotju z določbo § 18., na katero se poziva.

Vso neutemeljenost nemške teze, po kateri bi bila zasedba nemškega ozemlja izključena kot represalija proti kršenju reparacijskih obveznosti, pa kaže činjenica, da mirovna pogodba sama (čl. 430) predvideva tako zasedbo za sankcijo reparacijskih obveznosti. Če bi namreč Nemčija po tem, ko se je zasedeno Porenje že deloma ali do cela izpraznilo, ne hotela izpolnjevati svojih reparacijskih dolžnosti, za kar je, kakor zgoraj omenjeno, predviden rok 30 let, bi se izpraznjene zone »takoj zopet zasedle« (seraient immédiatement occupées de nouveau).

Iz vsega tega sledi, da je zasedba Porurja po Franciji in Belgiji v vseh ozirih, ki pridejo za pravno dopustno represalijo v poštev, v skladu z mednarodnim pravom sploh in z mirovno pogodbo posebej in da so povsem neutemeljene trditve nemške note, po kateri se v zasedbi Porurja krši mednarodno pravo in mirovna pogodba, da je ta zasedba čin nasilja itd.

5. — Iz dejstva pa, da je zasedba Porurja po povodu, kakovosti in obliki povsem upravičena represalija, tudi sledi, da niti Nemčija niti druge države ne smejo motiti okupacijskih držav v izvrševanju represalije. Države, ki pod pogoji in v mejah, ki jih določa pravo, izvršujejo represijo proti kršenju mednarodne obveznosti, izvršujejo lastno pravico, ki jo jim jamči pozitivno mednarodno pravo, in se s tako pravilno izvedeno represalijo ne krati pravica nikogar.²⁰

Zategadelj Nemčija ni upravičena, da se stavi zasedbi v bran, da skuša organizirati odpor prebivalstva proti okupacijskim organom, da je ustavila nadaljnje prestacije.

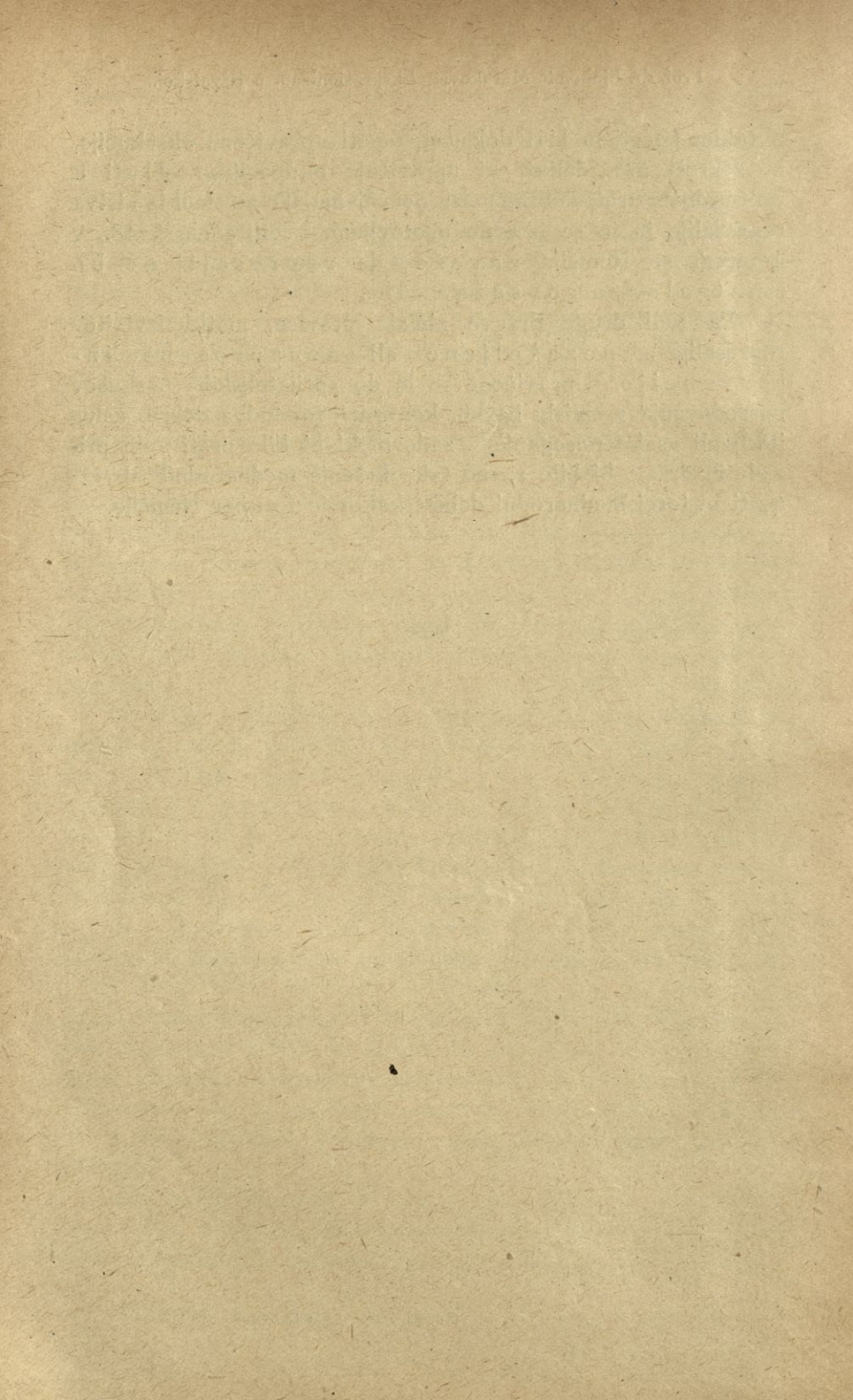
²⁰ Glej moja izvajanja l. c. 110.

S takim početjem krši dolžnost, trpeti upravičeno eksekucijo, in zagreši nov delikt, ki upravičuje okupacijske oblasti k represalijam proti deliktnemu počenjanju. To že sledi iz bistva represalije in je še izrecno ugotovljeno v citiranem § 18., v katerem se Nemčija zaveže, da represalij ne bo smatrala »za sovražen čin«.

Pa tudi druge države nimajo pravice, motiti izvršitev represalije z »nezaželjeno« ali »nenaprošeno« intervencijo. Upravičene so le do »prijateljskih« poskusov posredovanja v smislu haških konvencij (ponudba dobrih uslug itd.); ali vsako poseganje v zadevo, ki bi bilo proti volji prizadetih držav, bi bilo ravno tako kršenje mednarodnih obveznosti in torej mednarodni delikt, kakor je to upor Nemčije.

5-07176

Univerzitetna knjižnica Maribor

S

6115/+5priv.

000507176

COBISS a

ZA ČITALNICO